د افغانستان اساسی حقوق

حقوق اساسی افغانستان

دقضائی روزنی کورس

کورس آموزش قضائی

Ketabton.com

خپرندویه اداره:
دافغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه
کابل، افغانستان

منتشر شده توسط:
پروژه امور عدلی وقضائی افغانستان
کابل، افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان اساسی حقوق

دقضائی روزنی کورس

تیار شوی:

د قضائی روزنی خانگه

دافغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

کره کتنه:

دکتور عبدالملک کاموی

د قضائیه قوی د اداری عمومی آمر

دکتور نجیب جانباز

دقضائی زدکرو مشاور

د افغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

محمد هارون معتصم

دکابل پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو دپوهنځی استاد

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی

د نشراتو تخنیکي مسوول

د افغانستان دعدلی او قضائی چارو پروژه

د افغانستان ستری محکمی نوموری کورس د قضائی روزنو لپاره منظور کری او له همدی کبله هغو

حقوق اساسی افغانستان

کورس آموزش قضائی

تهیه شده توسط:

بخش آموزش قضائی

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

بازنگری:

دکتور عبدالملک کاموی

آمر عمومی اداری قوهٔ قضائیه

دکتور نجیب جانباز

مشاور آموزش قضائی

پروژه امورعدلی وقضائی افغانستان

محمد هارون معتصم

استاد پوهنحی حقوق و علوم سیاسی پوهنتون کابل

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی

مسوول تخنیکی نشرات

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

ستره محکمه افغانستان استفاده از این کورس را در برنامه های آموزش قضائی مورد تاید قرار داده و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادارو ته چې په قضائی روزنو بوخت دی ، اجازه ورکول کیږی ترخو دا خپره شوی نسخه تکثیر کری او په خپلو قضائی روزنو کی ورخخه کار واخلی. نوموری کورس ته په
www.supremecourt.gov.af
او www.afghanistantranslation.com
انترنتی پته هم لاس رسی کولای شی.

دخپریدو نېټه: جولای ۲۰۰۸
دافغانستان دعدلي او قضائي چارو پروژه
کابل، افغانستان

بدین وسیله به سازمان هائی که آموزش قضائی را حمایت میکنند اجازه داده شده هست که این نسخه منتشر شده را مجدداً برای برنامه های آموزشی خود منتشر سازند. این کورس همچنان در آدرس های انترنتی
www.supremecourt.gov.af
و www.afghanistantranslation.com
قابل دسترسی میباشد.

تاریخ نشر: جولای ۲۰۰۸
پروژه امور عدلی وقضائی افغانستان
کابل افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اساسي حقوقو لوستونه
د قــضائـــي زده کـــړې کورس

دغه لوستونه ((اساسي حقوق)) د قضاتو او قضـايي کانديدانو د متداومو زده کړو لپاره په پام کې نيول شــويدي. او پــه هغــه کــې دافغانســتان د اســلامي جمهوري دولت د يوه خپلواک ارګان پـه توګـه د قضائيه ځــواک پـــه فـرد پـورې ترلـې دنـدو تـه پاملرنه شوېده.

د دغه لوستونو محتواي او ښوونيزي موخې پداسې شـکل جـوړ شـوي دي چـې د لکچـر پـه ځـاي د مباحثوي ښـوونې او پـوهنې پـه طريقـه د معلومـاتو انتقال پياوړي شي. د درسونو د مطالعې د مکلفيـت په څنګ کې ښوونيزې موخې هم شاملې دي.

همدارنګه پوښـتنې او فرضـي قضـيې چـې پـه دغـه لوستونو کې ځاي پـه ځـاي شـوي، ددې لپـاره دي چـې د هغـه د محتويـاتو لېـږد د صـنفي مباحثـاتو ظرفيت لوړ کړي. پدې پروګرام کـې درسـي مـواد پداسې شـکل ځـاي پـه ځـاي شـوي چـې پـه دغـه ځانګړي ښوونيز پروګرام کې د دغه مضمون لپـاره وخت ته پام د ٦ څخـه تـر ١٢ سـاعته دوره کـې د کورس د موادو وړاندې کولو ته زمينه برابره شـي. د زياتو ساعاتو د شته والي پـه صـورت کـې ښـايي دغه مضمون د مباحثوي تمرينـاتو او بهرنيـو مـوادو په وسيله بشپړ شي.

يو ١٢ ساعته مضمون ښايي پـه لانـدې ډول ترتيـب او تنظيم شي:

(١ او ٢ درسي ساعتونه): د هغه اصـولو او مفـاهيمو معرفـي کـول چـې د حقوقـو او د اساسـي حقوقـو بنسټ ږدي.

دروس حقوق اساسی
کـــورس آمـــوزش قضـــائـــی

ایـــــن دروس حقـــــوق اساسـی بـرای تعلیمـات مـداوم قضـات و کـانـــدیدان قضـایی در نظـر گرفته شده و در آن به مســـئولیت هـای منحصـر بـــه فـــرد قـوه قضـائیه بـه حیـث ارگـان مسـتقل دولـت جمــــهوری اسـلامی افغانسـتان، توجـه صورت گرفته است.

محتوای این دروس و اهداف آموزشی آن بشکلی فراهم گردیده، تا انتقال معلومات به شیوه تدریس و آموزش مباحثوی رابعوض لکچر محض تقویت نماید. درجنـب مکلفیـت مطالعـه دروس، اهـداف آموزشی نیز شامل میباشند.

همچــنان سوالات و قضیه هـای فرضـی کـه در ایـن دروس گنجانیـده شـده، بـرای آن میباشـد تـا انتـــقال محتـــویات آن ظرفیت مباحثـات صـنفی را ارتقاء بخــــشد. مـواد درسـی دریـن برنامـه بـه شکلی جابجـا گـــردیده تـا ارائـه کـورس را در یک دوره زمانی ٦ تـا ١٢ ســـاعت، بـا توجـه بـه وقـت موجـود بـرای ایـن مضـمون درایـن برنامـه آمـوزش اختصاصـی، مسـاعد سـازد. در صـورت مـــوجــــودیت ساعـات اضـــافی، امکـان دارد تـا ایـن مضـمون بـــا تمــــرینات مبـاحثوی و مـواد بیرونی تکمیل گردد.

یک مضمون ١٢ ساعته امکان دارد ذیلاً ترتیـب و تنظیم شود:

(ساعت درسی ١ و ٢): معرفـی اصـول و مفـاهیم کلی که اساسات حقوق و حقـوق اساسـی را بنـاء می نهد

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳-٦ درسي ساعتونه): د قوا د تفکیک په بنسټ د سیاسي سیستم توضیح کول چې د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون په وسیله په رسمیت پېژندل شویدي.

(ســاعات درســی ۳ – ٦): توضیح سیستم سیاسی برمبنای تفکیک قوا که توسط قانون اساسی سال ۲۰۰٤ افغانستان برسمیت شناخته شده است.

(۷-۸ درسي ساعتونه): د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون سره سم د هېواد د اتباعو د اساسي حقوقو او وجایبو بیاکتنه، تحلیل او په اړه یې مبسوطه مباحثه.

(ساعات درسی ۷ – ۸): مرور، تحلیل، و مباحثه مبسوطه حقوق اساسی و وجایب اتباع طبق قانون اساسی سال ۲۰۰٤.

(۹-۱۰ درسي ساعتونه) په افغانستان کې د پلي کېدو وړ نړیوالو تعهداتو او کنوانسیونونو ارزونه چې د اساسي حقوقو په هکله معلومات ورکوي یا هغوي ته پراختیا ورکوي.

(ساعات درسی ۹ – ۱۰): ارزیابی تعهدات و کنوانسیون های بین المللی قابل تطبیق در افغانستان که از حقوق اساسی معلومات میدهد یا به آنها توسعه میبخشد

(۱۱-۱۲) درسي ساعتونه): د اتباعو د اساسي حقوقو د ملاتړ او تطبیق په برخه کې د قضائیه ځواك په فرد پورې تړلي رول ارزونه او په اړه یې مباحثه.

(ساعات درسی ۱۱ – ۱۲): ارزیابی و مباحثه در مورد نقش منحصر به فرد قوه قضائیه درحمایت و تطبیق حقوق اساسی اتباع.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست مطالب

صفحه

I. مقدمه (ساعت های درسی ۱ و ۲)........ ۵
(الف). قرارداد اجتماعی ۵
(ب). اساس و هدف قانون........ ۷
(ج). قانون اساسی........ ۸
(د). دیگر منابع قانون........ ۱۱
معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونها بین المللی ۱۱
مقرراتیکه از سوی قوه مجریه تصویب گردیده ۱۲
فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری ۱۳
فیصله ها و مقررات محاکم........ ۱۴
عرف و عادات محلی ۱۷
II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲........ ۱۸
(الف).نظام سیاسی ۱۸
(ب). دولت ۲۰
(ج). قوه مجریه ۲۲
هدف قوه مجریه........ ۲۲
تشکیل قوه مجریه........ ۲۲
رئیس جمهور و معاونین رئیس جمهور........ ۲۳
وزراء........ ۳۰
لوی خارنوال........ ۳۲
واحد های اداری محلی ۳۳
حالات اضطرار........ ۳۵
(هـ). قوه مقننه دولت ۳۶
مقدمه........ ۳۶
شورای ملی ۳۷
لویه جرگه و تعدیلات در قانون اساسی ۴۶
(هـ). قوه قضائیه دولت........ ۴۸
قوه قضایی مستقل........ ۴۸
ترکیب ستره محکمه........ ۵۱
محاکم تحتانی و قضات........ ۵۲
احکامیکه بطور عام با قوه قضائیه مرتبط هستند ۵۳
(و). تفکیک قوا – کنترول و توازن ۵۶
III. حقوق و وجایب اساسی (ساعات درسی ۷ و ۸........ ۵۹
(الف). مقدمه ۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب). حقوق و وجایب اساسی.. ۶۰
IV. قانون بین المللی حقوق بشر (ساعات درسی ۹ و ۱۰).. ۸۱
(الف). مکلفیت های دولت بر اساس حقوق بین الملل ۸۱
(ب). معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونهای بین المللی مرتبط با حقوق بشر................................ ۸۲
مقدمه ۸۲
منشور ملل متحد.. ۸۳
اعلامیه جهانی حقوق بشر ۸۳
کنوانسیون منع شکنجه ، ظلم، سایر تنبیهات و برخوردها یا مجازات غیر انسانی ۸۵
کنوانسیون حقوق طفل.. ۸۷
کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان ۸۸
کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی... ۸۹
میثاق بین المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی... ۹۱
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی.. ۹۱
V. اجرای حقوق اساسی (ساعات درسی ۱۱ و ۱۲).. ۹۵
(الف). مقدمه ۹۵
(ب). استقلال قضایی.. ۹۶
(ج). مرور قضایی.. ۹۶
سناریو های فرضی... ۹۷

ضمایم:

منشور سازمان ملل متحد.. ۱۰۴
اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۲۹
میثاق علیه شکنجه، مجازات ظلمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز.. ۱۳۹
میثاق حقوق طفل ۱۶۳
میثاق رفع کلیه تبعیضات علیه زنان.. ۱۹۹
میثاق بین المللی رفع هر نوع تبعیض نژادی ۲۲۰
میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.. ۲۴۳
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی ۲۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ســـــريـــزه

ښوونيزې موخې- ۱ او ۲ درسي ساعتونه

- د دولت بنسټ تشريح کړئ.
- د دولت موخه تشريح کړئ.
- د قانون موخه او حاکميت بيان کړئ.
- د يـــوه اســـاســـي قـانـــون مقصـدونـــه او موخې بيان کړئ.
- مدون قانون تعريف کړئ.
- د قانون نورې سرچينې تشريح کړئ.

<u>(الف): ټولنيز تړون</u>

کـوم علـت دی چـې خلـك هېوادونـه جـوړوي او دولت جوړوي؟

- د ګـاونـډيـــو او متجاوزينـــو څخـــه خونديتوب (اردو)
- د ټولنې د ننه امنيت او ثبات (پوليس)
- د ضروري خدمتونو چمتو والی (حکومت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکيو ساتنه

د ضروري خدمتونو ځينې بېلګې کومې دي؟

- روغتيا ساتنه او پاملرنه
- ښوونه
- بېخبناء
- د جزايي عدالت سيستم

مقـــدمـــه

اهداف آموزشی – ساعات درسی ۱ و ۲

- اساس دولت را توضیح کنید
- هدف دولت را تشریح کنید
- هدف و حاکمیت قانون را بیان دارید
- مقاصد او اهـداف یـک قـانون اساسـی را از برخوانید
- قانون مدون را تعریف کنید
- منابع دیگر قانون را تشریح کنید

<u>(الف): قرارداد اجتماعی</u>

چه علت وجود دارد که مردم کشورها را تأسیس میکنند ودولت را تشکیل مینمایند؟

- مـحافظـــت و امـــان از همـسایگـــان و متجاوزین (اردو)
- امنیت و ثبات در داخل جامعه (پولیس)
- فراهم کردن خدمات ضروری (حکومت)
- حفاظت از حقوق اساسی و آزادی ها

بعضی مثال های خدمات ضروری کدام ها اند؟

- حفظ ومراقبت صحی
- تعلیم
- زیربناء
- سیستم عدالت جزائی

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مدني قضاياوو د حل طريقه
- په نړيواله ټولنه کې ګډون

هغه تړون او يا موافقه چې د يوه هېواد اتباع يې له دولت سره کوي کوم دي؟

د ټولنې غړو د دولت لخوا د ملاتړ، خونديتوب او د خدماتو د وړاندې کولو د زياتوالي لپاره تر متفاوتو حدودو پورې د خپلې شخصي خپلواکۍ او صلاحيتونو څخه صرفنظر کوی او هغه دولت ته سپاري چې دغه موافقه د ټولنيز تړون په نامه يادېږي. همدارنګه دوي پدې معاوضه کې د هغه حقوقو او اساسي خپلواکيو څخه چې د دولت لخوا يې ملاتړ کېږي، برخمن ګېږي.

د اساسي حقوقو او خپلواکيو ځينې بېلګې کومې دي؟

- د وينا او ټولنو ته دغوره کېدلو خپلواکي
- د غونډو او اعتراض خپلواکي
- د سفر خپلواکي
- د غلامۍ او پر ماشومانو د اجباري کار منعه
- مساوي حقوق او مکلفيتونه د قانون په اساس
- د برائت الذمه له حالت څخه مستفيد کېدل کله چې څوک د يوه جرم په تور، تورن کېږي.
- د نيول کېدو يا پر يو جرم د تورن کېدو په وخت کې د مدافع وکيل د نيولو حق

- شیوه حل و فصل قضایای مدنی
- اشتراک در جامعه بین المللی

قرارداد و یا موافقت که اتباع یک کشور با دولت خویش عقد مینمایند کدام است؟

افراد جامعه در ازای حمایت، مصئونیت و ارائه خدمات ازطرف دولت تا حدود متفاوت از خود مختاری و صلاحیت های شخصی و فردی خویش صرفنظر نموده و آنرا به دولت واگذار میگردند که این موافقت بنام قرارداد اجتماعی یاد میشود. همچنان ایشان درین معاوضه از حقوق و آزادی های اساسی ای که توسط دولت حمایت میگردند، نیز برخوردار میگردند.

بعضی نمونه های حقوق اساسی و آزادی ها کدام ها اند؟

- آزادی بیان و انتساب به انجمن ها
- آزادی گردهمایی و اعتراض
- آزادی سفر
- منع بردگی و کار اجباری طفل
- حقوق مساوی و مکلفیت ها براساس قانون
- مستفید بودن از حالت برائت الذمه هنگامیکه یک شخص به یک جرم متهم میگردد
- حق گرفتن وکیل مدافع هنگام دستگیری یا متهم شدن به یک جرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اقـرار تـه د اړ ایسـتلو لپـاره د شـکنجې څخـه معافیت
- د هغه زیان د غوښتنې حق چې د دولت لخوا اړول شوی وي
- د پور له کبله د حبس څخه معافیت

مشترک قاسم کوم دي؟

قانون

<u>(ب) د قانون بنسټ او موخه:</u>

ټولې منظمې ټولنې قواعدو او قوانینو ته اړتیـا لـري چـې د هغـه ټـولنې او د هغـه د غـړو د سـلوک پـه هکله لارښوونه وکړي.

ډېره اړتیا نـده چـې دغـه قـوانین او قواعـد ثبـت او مکتوب شي، بلکه مهمه داده چې د ټولنې هر غړی هغه باندې پوه وي او ویې مني.

د هغه څخه پرته پایله به د خلکو ګډوډي او خپـل سري وي.

لـــدې کبـــله د قـانـــون بنـــسټ او اســـاس هغـه څـرګـنده اړتیـا ده چـې ټـولنـه داسـې تنظیم کـــړي چـــې سولـــه، عـــدالـــت او عـــامـه نظم وساتي.

د یـوې ټـولنې ټـول قـوانین، پالیسـی او نظرونـه منعکسوي.

- ټولنیز نورمونه
- عادتونه
- دودونه (عنعنات)

- معافیـت از شنکـجه جهـت مجبـور سـاختن به اقرار
- حق ادعای خسارات از دولـت در رابطـه بـه ضرری که از سوی دولت بوجود آمده باشد
- معافیت از حبس بسبب قرض

قاسم مشترک کدام است؟

قانون.

<u>(ب). اساس و هدف قانون</u>

تمام جوامع مـنظم، بـه قواعـد و قـوانین ضـرورت دارند تا رفتا و روند آن جامعـه و هـر عضـو آنـرا رهنمایی نماید.

ضـرورت نبـوده تـا ایـن قواعـد و قـوانین ثبـت و مکتوب شوند، بلکه مهم است تا هر عضـو جامعـه آنها را درک کرده وبپذیرد.

در غیر آن نتیجه، هرج و مرج و خود سری مـردم خواهد بود.

از اینـــرو، اســـاس و شـــالوده قـــانون عبـــارت از ضرورت مبرمی بـوده تـا جامعـه را طـوری تنظیم نماید که صلح، عدالت و نظم عامه را حفاظـت و نگهداری نماید.

تمام قوانین، پالیسـی هـا و نظریـات موجـود یـک جامعه را منعکس میسازد.

- نورم های اجتماعی
- عادات
- رسوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مذهبي او اخلاقي ښوونې
- ښوونيز او پوهنيز معرفت

لـه قوانينـو سـره د نورمونـو، عـادتونو، دودونـو او اخلاقي اصولو تر منځ توپير څه دی؟

نــورمـــونه، عادتونـــه، دودونــــه او اخلاقــي اصول د اشخاصو د شخـصي سلوك د لارښوونې لپاره دي پــداسـې حال کې چې د قوانينو موخه الزامي ده، تر څو د ټولنې د يـوه مشـخص غـړي د تاييد او رد په پام کې نه نيولو سره د هغوي پيروي وشي.

د قــوانينــو دتنفيذ پــرلپسـې دنـده د دولـت په غــاړه ده او معـــمولاً د نـــه اطاعـت پـه وخـت کــــې د مجـــازاتو د تحميـل پـه تهديـد سـره تامينيږي.

د تعذيراتو بېلګې کومې دي؟

- جزايي مجازات
- د مدني زيانونو جبران
- د يـو کـار د کولـو لپـاره د امتيـازاتو بيرتـه اخيستنه مثلاً دجوازنامې بيرته اخيستنه

و مو ليـدل چـې د ټـولنې خلـك د ټـولنيز تـړون د مقابل لوري په توګه د حراست، امنيت، خدماتو، او د اساسي حقوقو او خپلواکيو د ضمانت په وړانـدې د خپلو خپلواکيو څخه صـرفنظر کـوي. همدارنګـه وموليدل چې پر ټولنيز تړون د قوانينو د خپرېـدو او انفاذ له لارې د صحت مهر اېښودل کيږي.

(ج) اساسي قانون

اساسي قوانين څرنګه رامنځته کيږي؟

- تعالیم مذهبی و اخلاقی
- معرفت آموزشی وعلمی

یک تفاوت اساسی میان نورم ها، عادات، رسوم و اصول اخلاقی با قوانین چه است؟

نـورم هـــا، عـــادات، رسـوم و اصـول اخلاقـی منحیـث یـک رهنمـود بـرای سـلوک شخصـی اشخاص میباشند در حالیکه، هدف قـوانین الزامـی بوده، تا بدون در نظر داشت تاییـد یـا عـدم تاییـد یک عضو مشخص جامعـه، از آنهـا بطـور پیوسـته پیروی بعمل آید.

امـر نافـذ نمـودن پیوسـته قـوانین بـه ذمـه دولـت میباشد و معمولاً توسط تهدید به تحمیل موءیدات (مجـازات) در صـورت عـدم اطاعــت، تـأمین میگردد.

بعض از مثالهای تعذیرات کدام ها اند؟

- مجازات جزایی
- جبران خسارات مدنی
- استرداد امتیازات مثلاً جوازنامه برای اجـرای یک چیزی یا چیز دیگری

مشاهده نمودیم که مردم جامعـه بـه حیـث طـرف قرارداد اجتماعی، در بدل حراست، امنیـت، انجـام خدمات و ضمانت حقوق اساسی و آزادی هـا، از آزادی خود صرف نظر مینمایند. همچنان مشـاهده نمودیم که به قرارداد اجتماعی، از طریق انتشـار و انفاذ قوانین، مهرصحه گذاشته میشود.

(ج) قانون اساسی

قوانین اساسی چه گونه بوجود میایند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کــوم ځــایه بایـد ددغـه پوښتنې ځـواب پیـل شي؟

راځئ لومړيو ته وروګرځو.

هـر کلـه چـې د ټـولنې غـړي پرېکـړه کـوي چې د دولت په ګټـه د خپلـې خپلـواکۍ څخـه تېـر شـي، تـر ټولو لمړنی ګـام چې پورتـه کـوي، کوم يو دي؟

- يوه پادشاه ته بيعت کول
- د يوه رئيس ټاکل
- د يوه ولسمشر ټاکل
- د لازمه پرېکړو د کولو لپاره د يوې شـورا يـا جرګې جوړول
- د يـوې اعـلامیـې يـا اساسـي قـانون چمتو کول

په اوسنۍ زمانه کې په لويو ټولنو يا هېوادونـو کـې هغه کار چې تر ټولو لومړی کېږي، د يـوه مـدون اساسي قانون چمتو کول او تصويب دی.

د اساسي قانون اصلي موخه د ټولنې يا دولـت او د هماغـه هېـواد د اتبـاعو تـر مـنځ د اړيکـو تعيـن او پياوړي کول دي.

د اساسي قانون ځينې نورې موخې کومې دي؟

- د دولت د اساسي شکل جوړول
- د دولت د ارګانونو د دندو او د اتباعو سره د دوي د اړيکو ټينګول او همدارنګـه د دوي د ذات البيني اړيکو مشخص کول

از کجا باید آغاز کرد تا برای ایـن سـوال جـواب دهیم؟

بیاید به ابتدا برگردیم.

هرگاه اعضاء جامعه تصـمیم میگیرنـد تـا از خـود مختاری خویش به نفع دولت صرف نظـر نماینـد، اولـین گـــامی کـه آنهـا آنـرا برمیدارنـد، کـدام خواهد بود؟

- بیعت به یک پادشاه
- برگزیدن یک رئیس
- انتخاب یک رئیس جمهور
- تشکیل یک شوری یـا جرگـه جهـت اتخـاذ تصمیم لازمه
- آمـاده نمـودن یـک اعـلامـیه یـا یـک قانون اساسی

در عصر معاصر، در جوامع بـزرگ یـا کشـورها، اولین چیزی کـه شـکل میگیـرد عبـارت از آمـاده سازی و تصویب یک قانون اساسی مدون میباشد.

هدف اصلی قانون اساسی تعیـین و برقـرار نمـودن روابط میان جامعه یا دولت و اتبـاع همـان کشـور میباشد.

بعضی از دیگر اهداف قانون اساسی چه است؟

- تأسیس شکل اساسی دولت
- مشخص کردن وظـایف ارگانهـای دولـت و روابـط آنهـا بـا اتبـاع و روابـط ذات البینـی خودشان

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مشخصو نړیوالو معاهداتو او میثاقونو منلو او هغوي ته د ځاي ورکولو لپاره اشاره کول
- د هېواد د اتباعو د اساسي حقوقو او مکلفیتونو تعیین
- د دولت د بقا د ساتنې لپاره د یوه میکانیزم جوړول
- د یوه هېواد د اتباعو لخوا د اساسي قانون د تصویب لپاره د یوې کړنلارې جوړول
- په اساسي قانون کې د تعدیلاتو د منلو لپاره د یوې کړنلارې جوړول

قوانین څه ډول رامنځته کېږي؟ د دغه پوښتنې ځواب څه دی؟

قوانین د مقننه ځواك لخوا جوړېږي او د هغه څخه وروسته د ولسمشر لخوا د اساسي قانون د احکامو سره سم توشیح کېږي. دغه ډول قوانین موضوعه قوانین یا مدون قوانین نومېږي.

که مدون قوانین د اساسي قانون د احکامو سره سم جوړ نشي، آیا دغه ډول قوانین د هېواد د اتباعو لخوا لازم الاجراء دي، که نه؟

ولې منفي ځواب؟ دغه ډول قوانین ځکه الزامي کېداي نشي چې هغه ځواك چې د اساس قانون د احکامو پر بنسټ د قانون د جوړولو صلاحیت لري، مشخصه ده او د هغه صلاحیت د خلکو لخوا دولت ته ورکړل شویدي، د هغه پر بنسټ هغه مدون قوانین چې د اساسي قانون د احکامو سره سم نه وي یا دا چې د اساسي قانون د احکامو منافي وي، بې اعتباره دي او الزامي ندي.

آیا امکان لري چې نورې الزامي حقوقي اعلامیې

- اشاره به پذیرفتن و جادادن معاهدات و میثاق های مشخص بین المللی
- تعیین کردن حقوق اساسی و مکلفیت های اتباع کشور
- تأسیس یک میکانیزم برای محافظت بقای دولت
- تأسیس یک طرزالعمل برای تصویب قانون اساسی از سوی اتباع کشور
- تأسیس یک طرز العمل برای پذیرفتن تعدیلات در قانون اساسی

قوانین چطور بوجود میایند؟ جواب بدین سوال چه میباشد؟

قوانین توسط قوه مقننه دولت ساخته میشوند و به تعقیب آن از سوی رئیس جمهور مطابق به احکام قانون اساسی توشیح میگردند. این نوع قوانین، **قوانین موضوعه** یا **قوانین مدون** نامیده میشوند.

اگر قوانین مدون مطابق به احکام قانون اساسی ساخته نه شوند، آیا چنین قوانین از سوی اتباع کشور لازم الاجرا میباشند؟ نخیر.

چرا جواب منفی؟ این چنین قوانین بخاطری نمیتوانند الزام آور باشند که قوهٔ که برمبنا احکام قانون اساسی صلاحیت ساختن قانون را دارا میباشد، مشخص گردیده و صلاحیت آن توسط مردم به دولت تفویض گردیده است بنا برآن آنعده قوانین مدونیکه مطابق به احکام قانون اساسی نبوده یا اینکه منافی احکام قانون اساسی هستند، بی اعتبار بوده و الزام آور نمیباشند.

آیا امکان دارد که اعلامیه های حقوقی الزام آور

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجودې وي چې د مدونو قوانینو ځواک او اغېزه ولري؟

د هغوي ځينې بېلګې کومې دي؟

- نړيوال معاهدات، ميثاقونه او كنوانسيونونه
- هغه مقررات چې د اجرائيه ځواك لخوا تصويب شويدي
- د ولسمشرۍ د مقام تقنيني فرمانونه
- د محاكمو مقررات او پرېكړې
- محلي عرف او عادات

(د). د قانون نورې سرچينې:

اجازه راكړئ لاندې عمومي كټګورۍ وګورو ((د قانون نورې سرچينې))

معاهدات، ميثاقونه او نړيوال كنوانسيونونه:

نړيوال معاهدات، ميثاقونه او ځانګړي نړيوال كنوانسيونونه د يوه ځانګړي هېواد لپاره او بالوسيله د هغه هېواد پر اتباعو مرعي الاجراء كېږي،

ددې دپاره چې يو بين المللي معاهده، ميثاق او كنوانسيون په يو مملكت باندې او په دې وسيله د هغه مملكت پر اتباعو باندې د تطبيق ور وګرزي لازمه ده چې د هغه هېواد لخوا د اساسي قانون د احكامو سره سم د منلو وړ وګرځي. د تاييد دغه طرزالعمل ته د تصويب پروسه وايي.

د معاهداتو، ميثاقونو او كنوانسيونونو تصديق او تصويب يو اختياري عمل دي، او هېڅ هېواد په يوه نړيوال سازمان مثلاً ملګرو ملتونو كې د غړيتوب څخه پرته چې په هغه كې غړيتوب د هغه د

دیگرنیز موجود باشند كه نیرو و تأثیر قوانین مدون را داشته باشند؟

بعضی از مثال های آنها كدام اند ؟

- معاهدات، میثاق ها و كنوانسیون های بین المللی
- مقررات كه از سوی قوه اجرائیه تصویب شده اند
- فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری
- مقررات و فیصله های محاكم
- عرف و عادات محلی

(د). دیگر منابع قانون

اجازه دهید تا در ذیل به كتگوری های عمومی نگاه كنیم " دیگر منابع قانون."

معاهدات، میثاق ها و كنوانسیون های بین المللی:

معاهدات، میثاق ها و كنوانسیون های بین المللی قواعدی را به میان میاورند تا روابط میان كشور ها و اتباع كشور های مختلف را تنظیم نمایند.

برای اینكه یک معاهده، میثاق و كنوانسیون خاص بین المللی بالای یک كشور و بالوسیله بالای اتباع آن كشور مرعی الاجرا قرار گیرد، ضرور است تا از سوی همان كشور مطابق به احكام قانون اساسی اش مورد قبول واقع گردد. این طرزالعمل تأیید را پروسه تصویب مینامند.

تصدیق وتصویب معاهدات، میثاق ها و كنوانسیون ها یک عمل اختیاری بوده، و هیچ كشوری را نمیتوان به استثنا عضویت در یک سازمان بین المللی مثلاً ملل متحد كه عضویت در آن مشروط

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړو معاهداتو، میثاقونو او کنوانسیونو پر منلو مشروط دی، نشي مجبور کېداي چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون تصویب کړي.

لدي سره سم چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون په قانوني توګه د یوه هېواد لخوا تصویب شي، پر دولت او د هغه پر اتباعو د هماغه هېواد د مدونو قوانینو په شان الزامي کېږي.

په راتلونکو لوستونو کې په افغانستان کې قابل الاجراء ځانګړي میثاقونه او کنوانسیونونه تر ارزونې لاندې نیسو.

هغه مقررات چې د اجرائیه ځواک لخوا تصویب شویدي:

د یوه دولت د اجرائیه ځواک هغه کومه لویه او ارزښتناکه دنده ده چې قانون نافذ او تطبیقوي؟

اجرائیه ځواک په کومه طریقه دغه دنده سرته رسوي؟ د وزیرانو او وزارتونو په وسیله

د وزارتونو بېلګې کومې دي؟

- د پوهنې وزارت
- د عامې روغتیا وزارت
- د عدلیې وزارت
- د کورنیو چارو وزارت
- د ملي دفاع وزارت
- د لوړو زده کړو وزارت
- د بهرنیو چارو وزارت
- د مالیې وزارت

به پذیرفتن معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های خاص میباشد، مجبور نمود تا یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون را تصویب نماید.

بمجردیکه یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون بطور قانونی از طرف یک کشور تصویب گردد، بالای دولت و اتباع آن دولت، بمثابه قوانین مدون نافذه همان کشور الزام آور میگردد.

در دروس بعدی، میثاق ها و کنوانسیونهای خاص بین المللی قابل الاجرا در افغانستان را ارزیابی خواهیم کرد.

مقرراتیکه از سوی قوه اجرایه اتخاذ گردیده اند:

آن کدام یک از وظایف عمده و مهم قوه اجرائیه یک دولت است که قانون را نافذ و تطبیق میکند؟

به چه شیوه قوه اجرائیه این وظیفه را انجام میدهد؟ بواسطه وزرا و وزارتخانه ها.

مثال های وزارتخانه ها کدام اند؟

- وزارت معارف
- وزارت صحت عامه
- وزارت عدلیه
- وزارت داخله
- وزارت دفاع
- وزارت تحصیلات عالی
- وزارت امور خارجه
- وزارت مالیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ښځو د چارو وزارت
- د سوداګرۍ وزارت
- د ټولګټو (فواید عامه) وزارت

هغه پروګرامونه چې د يوه ځانګړي وزارت په صلاحيت کې راځي، ښايي پراخ او پېچلي وي.

زياتره وخت قوانين داسې پروګرامونه جوړوي چې د پروګرام ټول جزئيات تر پوښښ لاندې نه نيسي، او ټولو هغه پوښتنو ته چې د پروګرام له پلي کېدو سره اړيکه نيسي، ځواب نه ورکوي.

په همدې علت هغه قوانين چې د يوه وزارت د پروګرام رامنځته کوونکي دي، ښايي هغه وزارت ته چې د پروګرام د پلي کولو دنده لري، صلاحيت هم ورکړي چې داسې مقررات رامنځته کړي چې د هغه پروګرام د تطبيق کنټرول وکړي.

په هغه صورت کې چې قانون اجازه ورکړي، او پدې شرط چې مقرره د اساسي قانون او د هغه د احکامو سره سمه جوړه شوې وي، دغه مقرره پر وزارت او اتباعو د هغه مدونو قوانينو په شان او اندازه چې د تقنيني رکن لخوا منل شويدي، لازم الاجراء دي.

د ولسمشرۍ د مقام تقنيني فرمانونه:

ځينې وختونه په انتقالي دوره کې يا په بېړنيو حالاتو کې ، ولسمشر د هېواد اساسي قانون سره سم صلاحيت لري چې تقنيني فرمانونه صادر کړي، دغه تقنيني فرمانونه د مدونو قوانينو په شان او اندازه د اجبار قوه لري. مګر د خپل نوعيت په نسبت په يوه زماني دوره پورې محدود وي او د مقننه ځواک بيا تصويب ته محول دي.

- وزارت امور زنان
- وزارت تجارت
- وزارت فواید عامه

برنامه هایکه تحت حوزه صلاحیت یک وزارت ویژه قرار میگیرد ممکن گسترده و پیچید باشد.

غالب اوقات، قوانین برنامه هایرا ایجاد مینمایند که همه جزئیات پروگرام را مورد پوشش قرار نمیدهدو پاسخگوی تمام سوالاتی که به تطبیق پروگرام ربط میگیرند، نمیباشند.

به همین علت، قوانینکه ایجاد کننده برنامه یک وزارت میباشد ممکن است صلاحیت را نیز برای وزارتیکه تطبیق پروگرام را بعهده دارد، محول نماید تا مقرراتی را اتخاذ نمایند که از تطبیق آن پروگرام کنترول بعمل آورد.

در صورتیکه قانون اجازه دهد، و به شرط آنکه مقرره به اساس و در مطابقت با احکام قانون و قانون اساسی اتخاذ گردد، این مقرره بالای وزارت و اتباع به مثابه و اندازه قوانین مدونی که از سوی شاخه تقنینی پذیرفته شد است، لازم الاجرا خواهد بود.

فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری

بعضی اوقات، هنگام دوره انتقالی یا حالات اضطرار، رئیس جمهورطبق قانون اساسی کشورصلاحیت دارد تا فرامین تقنینی را صادر کند، این فرامین تقنینی به مثابه و اندازه قوانین مدون قوه اجبار دارند. اما نسبت نوعیت خویش محدود بزمان بوده و محول به تصویب مجدد قوه مقننه میباشند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محاکمو پرېکړې او مقررات:

راځئ یو اساسي قانون چې د هغه په ترڅ کې د دولت د دریو جلا برخو (اجرائیه څواک، مقننه څواک او قضائیه څواک) څخه په مساوي توګه جوړ شوی یو سیاسي سازمان رامنځته شوی وي، فرض کړو.

پداسې یوه سیستم کې قضائیه څواک د هغه د تحتاني محاکمو په ګډون په دودیز ډول د یوې سترې محکمې تر اداري کنټرول لاندې دي.

پداسې یوه سیستم کې آیا ستره محکمه ددې صلاحیت لري چې د هغه هېواد د قضائي فعالیتونو د پر مخ بېولو لپاره مقررات جوړ کړي؟

د دغه ډول قضائي فعالیتونو بېلګې کومې دي؟

- د محاکمو د محررینو او اداري آمرینو ګمارل
- ځانګړو محاکمو او قضاتو ته د قضایاوو احاله
- د دوسیو د درج او د راپور ورکولو سیستم
- د محکمې د تعمیراتو او تجهیزاتو ساتنه
- د قضایي سلوک د معیارونو ایجاد او تنفیذ
- د سترو قضائی تعلیماتو د برنامو انتقال

ستره محکمه د مقرراتو د منلو په اړه خپل صلاحیت له کوم ځایه اخلي؟

- ذاتي قدرت
- اساسي قانون
- موضوعه قانون

فیصله ها و مقررات محاکم:

بیائید یک قانون اساسی را که در لابلای آن یک دستگاه سیاسی متشکل از سه شاخه جداگانه دولت (قوه مجریه، قوه مقننه، و قوه قضائیه)، اما مساوی ترکیب گردیده، فرض کنیم.

در یک چنین سیستم، قوه قضائیه بشمول محاکم تحتانی آن، بطورسنتی تحت کنترول اداری یک ستره محکمه قرار دارند.

در این چنین دستگاه، آیا ستره محکمه صلاحیت دارد تا مقرراتی بمنظورپیشبرد فعالیت های قضایی آن کشور اتخاذ نماید ؟

مثال های چنین فعالیت های قضایی کدام ها اند؟

- استخدام محررین وآمران اداری محاکم
- احاله قضایا به محاکم و قضات خاص
- اداره درج دوسیه و سیستم راپور دهی
- حفظ و مراقبت تعمیرات و تجهیزات محکمه
- ایجاد و تنفیذ معیارهای سلوک قضایی
- انتقال برنامه های تعلیماتی قضایی مستمر

ستره محکمه صلاحیت خویش را در قبال پذیرفتن مقررات از کدام جا اخذ میکند؟

- قدرت ذاتی
- قانون اساسی
- قانون موضوعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا دغه ډول مقررات پـه لانـدې شـعباتو او افـرادو لازم الاجراء دي؟

- قضات؟
- د دولت پر نورو شعباتو؟
- د هېواد پر اتباعو؟

د قضائي اداري برسېره د سترې محکمې لـومړني فعالیتونه څه دي؟

ځـواب: د هغـه قضـایاوو پـه اړه غـور او وروسـتی پرېکړه چې د لاندېنیو محاکمو لخوا هغې ته راجع کېږي.

آیا دغه ډول پرېکړې د ځانګړو قضـایاوو پـه اړه د دعوي پر لورو لازم الاجراء دي؟

آیا ځینې وخت امکـان لـري چـې یـو وزارت یـا د حکومت یوه برخه د دعوي طرف واقع شي؟

فرضي سناریو:
راځی فرض کړو چې یوه قضیه د غور لپاره د یوې ابتدائیه محکمې قضـائي هیئـت تـه وړانـدې کیـږي چې په محلي ورځپاڼه کې خپره شوې او په ټولنـه کې يې زیاته نوم بـدي ترلاسـه کړېـده. ښـاریان او رسنۍ د محاکمې د پایلو اورېدو ته ډېر لېوالـ دي. راځئ یو ګام مخکې لاړ شوي تصور وکړو چې د محکمې د قضائي هیئت رئیس پرېکړه کـوي چـې محاکمه په علني توګه سرته ونه رسوي، ځکه چې هغه فکر کوي چې د محکمې خونه د ټولو ذیعلاقه خلکو د منلو ظرفیت نلري.

د یوې سیمه ایزې خبرپاڼې خاوند د قضـائي هیئـت د رئیس د پرېکـړې سره ننګونـه کـوي، او قضـیه سترې محکمې ته راجع کیږي ترڅو ستره محکمـه

آیا چنـین مقـررات بـر شـعبات و افـراد ذیـل لازم الاجرا خواهد بود؟

- بالای قضات؟
- بالای شعبات دیگر دولت؟
- بالای اتباع کشور؟

بـرعلاوه اداره قضـایی، فعالیـت هـای اولیـه سـتره محکمه چه میباشد؟

جواب: رسیدگی و تصمیم گیری نهایی در مـورد قضایای که از طرف محاکم تحتانی بـه آن راجـع میگردد.

آیا چنین فیصله ها در ارتباط قضایایی مخصـوص بالای اطراف دعوی لازم الاجرا میباشند؟

آیا بعضی اوقات امکان میرود که یک وزارت یـا بخشی از حکومت طرف دعوی واقع گردد؟

سناریوی فرضی:
بیاید فرض کنیم که یک قضیه برای رسیدگی بـه پیشگاه هئیت قضایی محکمهٔ ابتدائیه میاید کـه در اخبار محلی نشر گردیـده و بـدنامی زیـادی را در جامعـه بخـود کسـب نمـوده اسـت. شـهروندان و رسانه ها در رابطه به نتایج محاکمه بسیار دلچسپی دارند. بیاید یـک قـدم دیگـر جلـوتر رفتـه تصـور کنـیم کـه رئـیس هیئـت قضـایی محکمـه فیصـله میکند که محاکمه را بصورت علنی انجـام ندهـد، بخاطریکـه او فکـر میکنـد کـه اطـاق محکمـه گنجایش پذیرفتن همه مردم ذیعلاقه را ندارد.

صـاحب یـک اخبـار محلـی فیصـله رئـیس هیئـت قضـایی را بـه چـالش میگیـرد، و قضـیه بـه سـتره محکمه احالـه میگـردد، تـا سـتره محکمـه احکـام

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې مدون قوانين تفسير کړي.

د افغانستان په محاکمو کې محاکمه په علني توګه دايرېږي او هر شخص حق لري چې د قانون د احکامو په رعايت سره په هغه کې حضور ولري. محکمه کولاي شي په هغه حالاتو کې چې په قانون کې تصريح شوي، يا د محاکمې د سري والي اړتيا تشخيص شي، جلسه سري دايرېږي مګر د حکم اعلان بايد په هر حال علني وي.

آيا د دغه مادې حکم وضاحت لري؟

د دغه مادې د حکم په اړه څه څيز مبهم دي؟

د ((يا د محاکمې د سري والي اړتيا تشخيص شي)) اصطلاح څه معني لري؟

د قانون خط مشي علني محاکمې ته تمايل لري او سري محاکمه يو استثنايي حالت دی، مګر په عين وخت کې قانون د بېړني حالت څخه پرته نور معيارونه ندي بيان کړي چې د سري محاکمې تطبيق توجيه کړي.

راځئ فرض کړو چې ستره محکمه فيصله کوي چې د قضاتو د هيئت د رئيس لخوا وړاندې شوی دليل د رسنيو او عامه خلکو پر وړاندې د محاکمې د تړلو لپاره کافي ندی او نشي کولای د محاکمې سري والی توجيه کړي او د دغه قانون دپلي کولو لپاره په پرېکړه کې ځينې لارښوونې بيانوي.

آيا امکان لري چې ددغه قانون تفسير د سترې محکمې لخوا لکه څرنګه چې د هغوي په پرېکړه کې اعلان شو، راتلونکې قضاياوې تر پوښښ لاندې ونيسي؟

که داسې وي، آيا دغه تفسير په راتلونکو قضاياوو کې پر ټيټو محاکمو لازم الاجراء دی؟

قانون مدون ذيل را تفسير کند:

در محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی داير ميگردد و هر شخص حق دارد با رعايت احکام قانون در آن حضور يابد. محکمه ميتواند در حالاتيکه در قانون تصريح گرديده، يا سری بودن محاکمه ضروری تشخيص گردد، جلسات سری داير کند و لی اعلام حکم بايد به هر حال علنی باشد.

آيا حکم اين ماده وضاحت دارد؟

چه چيزی راجع به اين حکم ماده مبهم ميباشد؟

اصطلاح " يا سری بودن محاکمه ضروری تشخيص گردد"، چه معنی دارد؟

خط مشی قانون تمايل به محاکمه علنی دارد و محاکمه سری حالت استثنايی ميباشد، اما در عين حال قانون بجز از حالت اضطرار، معيار های ديگری را بيان نداشته است تا تطبيق محاکمه سری را توجيه نمايد.

بياید فرض کنيم که ستره محکمه فيصله ميکند که دليل ارائه شده از سوی رئيس هيئت قضات، برای بستن محاکمه بروی رسانه ها و مردم عام کافی نبوده و نميتواند سری بودن محاکمه را توجيه نمايد و بعضی رهنمايی ها را برای تطبيق اين قانون در فيصله خويش بيان ميدارد.

آيا امکان دارد تفسيراين قانون از سوی ستره محکمه طوريکه در فيصله اش اعلان گرديد، قضايای آينده را تحت پوشش خود قرار دهد؟

اگر چنين باشد، آيا اين تفسير در قضايای آينده بالای محاکم تحتانی لازم الاجرا خواهد بود؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تاسو داسې فکر کوئ، آيا پدې معني ندي چې ستره محکمه په حقيقت کې د مدون قانون د تبديلولو صلاحيت لري؟

اگر شما چنین فکر میکنید، آیا این بدین معنی نبوده که ستره محکمه در حقیقت صلاحیت تغیردهی قانون مدون را دارد؟

که داسې وي، او اجرائيه يا مقننه ځواک د دغه ځانګړې قضيې په اړه د سترې محکمې له تفسير سره موافق نه وي، دوي کوم امکانات په واک کې لري؟

اگر چنین باشد، و اگر قوه اجرائیه و یا مقننه با تفسیر ستره محکمه راجع به قضیه خاصی موافق نباشد ، آنها کدام امکانات را دارا میباشند؟

- د سترې محکمې پر پرېکړه سترګې پټول
- پدې پرېکړه د بياغور کولو لپاره د سترې محکمې څخه غوښتنه
- ستره محکمه په رسنيو کې چلينج ته رابلل
- د سترې محکمې د هغه شمېر قاضيانو د عزل غوښتنه چې د قضيې په اړه يې پرېکړه کړېده
- د سترې محکمې د تفسير د صلاحيت د سلب لپاره د هېواد د قوانينو د تعديل په برخه کې د هڅو شريکول

- نادیده گرفتن فیصله ستره محکمه
- درخواست از ستره محکمه جهت تجدید نظر بر این فیصله
- ستره محکمه را د رسانه ها به چالش طلبیدن
- تقاضای عزل آنعده قضاتی ستره محکمه که درمورد قضیه فیصله کرده اند
- بذل مساعی برای تعدیل قوانین کشور، غرض سلب صلاحیت تفسیر ستره محکمه

دغه پوښتنې چلنج راوړونکې او مهمې دي، مثلاً کله چې مونږ د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون احکام پلټو، په مهرباني سره د هغه په اړه فکر وکړئ، ځکه چې مونږ هغوي ته وروسته پدې مضمون کې راګرځو.

این سوال ها چالش برانگیز و مهمی اند، مثلاً هنگامیکه ما احکام قانون اساسی سال ۲۰۰٤ افغانستان را بررسی میکنیم، لطفاً در ارتباط آنها فکر کنید بخاطریکه ما به آنها بعداً در این مضمون بر میگردیم.

<u>محلي عرف او عادتونه:</u>

کوم وخت کولاي شو د يوې قضيې د حل او فصل لپاره محلي عرف ته مراجعه وکړو؟

<u>عرف و عادات محلی:</u>

چی وقت میتوانیم جهت حل وفصل یک قضیه به عرف محلی مراجعه نمائیم؟

محلي عرف او عادات په کوم ځاي کې پيدا کولاى شو؟

عرف وعادات محلی را در کجا میتوان پیدا نمود؟

دا د فقهې او اساسي حقوقو په اړه يوه لنډه

این یک مقدمه کوتاه در ارتباط موضوع فقه و

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه وه.

اوس د افغانسـتان د ۲۰۰٤ کالـ د اساسـي قـانون د مطالعې په لور ځو (د راتلونکي ټولګي د لوستلو دنده – اساسي قانون، سریزه، ۱-۲۱، ٦۰-۸۰، ۱۳٤، ۱۳٦-۱٤۸ او ۱۵۱-۱۵۷ مادې)

II.د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون

ښوونيزې موخې- ۳-٦ ساعتونه

- په افغانستان کې د سیاسي نظام تشریح
- د دولت د دندو بیان
- د هېواد د اجرائیه ځواک د موخې او دندو توضیح
- د هېواد د مقننه ځواک د موخې او دندو توضیح
- د هېواد د قضائیه ځواک تشریح
- د یوه خپلواکه قضائیه ځواک د ځانګړتیاوو ذکر
- د کنټرول او توازن **(Cheks and Balances)** د سیستم د اهمیت اثبات

(الف) سیاسي نظام:
د یوه اسلامي جمهوري دولت په توګه د افغانستان سیاسي نظام څه ډول توضیح کوئ؟

لکه څرنګه چې د افغانستان د ۲۰۰٤ کال په اساسي قانون کې راغلي دي، څه ډول پوهېداي شو چې افغانستان یو اسلامي جمهوري دولت دي؟

خپلواک او جمهوري حکومت څه معني لري؟

حقوق اساسی بود.

اکنون ما بسوی مطالعه قـانون اساسـی سـال ۲۰۰٤ میـرویم[وظیفـه خـوانش صـنف بعـدی – قـانون اساسـی، مقدمـه، مـاده هـای ۱ – ۲۱، ٦۰ – ۸۰، ۱۳٤، ۱۳٦– ۱٤۸، و ۱۵۱ – ۱۵۷]

II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲

اهداف آموزشی – ساعت های ۳ – ٦

- تشریح نظام سیاسی در افغانستان
- بر شماری وجایب دولت
- تـوضـیح هـدف و وجـایـب قـوۀ مجریه کشور
- تـوضیـح هـدف و وجـایـب قـوۀ مقننه کشور
- تشریح قوۀ قضائیه کشور
- ذکـر ویـژگـیهای یـک قـوۀ قضـائیه مستقل
- اثبـات اهمیـت سیسـتم کنتـرول و تـوازن **(Checks and Balances)**

(الف). نظام سیاسی
نظـام سیاسـی افغانسـتان منحیـث یـک جمهـوری اسلامی را چگونه توضیح می دهید؟

طوری کـه در قـانون اساسـی ۲۰۰٤ آمـده اسـت، چگونـه مـی تـوان دانسـت کـه افغانسـتان یـک جمهوری اسلامی است؟

طرز حکومت آزاد و جمهوری به چه معنی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: حکومت د خلکو د ټاکل شویو استازو لخوا اداره کېږي او د خلکو په وړاندې ځواب ورکوونکي وي.

د حکومت نور شکلونه کوم دي؟

- مطلقه سلطنت
- مشروطه سلطنت
- فردي استبدادي (دیکتاتوري)
- پوځي دیکتاتوري
- کمونیستي جمهوري
- سوسیالیستي جمهوري

په افغانستان کې سیاسي نظام د کومو ځانګړتیاوو لرونکی دی؟

- د ولسمشر او د خلکو د استازو علني ټاکنې
- د دولت درې خپلواک مګر مساوي ځواکونه (اجرائیه، مقننه او قضائیه)
- کنټرول او توازن (Checks and Balances)
- د افرادو د معینو حقوقو او شخصي خپلواکیو تضمین
- د دولت لخوا د مشخصو خدماتو د وړاندې کولو تضمین
- په اساسي قانون کې د تعدیل مشخصه پروسه

پریږدئ په ځیر سره د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون تر

جواب: حکومت از طریق نمایندگان انتخابی مردم اداره گردیده و در برابر مردم پاسخگو می باشد.

برخی از اشکال دیگر حکومت کدام ها میباشند؟

- سلطنت مطلقه
- سلطنت مشروطه
- استبداد فردی (دیکتاتوری)
- دیکتاتوری نظامی
- جمهوری کمونیستی
- جمهوری سوسیالیستی

نظام سیاسی در افغانستان دارای چه ویژگیهایی می باشد؟

- انتخابات آزاد و علنی رئیس جمهور و نمایندگان مردم
- سه قوهٔ مستقل ولی مساوی تشکیل دهنده دولت (مجریه، مقننه، و قضائیه)
- کنترول و توازن (Checks and Balances)
- تضمین حقوق معین افراد و آزادی شخصی
- تضمین ارائه خدمات مشخص توسط دولت
- پروسه مشخص ایجاد تعدیل در قانون اساسی

بگذارید با دقت بیشتر قانون اساسی ۱۳۸۲ را

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث لاندې ونیسو، البته د درې ګونو څواکونو څخه په پیل سره.

مورد بحث قرار دهیم، البته با شروع از قوا سه گانه دولت.

(ب) دولت:

د دولت د پراخه مفهوم (State) او د هغه د محدود (Government) تر منځ توپیر په څه کې دئ؟

(ب) . دولت

فرق بین مفهوم وسیع دولت (State) و مفهوم محدود آن (Government) درچیست؟

- په دولت کې درې ګونه څواکونه شامل دي
- دولت د حقوقو او مکلفیتونو لرونکی دی. (۱-۲۱ مادې)
- لنډه داچې دولت د افغانستان هېواد دی.

- دولت دربر گیرنده مجموع قوای سه گانه است.
- دولت دارای حقوق و وجایب می باشد. (ماده های ۱- ۲۱)
- خلاصه اینکه دولت عبارت است از کشور افغانستان.

راځئ د دولت ځینې حقوق او وجایب وڅېړو.

بیایید برخی از این حقوق و وجایب دولت را بررسی نمائیم.

(۱ ماده) افغانستان، خپلواک، واحد او نه بېلېدونکی اسلامي جمهوري دولت دی.

(ماده ۱) افغانستان، دولت جمهوری اسلامی، مستقل، واحد و غیر قابل تجزیه می باشد.

(۲ ماده) د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت دین د اسلام سپیڅلی دین دی.

دین دولت جمهوری اسلامی افغانستان، دین مقدس اسلام است.

د نورو دینونو پیروان د خپل دین په پیروۍ او د دیني مراسمو په اجراء کې د قانون د حکمونو په حدودو کې آزاد دي.

(ماده ۲) پیروان سایر ادیان در پیروی از دین و اجرای مراسم دینی شان در حدود احکام قانون آزاد می باشند.

(۳ ماده) په افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولای چې د اسلام د سپیڅلي دین د معتقداتو او احکامو مخالف وي.

(ماده ۳) در افغانستان هیچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات و احکام دین مقدس اسلام باشد.

(٤ ماده) په افغانستان کې ملي حاکمیت په ملت پورې اړه لري چې په مستقیم ډول یې پخپله یا د خپلو استازو له لارې عملي کړي. د افغانستان ملت له ټولو هغه افرادو څخه عبارت دی چې د

(ماده ٤) حاکمیت ملی در افغانستان به ملت تعلق دارد که به طور مستقیم و یا توسط نمایندگان خود آن را اعمال می کند. ملت افغانستان عبارت است از تمام افرادی که تابعیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان تابعیت ولري.

افغانستان را دارا باشند.

(۵ ماده) د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو د احکامو تطبيق، د خپلواکۍ، ملي واکمنۍ او ځمکنۍ بشپړتيا دفاع او د امنيت او د هېواد د دفاعي وړتيا تأمين د دولت د اساسي دندو څخه دي.

(ماده ۵) تطبيق احکام اين قانون اساسی و ساير قوانين، دفاع از استقلال، حاکميت ملی و تماميت ارضی و تأمين امنيت و قابليت دفاعی کشور از وظايف اساسی دولت می باشد.

(۶ ماده) دولت د انساني کرامت د ساتلو، بشري حقوقو د ملاتړ، د ډيموکراسۍ د تحقق، ملي يووالي د تامين، د ټولو قومونو او قبايلو تر منځ د برابرۍ او د هېواد په ټولو سيمو کې د متوازنې پراختيا او ټولنيز عدالت پر بنسټ د يوې هوسا او پرمختللې ټولنې په جوړولو مکلف دی.

(ماده ۶) دولت به ايجاد يک جامعه مرفه و مترقی بر اساس عدالت اجتماعی، حفظ کرامت انسانی، حمايت حقوق بشر، تحقق دموکراسی، تامين وحدت ملی، برابری بين همه اقوام و قبايل و انکشاف متوازن در همه مناطق کشور مکلف می باشد.

(۷ ماده) دولت د ملګرو ملتونو د منشور، د بين الدول معاهدو، د نړيوالو ميثاقونو چې افغانستان له هغوي سره تړاو لري او د بشري حقوقو د نړيوالې اعلاميې رعايت کوي. دولت د هر راز تروريستي اعمالو، د مخدره توکو د کرلو او قاچاق او د مسکراتو د توليد او استعمال مخنيوی کوي.

(ماده ۷) دولت منشور ملل متحد، معاهدات بين الدول، ميثاق های بين المللی که افغانستان به آن ملحق شده است و اعلامیهٔ جهانی حقوق بشر را رعايت می کند. دولت از هر نوع اعمال تروريستی، زرع و قاچاق مواد مخدر و توليد و استعمال مسکرات جلوگيری می کند.

(۸ ماده) دولت د هېواد بهرنۍ سياست د خپلواکۍ، ملي ګټو او ځمکنۍ بشپړتيا په ساتلو، نه مداخلې، ښه ګاونډيتوب، دوه اړخيزه درناوي او د حقوقو د برابرۍ پر بنسټ تنظيموي.

(ماده ۸) دولت سياست خارجی کشور را بر مبنای حفظ استقلال، منافع ملی و تماميت ارضی و عدم مداخله، حسن همجواری، احترام متقابل و تساوی حقوق تنظيم می نمايد.

دولت بايد د خصوصي پانګې اچونې، اقتصادي ودې، د کرنې د پراختيا، د استوګنځي د چمتو کولو او مستحقينو ته د ځمکې د توزيع ملاتړ وکړي او د ځنګلونو او د ژوند چاپيريال په ساتنه کې لازم تدابير ونيسي. (۱۰-۱۵ مادې)

دولت بايد از سرمايه گذاری خصوصی، رشد اقتصادی، توسعه زراعت، و تهيه مسکن، توزيع زمين به مستحقين حمايت نموده و در مورد حفظ و بهبود جنگلات و محيط زيست تدابير لازم را اتخاذ نمايد. (ماده های ۱۰ الی ۱۵)

(۱۷ ماده) دولت په بېلابېلو کچو د پوهنې د ودې او د ديني زده کړو د پراختيا، د جوماتونو، مدرسو او ديني مرکزونو د وضعې د ښه والي او تنظيم

(ماده ۱۷) دولت برای ارتقای معارف در همه سطوح، انکشاف تعليمات دينی، تنظيم و بهبود وضع مساجد، مدارس و مراکز دينی تدابير لازم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره تدبیرونه نیسي.

پښتو او دري د دولت رسمي ژبې دي. د هېواد د تقویم مبداء د پیغمبر اکرم(ص) پر هجرت ولاړ دي. د افغانستان بیرغ او ملي سرود تنظیمیږي. د هېواد پایتخت د کابل ښار دی (۱٦، ۱۸-۲۱ مادې).

(ج) د دولت اجرائیه ځواک:

د اجرائیه ځواک موخه:

د دولت د اجرائیه قوی هدف څه دی؟

- د هغه خدماتو وړاندې کول چې د افغانستان په اساسي قانون کې تصریح شویدي.
- د اساسي قانون لخوا د ورکړل شویو فردي حقوقو او شخصي خپلواکیو ملاتړ او تضمین
- د هېواد د قوانینو تطبیق
- د دولت د نورو ځواکونو سره د دغه ځواک د اړیکو په تړاو د اساسي قانون د احکامو تطبیق

د اجرائیه ځواک تشکیل:

د اجرائیه ځواک جوړښت د اساسي قانون په رڼا کې څرنګه دي؟

- ولسمشر (٦۰-۷۰ مادې)
- د ولسمشر لمړی مرستیال (٦۰ ماده)
- د ولسمشر دوهم مرستیال (٦۰ ماده)
- وزیران (۷۱-۸۰ مادې)
- سیمه ایزې اداري (۱۳٦-

اتخاذ می نماید.

پشتو و دری زبانهای رسمی دولت می باشند. مبدأ تقویم کشور بر هجرت پیغمبر اکرم (ص) استوار است. بیرق و سرود ملی افغانستان تنظیم می گردد. کابل پایتخت افغانستان می باشد. (ماده های ۱٦، ۱۸ – ۲۱).

(ج) قوهٔ مجریهٔ دولت

هدف قوهٔ مجریه:

هدف قوهٔ مجریه دولت چیست؟

- ارائه خدماتی که در قانون اساسی افغانستان تصریح گردیده است
- حمایت و تضمین حقوق فردی و آزادی های شخصی اعطا شده در قانون اساسی
- اجرا و تطبیق قوانین کشور
- تطبیق احکام قانون اساسی در ارتباط با روابط این قوه با دیگر قوه های دولت

تشکیل قوهٔ مجریه:

تشکیل قوهٔ مجریه در پرتو قانون اساسی چگونه می باشد؟

- رئیس جمهور (ماده های ٦۰ – ۷۰)
- معاون اول رئیس جمهور (ماده ٦۰)
- معاون دوم رئیس جمهور (ماده ٦۰)
- وزراء (ماده های ۷۱ – ۸۰)
- واحد های اداری محلی (ماده های

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤۲ مادې)

ولسمشر او مرستيالان:

ټـــاکنـــې، شـــــرايط، کـــاري دوره، اســـتعفي او عزل

- ولســـــمشر د افــغانســـــتان د اســـلامي جمهوري دولت مشري په غاړه لري، خپـل صلاحيتونه پـــه اجــــرائيه، مقننه او قضائيه برخو کې د اساسي قانون د احکامو سره سم عملي کوي.
- ولســـمشر دوه، لـومړی او دوهـم مرسـتيالان لـــــري.
- د ولسمشـری کانديـد د خپلـو دو مرسـتيالانو نومونه د خپل کانديد کېدو سره سم ملت تـه اعلانوي.
- (٦۰ مـاده) د ولسمشـر لـومړی مرسـتيال د ولسمشر د غياب، استعفي يا وفات پـه حالـت کې د دغه اساسي قـانون د منـدرجو احکـامو سره سم عمل کوي.
- ولسمشر د رايو ورکوونکو د آزادو، عمومي ، پټو او مستقيمو رايو له لارې په سلو کـې تـر پنځوســـو د زياتـــو رايـو پـه ترلاسـه کولـو ټاکل کېږي.
- د ولسمشـر وظيفـه د ټـاکنو وروسـته د پـنځم کـال د غبرګـولي پـه لـومړۍ نېټـه پـاي تـه رسېږي.
- (٦١ مـاده) د ولســـمشر کـــار تـر پـاي تـه رسېدو د مخه د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره ټاکنې، له دېرشـــو تر شپېتو ورځـو پـه موده

۱۳٦ – ۱٤۲)

رئيس جمهور و معاونين:

انتخابـات، شـرايط، دوره تصـدی، اسـتعفاء، و برکناری

- رئـيس جمهـور در راس دولـت جمهـوری اسلامی افغانستان قرار داشته، صلاحيت های خـود را در عرصـه هـای اجرائيـه، تقنينيـه و قضائيه، مطابق به احکام ايـن قـانون اساسـی، اعمـال می کند.
- رئـيس جمهـور دارای دو معاون اول و دوم، می باشد.
- کـانـديـد رياسـت جمهـوری نـام هـر دو معاون را همزمان با کـانـديـد شدن خـود بـه ملت اعلام ميدارد.
- (مـاده ٦۰) معـاون اول رئـيس جمهـور در حالـت غيـاب، اسـتعفأ و يـا وفـات رئـيس جمهـور، مطابـق بـه احکـام منـدرج ايـن قانون اساسی، عمل می کند.
- رئـيس جمهـور بـا کسـب اکثريـت بـيش از پنجاه فی صد آرای رای دهندگان از طريـق رأی گيری آزاد، عمومی، سـری و مسـتقيم انتخاب می گردد.
- وظيفــه رئيـــس جمهـور در اول جـوزای ســـال پنجم بعـــد از انتـــخابات پـايان می يابد.
- (ماده ٦١) انتخابات بـه منظـور تعيـين رئـيس جمهـور جديـد در خـلال مـدت سـی الـی شصـت روز قبـل از پايـان کـــار رئـــيس

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې کېږي.

- که چېرې په لومړي پړاو کې لـه کاندیـدانو څخه یو هم ونه کړای شي چې پـه سلو کې تر پنځوسو زیاتې رایې تر لاسه کړي ، ټاکنې د دوهم ځل لپاره د انتخاباتو د نتایجو د نېټې تر اعلان وروسته د دوو اوونیو په اوږدو کې ترسـره کېـږي. دا ځـل یـوازې هغـه دوه تنـه کاندیدان په ټاکنو کې برخـه اخلـي چې پـه لومړي پړاو کې یې تر ټولـو زیـاتې رایـې تـر لاسه کړې وي.

- د ټاکنو په دویـــم پـړاو کې هغه څوک چې د رایو اکــثریت تـر لاسـه کـړي، ولسمشـر ګڼل کېږي.

- کـه چېـرې د ولسمشـرۍ یـو کاندیـد د رای ګیرۍ د لومړي یا دویم پړاو په بهیر او یـا تـر ټاکنو وروسـته او یـا د انتخابـاتو د نتـایجو لـه اعلان پخوا مړ شي، نـوې ټـاکنې د قـانون لـه حکمونو سره سم کېږي.

- څوک چې ولسمشرۍ ته کاندید کېږي بایـد لاندې شرایط ولري:

۱) د افغانستان تبعه، مسلمان، له افغـان مـوراو پـلار څخـه زیږېـدلی وي او د بـل هېـواد تابعیت ونلري؛

۲) د کاندیدېـــدو پـــه ورځ یـــې عمـــر تـــر څلوېښتو کلونو لږ نه وي؛

۳) د محکمې لخوا د بشري ضـد جرمونـو او جنایت په ارتکاب او یا لـه مـدني حقوقـو څخه په محرومۍ محکـوم شـوی نـه وي؛ (۶۲ ماده)

جمهـور برگزار میگردد.

- هــرگـــاه در دور اول هـــیچ یـــک از کـانـدیـــدان نتـــواند اکثریـت بـیش از پنجـاه فـی صـد آرا را بـه دسـت آورد، انتــخابات بـــرای دور دوم در ظــرف دو هفـته از تـاریخ اعـــلام نتـایج انتـخابات بـرگــزار مـــی گـردد و در ایــن دور تنهـا دو نفــر از کـانـدیدانی که بیــشترین آرا را در دور اول بـه دسـت آورده انـد، شــرکت مـی نـمایند.

- در دور دوم انتخابات، کاندیدی که اکثریت آرا را کســب کند، رئیس جمهـور شـناخته می شود.

- هرگاه یکی از کاندیدان ریاست جمهـوری در جریان دور اول یا دوم رای گیـری و یـا بعـد از انتخابـات و قبـل از اعـلام نتـایـــج انتخابـات وفـات نمایـد، انتــخابات مجـدد مطابق به احکام قانون برگزار میگردد.

- شخصی که به ریاست جمهوری کاندید می شود، واجد شرایط ذیل می باشد:

۱) تبعـهٔ افغانســتان، مســلمان و متولــد از والدین افغـــان بـوده و تابعیـت کشـور دیگری را نداشته باشد؛

۲) در روز کاندید شـدن سـن وی از چهـل سال کمتر نباشد؛

۳) از طــرف محکمـه بـه ارتکـاب جـرایم ضـــد بشـری، جنایـت و یـا حرمـان از حقــوق مـــدنی محکـوم نشـده باشـد. (ماده ۶۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېڅ شخص نشي کولاي له دوو دورو زيات د ولسمشر په توګه وټاکل شي. پدې ماده کې راغلی حکم د ولسمشر د مرستيالانو په برخه کې هم تطبيقيږي. (٦٢ ماده)

هیچ شخص نمی تواند بیش از دو دوره به حیث رئیس جمهور انتخاب گردد. حکم مندرج این ماده در مورد معاونین رئیس جمهور نیز تطبیق می گردد. (ماده ٦٢)

آيا هغه څوک چې د ولسمشر د مرستيال په توګه دنده سرته رسوي کولای شي دوه دورې نورې د ولسمشرۍ دنده سرته ورسوي؟

آیا کسی که منحیث معاون رئیس جمهور ایفای وظیفه نموده باشد می تواند دو دوره دیگر متصدی پست ریاست جمهوری باشد؟

بلې- د ولسمشر مرستيالان کولاي شي د دغه اساسي قانون د احکامو سره سم ځان ولسمشرۍ ته کانديد کړي. (٦٧ ماده)

بلی - معاونین رئیس جمهور می توانند مطابق به احکام این قانون اساسی خود را به ریاست جمهوری کاندید نمایند. (ماده ٦٧)

د ولسمشر د استعفی، عزل يا وفات يا هم په صعب العلاج ناروغۍ د اخته کېدوپه صورت کې چې د دندې د اجراء مانع شي، د ولسمشر لومړی مرستيال د ولسمشر صلاحيتونه او دندې په غاړه اخلي.

در صورت استعفا، عزل یا وفات رئیس جمهور و یا مریضی صعب العلاج که مانع اجراء وظیفه شود، معاون اول رئیس جمهور صلاحیتها و وظایف رئیس جمهور را به عهده می گیرد.

ولسمشر خپله استعفاء شخصاً ملي شورى ته اعلانوي.

رئیس جمهور استعفای خود را شخصاً به شورای ملی اعلام می نماید.

د صعب العلاج ناروغۍ تثبيت د هغه طبي هيئت لخوا کېږي چې ستره محکمه يې ټاکي.

تثبیت مریضی صعب العلاج توسط هیئت طبی با صلاحیت که از طرف ستره محکمه تعیین میگردد صورت میگیرد.

(٦٧ ماده) په داسې حالاتو کې د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره په درېيو مياشتو کې دننه د اساسي قانون د يوشپيتمې مادې سره سم ټاکنې کيږي.

(ماده ٦٧) در این حالات در خلال مدت سه ماه انتخابات به منظور تعیین رئیس جمهور جدید طبق مادهٔ شصت و یکم این قانون اساسی برگزار میگردد.

د ولسمشر لومړی مرستيال د لنډمهاله ولسمشر په توګه د دندې د ترسره کولو په موده کې لاندينۍ چارې نشي ترسره کولای:

(ماده ٦٧) معاون اول رئیس جمهور در زمان تصدی به حیث رئیس جمهور موقت امور ذیل را انجام داده نمی تواند:

۱. د اساسي قانون تعديل؛ ۲. د وزيرانو عزل؛ ۳. ټول پوښتنه

۱. تعدیل قانون اساسی؛ ۲- عزل وزرا؛ ۳- مراجعه به آرای عامه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(٦٨ ماده) كه چېرې د ولسمشر يو مرستيال استعفي وكړي يا مړ شي د هغه پر ځاي بل شخص د ولسمشر لخوا او د ولسي جرګې په تاييد ټاكل كيږي.

د ولسمشر او د لومړي مرستيال د يوځايي مړينې په صورت كې په ترتيب سره دويم مرستيال، د مشرانو جرګې رئيس، د ولسي جرګې رئيس، او د بهرنيو چارو وزير يو په بل پسې ددې اساسي قانون د (اووه شپېتمې) مادې له حكم سره سم د ولسمشر دندې په غاړه اخلي.

(٦٩ ماده) پر ولسمشر د بشري ضد جرمونو، ملي خيانت يا جنايت د ارتكاب تور لګول د ولسي جرګې د ټولو غړيو د دريمې برخې له خوا غوښتل كېداي شي. كه چېرې دا غوښتنه د ولسي جرګې د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو د رايو لخوا تاييد شي، ولسي جرګه د يوې مياشتې د ننه لويه جرګه دايروي. كه لويه جرګه منسوب شوى شخص د اتهام د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو د رايو په اكثريت تصويب كړي، ولسمشر له وظيفې څخه ګوښه او موضوع ځانګړې محكمې ته سپارل كيږي. ځانګړې محكمه د ولسي جرګې له دريو غړيو، د سترې محكمې له دريو غړيو چې لويه جرګه يې ټاكي، او د مشرانو جرګې له رئيس څخه جوړيږي. دعوي د هغه شخص لخوا چې د لويې جرګې لخوا ټاكل كيږي، اقامه كيږي.

همدارنګه د اساسي قانون ٦٩ ماده تصريح كوي چې : ((پدې حالت كې ددې اساسي قانون اووه شپېتمه ماده كې راغلي حكمونه تطبيقيږي)) د دغه جملې منظور څه دی؟ آيا منظور يې دادی چې ولسمشر مخكې لدې چې د هغه پر وړاندې محكمه حكم صادر كړي، استيضاح كيږي؟

(٧٠ ماده) ولسمشر د خدمت د دورې تر ختمېدو

(ماده ٦٨) هرگاه يكى از معاونين رئيس جمهور استعفاء و يا وفات نمايد عوض وى شخص ديگرى توسط رئيس جمهور به تأييد ولسى جرگه تعيين ميگردد.

(٦٨) در صورت وفات همزمان رئيس جمهور و معاون اول وى، بالترتيب معاون دوم، رئيس مشرانو جرگه، رئيس ولسى جرگه و وزير خارجه يكى بعد ديگرى مطابق به حكم مندرج مادۀ شصت و هفتم اين قانون اساسى وظايف رئيس جمهور را به عده ميگيرد.

(ماده ٦٩) اتهام عليه رئيس جمهور به ارتكاب جرايم ضد بشرى، خيانت ملى يا جنايت، از طرف يك ثلث كل اعضاى ولسى جرگه تقاضا شده مى تواند. در صورتيكه اين تقاضا از طرف دو ثلث كل آراى ولسى جرگه تائيد گردد، ولسى جرگه در خلال مدت يك ماه لويه جرگه را داير مى نمايد. هرگاه لويه جرگه اتهام منسوب را به اكثريت دو ثلث آراى كل اعضا تصويب نمايد، رئيس جمهور از وظيفه منفصل و موضوع به محكمۀ خاص محول ميگردد. محكمۀ خاص متشكل است از رئيس مشرانو جرگه، سه نفر از اعضاى ولسى جرگه و سه نفر از اعضاى ستره محكمه به تعيين لويه جرگه، اقامۀ دعوى توسط شخصى كه از طرف لويه جرگه تعيين مى گردد صورت ميگيرد.

ماده ٦٩ قانون اساس همچنين تصريح مى دارد: ″در اين حالت احكام مندرج مادۀ شصت و هفتم اين قانون اساسى تطبيق مى گردد″ منظور از اين جمله چيست؟ آيا منظور اين است كه رئيس جمهور قبل از اينكه محكمه عليه وى حكمى را صادر نمايد، مورد استيضاح قرار مى گيرد؟.

(ماده ٧٠) رئيس جمهور بعد از ختم دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د عزل له حالته پرته د خپل ژوند په پاتې موده کې د جمهوري رياست د دورې د مالي حقوقو څخه د قانون له حکمونو سره سم ګټه اخلي.

خدمت، به استثنای حالت عزل، برای بقیه مدت حیات از حقوق مالی دوره ریاست جمهوری مطابق به احکام قانون مستفید می شود.

صلاحيتونه او وجايب:

د ولسمشر صلاحيتونه او وجيبې د اساسي قانون په ٦٤ او تريوه حده په ٦٣ ماده کې د ولسمشرۍ د لوړې په متن کې توضيح شوي دي.

صلاحیت ها و وجایب:

صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور در ماده ٦٤ قانون اساسی و تا حدی نیز در متن سوگند نامه ریاست جمهوری مندرج ماده ٦٣ توضیح گردیده است.

د ٤٦ مادې سره سم د ولسمشر صلاحيتونه او وجيبې کوم دي؟

طبق ماده ٦٤، صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور کدام ها اند؟

- د اساسي قانون د اجراء (ترسره کېدنې) څارل؛ (د ٦٤ مادې ۱ فقره)
- مراقبت از تطبیق قانون اساسی؛ (فقره ۱ماده ٦٤).
- د افغانستان د وسله والو ځواکونو ستر مشرتوب؛ د ملي شورې په تاييد د جګړې او متارکې اعلانول؛ د ځمکنۍ بشپړتيا او د خپلواکۍ د ساتنې د دفاع په حالت کې د لازمې پرېکړې کول؛ د ملي شورې په تاييد د هېواد څخه بهر د وسله والو ځواکونو د ټولګيو لېږل. (۲–٦ فقرې)
- قیادت اعلای قوای مسلح کشور؛ اعلان حرب و متارکه به تایید شورای ملی؛ اتخاذ تصمیم لازم در حالت دفاع از تمامیت ارضی و حفظ استقلال؛ فرستادن قطعات قوای مسلح به خارج از افغانستان به تأیید شورای ملی. (فقره های ۲-٦)

د دې اساسي قانون د نهمې مادې د مندرج حالت څخه پرته د لويې جرګې راغوښتل؛ (۷ فقره)

دایر نمودن لویه جرگه به استثنای حالت مندرج مادهٔ شصت و نهم این قانون اساسی؛ (فقره ۷).

د ملي شورې او لويې جرګې د غونډو پرانيستل؛ (۹ فقره)

افتتاح اجلاس شورای ملی و لویه جرگه؛ (فقره ۹).

د ولسمشرۍ د مرستيالانو د استعفی منل (۱۰ فقره)

قبول استعفای معاونین ریاست جمهوری؛ (فقره ۱۰).

- د ولسي جرګې په تاييد د وزيرانو، لوي څارنوال، د مرکزي بانک، د ملي امنيت او د
- تعیین وزرا، لوی څارنوال، رئیس بانک مرکزی، رئیس امنیت ملی و رئیس سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرې مياشتې د رئيسانو ټاکل او د هغوي عزل او د استعفي منل؛ (۱۱ فقره)

- د ولسي جرګې په تاييد د سترې محکمې د رئيس او غړو ټاکل؛ (۱۲ فقره)
- د قانون له حکمونو سره سم د قاضيانو، د وسله والو ځواکونو، پوليسو، د ملي امنيت د منصبدارانو، او د لوړ پوړو مامورينو ټاکل، تقاعد ورکول، د استعفي منل او عزلول؛
- په بهرنيو هېوادونو او نړيوالو موسسو کې د افغانستان د سياسي نمايندګيو د مشرانو ټاکل؛ په افغانستان کې د بهرنيو سياسي استازو د باورليکونو منل؛ د قانون له حکمونو سره سم د دولتونو تر منځ د معاهدو د عقد لپاره د باورليکونو ورکول؛ (١٤، ١٥ او ١٧ فقرې).
- د قوانينو او تقنيني فرمانونو توشيح کول (١٦ فقره)
- د قانون له حکمونو سره سم د جزاګانو تخفيف او ښنل؛ (١٨ فقره)
- د قانون له حکمونو سره سم د مډالونو، نښانونو، او افتخاري لقبونو ورکول؛
- د هېواد د اداري د سمون په منظور، د قانون له مخې د کمېسيونونو جوړول؛ (۲۰ فقره)
- پدې اساسي قانون کې نور راغلي واکونه او دندې.

د يادو شويو واکونو برسېره ولسمشر د ٦٥ مادې په بنسټ کولای شي د مهمو ملي، سياسي، ټولنيزو او اقتصادي موضوعاتو په هکله په افغانستان کې ټولپوښتنه وکړي، ټولپوښتنه بايد ددې

میاشت به تایید ولسی جرگه و عزل و قبول استعفای آنها؛ (فقره ۱۱).

- تعیین رئیس و اعضای ستره محکمه به تایید ولسی جرگه (فقره ۱۲).
- تعیین، تقاعد، قبول استعفا و عزل قضات، صاحب منصبان قوای مسلح، پولیس و امنیت ملی و مامورین عالی رتبه مطابق به احکام قانون؛ (فقره ۱۳).
- تعیین سران نمایندگی های سیاسی افغانستان نزد دول خارجی و مؤسسات بین المللی؛ قبول اعتماد نامه های نمایندگان سیاسی خارجی در افغانستان، و اعطای اعتبار نامه به غرض عقد معاهدات بین الدول مطابق به احکام قانون؛ (فقره های ١٤، ١٥ و ١٧).
- توشیح قوانین و فرامین تقنینی (فقره ١٦).
- تخفیف و عفو مجازات مطابق قانون؛ (فقره ١٨)
- اعطای مدالها، نشانها و القاب افتخاری مطابق به احکام قانون؛ (فقره ١٩)
- تأسیس کمیسیون ها به منظور بهبود ادارهٔ کشور مطابق به احکام قانون؛ (فقره ۲۰).
- سایر صلاحیتها و وظایف مندرج این قانون اساسی (فقره ۲۱)

برعلاوه صلاحیت های فوق الذکر، رئیس جمهور طبق ماده ٦٥ می تواند در ارتباط با موضوعات مهم ملی، سیاسی، اجتماعی و یا اقتصادی به آرای عمومی مردم افغانستان مراجعه نماید، مادامیکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساسي قانون د حکمونو مخالفه او دهغه د تعديل مستلزم نه وي.

مراجعه به آرای عمومی مناقض احکام این قانون اساسی و یا مستلزم تعدیل آن باشد.

د يوه بنسټيز اصل په توګه د شپږ شپيتمې مادې سره سم ولسمشر پـدې اساسي قانون کې د مندرجو واکونو د عملي کولو په برخه کې د افغانستان د خلکو لوړ مصلحتونه په پام کې نيسي. او نشي کولاي د قانون د حکم پرته، دولتي ملکيتونه او شتمنۍ وپلوري يا يې وبښي.او همدارنګه نشي کولای د خپل کار په دوران کې له خپل مقام څخه په ژبنيو، سيمه ييزو، قومي، مذهبي، او ګوندي ملحوظاتو ګټه واخلي.

به عنوان یک اصل اساسی، طبق ماده شصت وششم، رئیس جمهور در اعمال صلاحیتهای مندرج این قانون اساسی، مصالح علیای مردم افغانستان را رعایت می کند. و نمی تواند بدون حکم قانون، ملکیت های دولتی را بفروشد یا اهداء کند. و همچنین وی نمی تواند در زمان تصدی وظیفه از مقام خود به ملحوظات لسانی، سمتی، قومی، مذهبی و حزبی استفاده نماید.

لکه څرنګه چې وينو په ٦٤ ماده کې تصريح شوي واکونه او وجايب پـدې قيد سره چې بايد ټول واکونه د قانون سره سم عملي شي، محدود شوي دي.

طوری که می بینیم، اعمال صلاحیتها و وجایب تصریح شده در ماده ٦٤ با این قید که باید همه این صلاحیتها در مطابقت با قانون اعمال گردد، محدود گردیده است.

دا څه معني لري؟

این به چه معنا است؟

- يعني ولسمشر په خپل سر کار نشي کولای.
- د ولسمشر عمل اقتضا کوي چې دپارلمان د هغه په اړه يو قانون تصويب کړي.
- د ولسمشر واکونه د هغه څه په وړاندې چې د افغانستان په قوانينو کې راغلي دي، محدودوي.

- یعنی رئیس جمهور نمی تواند خود سرانه عمل نماید
- و عملکرد وی اقتضا می نماید تا در مورد، پارلمان اقدام بتصویب یک قانون نماید
- صلاحیت و اختیارات رئیس جمهور را نسبت به آنچه در قوانین افغانستان آمده است، محدود می نماید.

د ولسمشر يا د اجرائيه څواک د واکونو په اړه دوه نور لوي محدوديتونه کوم دي؟

- د ولسمشر او اجرائيه څواک هر اقدام او فعاليت بايد په اساسي قانون کې د ورکړل شويو صلاحيتونو پر بنسټ وي.

دو محدودیت عمده دیگر در مورد صلاحیت های رئیس جمهور یا قوه اجرایه کدام هایند؟

- هریک از اقدامات و فعالیت های رئیس جمهور و قوۀ اجرائیه باید استوار با صلاحیتهای اعطاء شده در قانون اساسی باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د اجرائیه ځواک هیڅ فعالیت د اساسي قانون د احکامو مخالف کېداي نشي.

د اجرائیه ځواک د صلاحیتونو څخه د ولسمشر ناوړه ګټه اخیستنه څه ډول او د کومې مرجع لخوا کنټرولېږي؟

- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح

د دولت د مقننه او قضائیه ځواک لپاره د اساسي قانون د ټاکل شوي چوکاټ د څېړنې وروسته د کنټرول او توازن (**Checks and Balances**) ته راګرځو. مګر مخکې تر هغوي وزارتونو ته یوه لنډه کتنه کوو.

وزیران:

۷۱ ماده تصریح کوي چې ((حکومت)) د وزیرانو څخه جوړ شوی چې د ولسمشر تر ریاست لاندې دنده سرته رسوي. په بله وینا وزیران د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي تر څو د حکومت ورځنی دندې پر مخ بوزي او د اجرائیه ځواک مسئولیتونه اداء کړي. دوي دغه کار د وزارتونو له لارې سرته رسوي.

(۷۲ ماده) څوک چې د وزیر په توګه ټاکل کیږي بایډ د افغانستان تبعه، د لوړو زده کړو، کاري تجربې نیک شهرت خاوند وي او عمر یې تر ۳۵ کاله کم نه وي. او همدارنګه د سترې محکمې لخوا د بشر ضد، جنایت په تور یا د مدني حقوقو څخه په حرمان نه وي محکوم شوی.

- وزیران د دندې د پیل څخه مخکې لوړه کوي. (۷٤ ماده) او د دوي دندې د حکومت

- هیچ اقدام ویا فعالیت قوهٔ اجرائیه نمی تواند مخالف با احکام قانون اساسی باشد.

سوء استفاده رئیس جمهور از صلاحیت های قوهٔ اجرائیه چه گونه و توسط کدام مرجع کنترول میگردد؟

- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح

بعد از بررسی چهارچوب تعیین شده توسط قانون اساسی برای قوا مقننه و قضائیه دولت، به مسئله مهم کنترول و توازن (**Checks and Balances**) بر می گردیم. اما قبل از آن نظری به وزارت ها خواهیم داشت.

وزراء

ماده ۷۱ تصریح میدارد که "حکومت" متشکل است از وزراء که تحت ریاست رئیس جمهور اجرای وظیفه می نمایند. به عبارت دیگر وزراء توسط رئیس جمهور انتخاب می شوند تا وظایف روز مره حکومت را به پیش برده و مسئولیت های قوهٔ اجرائیه را ادا نمایند. ایشان این کار از طریق وزارتخانه ها انجام می دهند.

(ماده ۷۲) شخصی که به حیث وزیر تعیین می شود باید تبعه افغانستان، دارای تحصیلات عالی، تجربه کاری، شهرت نیک بوده و عمر وی از ۳۵ سال کمتر نباشد. و همچنین از طرف محکمه به ارتکاب جرایم ضد بشری، جنایت و یا حرمان از حقوق مدنی محکوم نشده باشد.

- وزراء قبل از تصدی وظیفه حلف به جا می آورند. (ماده ۷٤) و وظایف ایشان عبارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دندو څخه چې د اساسي قانون په ۷۵ ماده کې توضیح شویدي:

- د دغه اساسي قانون او نورو قوانینو د احکامو او د محکمو د قطعي پرېکړو عملي کول؛ (۱ فقره)
- د خپلواکۍ ساتل، له ځمکنۍ بشپړتیا څخه دفاع او په نړیواله ټولنه کې د افغانستان د حیثیت او ګټو ساتل: (۲ فقره)
- د عامه نظم او امن ټینګلول اود هر راز اداري فساد له منځه وړل؛ (۳ فقره)
- د بودیجې تر تیبول، د دولت د مالي وضعې تنظیمول او د عامه شتمنۍ ساتل؛ (٤ فقره)
- د ټولنیزو ، فرهنګي، اقتصادي او تکنالوژیکي پرمختیایي پروګرامونو طرح او تطبیق؛ (٥ فقره)
- ملي شورا ته د مالي کال په پاي کې د سرته رسېدلو چارو او د نوي مالي کال د مهمو پروګرامونو په باب راپور ورکول؛ (٦ فقره)
- د هغو نورو دندو تر سره کول چې د دې اساسي قانون او نورو قوانینو له مخې د حکومت له دندو څخه ګڼل کیږي. (۷ فقره)
- ۷٦ ماده حکومت ته اجازه ورکوي چې د هېواد د سیاست د اساسي کرښو د تطبیق او د خپلو دندو د تنظیم لپاره ، مقررات وضع او تصویب کړي. پدې شرط چې دغه مقررات د هېڅ نص او د هېڅ قانون د روحیې مناقض نه وي.
- د ۷۷ مادې سره سم وزیران د ولسمشر او

است وظایف حکومت طوریکه در ماده ۷۵ قانون اساسی توضیح گردیده است:

- تعمیل احکام این قانون اساسی و سایر قوانین و فیصله های قطعي محاکم؛ (فقره ۱)
- حفظ استقلال، دفاع از تمامیت ارضي و صیانت منافع و حیثیت افغانستان در جامعه بین المللي؛ (فقره ۲)
- تأمین نظم و امن عامه و از بین بردن هر نوع فساد اداري؛(فقره ۳)
- ترتیب بودجه، تنظیم وضع مالي دولت و حفاظت دارایي عامه؛ (فقره ٤)
- طرح و تطبیق پروگرام هاي انکشافي اجتماعي، فرهنگي، اقتصادي و تکنالوژیکي؛ (فقره ٥)
- ارائه گزارش به شوراي ملي در ختم سال مالي درباره امور انجام شده و پروگرام هاي عمدهٔ سال مالي جدید؛ (فقره ٦)
- انجام سایر وظایفي که به موجب این قانون اساسي و قوانین دیگر از وظایف حکومت دانسته شده است. (فقره ۷)
- ماده ۷٦ به حکومت اجازه میدهد تا برای تطبیق خطوط اساسی سیاست کشور و تنظیم وظایف خود، مقررات وضع و تصویب نماید. بشرط آنکه این مقررات مناقض نص یا روحیه هیچ قانون نباشد.
- طبق ماده ۷۷، وزرا از وظایف مشخصهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسـي جرګـې پـه وړانـدې د خپلـو مشخصـو دنـدو پـه اړه مسـئوليت لـري او دوي خپلـې دنـدې پـه اداري واحـدونو کـې د آمرينـو پـه توګه د هغـه حـدودو پـه دننـه کـې چـې دغـه اساسي قانون او نور قـوانين يـې ټـاکي، سـرته رسوي.

خـود نـزد رئـيس جمهـور و ولسـی جرگـه مسـئوليت داشـته و ايـشان وظايف خود را بـه حيـث آمـرين واحـدهای اداری در داخل حـدودی کـه ايـن قـانون اساسـی و سـاير قـوانين تعيـين مـی کنـد، اجـرا می نمايند.

- (۸۰ ماده) وزيران نشي کولای د خپل کار پـه دوران کې له خپل مقام څخه په ژبنيو، سيمه ييزو، قومي، مذهبي او ګوندي ملحوظاتو ګټه واخلي. او کـه چېـرې وزيـر پـه بشـر ي ضـد جرمونو، ملي خيانـت او يـا پـه نـورو جرمونـو تورن شي، موضوع د دې اساسي قانون د (يـو سلو څلور دېرشمې) مادې په رعايت ځانګړې محکمې ته سپارل کېږي. (۷۸ ماده)

- (مـاده ۸۰) وزراء نبايـد از مقـام خـود بـرای پيشـبرد اهـداف زبـانی، قـومی، سـمتی، قبيلوی، مـذهبی، و يا حزبی استفاده نماينـد. و در صـورتيکـه يکی از وزراء بـه جنايت عليـه بشـريت، خـيانت ملی، و يـا سـاير جرائم متهم گردد، قضيه با رعايت مـاده ۱۳٤ اين قانـون اساسی به محکمه خـاص محـول می گردد.(ماده ۷۸)

لکـه څرنګـه چـې مخکـې يادونـه وشـوه، اجرائيـه ځـواک هـم د قـانون جـوړونې لپـاره محـدود صلاحيت لري. مثلاً حکومت کولای شي د ولسـي جرګې د تعطيل او د بېړنۍ اړتيا پـه وخـت کـې، د بوديجې او مالي چارو په اړه پرته، تقنينـي فرمانونـه صادر کړي. تقنينـي فرمانونـه د ولسمشـر د توشـيح څخه وروسته د قـانون حکـم غـوره کـوي. تقنينـي فرمانونـه بايـد د ملـي شـوري د لمـړۍ جلسـې د جوړېدو څخه د دېرشو ورځو پـه اوږدو کـې هغـه ته وړاندې شي او که چېرې د ملي شوري لخوا رد شي، اعتبار نه لري. (۷۹ ماده)

طوريکـه قـبلا ذکـر شـد، قـوۀ مجريـه نيـز دارای صلاحيتهای محدودی برای قانونگذاری می باشد. مثلا حکومت می توانـد در حالـت تعطيـل ولسـی جرگـه در صـورت ضـرورت عاجـل، بـه اسـتثنای امور مربوط به بودجه و امور مالی، فرامين تقنينـی را صادر نمايد. فرامين تقنينی بعد از توشيح رئيس جمهـور حکـم قـانون را حـايز مـی شـود. فـرامين تقنينـی بايـد در خلال سـی روز از تـاريخ انعقـاد نخستين جلسه شورای ملی به آن تقديم شود و در صـورتی کـه ازطـرف شـورای ملـی رد شـود، از اعتبار ساقط می گردد. (ماده ۷۹)

لوي څارنوال

لکـه څرنګـه چـې مخکـې مـو هـم وليـدل، لـوي څارنـوال د ولسمشر لخوا ټاکل او مقـرر کېـږي، او د دولـت د اجرائيـه ځـواک يـوه برخـه ده. لـوي څارنـوال د قضائيه ځواک تر اغېزې لاندې ندی.

لوی څارنوال

طوريکه قبلاً نيـز ديـديم، لـوی څارنـوال توسط رئيس جمهور انتخاب و مقرر می گردد. و بخشی از قوۀ اجرائيـه دولـت مـی باشـد. لـوی څارنـوال تحت اثر قوۀ قضائيه قرار ندارد.

اسـاسـي قـانون پـه خپلـه ۱۳٤ مـاده کـې لـوي

قانون اساسی در ماده ۱۳٤ خود لوی څارنوالی را

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښـارنوالي پـــه رسـمیت پېژنـي او دغـــه شـان وړاندوینه کوي:

- د جرمونـو کشـف د پولیسـو پـه وسـیله او د جرمونـو څېړنـه او پـه محکمـه کـې پـر تـورن باندې د دعوى اقامه د ښارنوالى لخوا د قـانون له احکامو سه سم کېږي.
- ښارنوالي د اجرائیه څواک یوه برخه ده او پـه خپلو اجرآتو کې خپلواکه ده.
- د ښارنوالى تشکیل ، صـلاحیت او د اجراآتـو څرنګوالى د قانون له لورې تنظیمېږي.
- د وسله والو ځواکونو ، پولیسو او د ملي امنیت د کارکوونکو د وظیفـوي جرمونـو کشـف او څېړنه د ځانګړي قانون له لارې تنظیمېږي.

سیمه ییز اداري واحدونه

د افغانستان په اساسي قانون کې سیمه ییز اداري واحدونه وړاندوینه شوي چې د هېواد د اجرائیه ځواک یوه برخه جوړوي.

- د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت اداره د مرکـــزي اداري د واحدونو او د سیمه ییـزو ادارو په بنسټ د قانون سره ســـم تنظیمېږي. مرکزي اداره په یو شـــمېر اداري واحـدونو وېشل کېږي چې د هر یـــوه په مشرتابه کې یو وزیر وي. (۱۳٦ ماده)
- حکومت د مرکزیت د اصل په ساتلو سـره د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي چارو د ګړندي کولو او ښه والي او د ملي ژوند په پرمختـګ کـې د خلکـو د لازیـاتې ونـډې اخیسـتو پـه منظــور لازم صـــــلاحیتونه د قـانون لــه حکمونـو سـره سـم سیـــمه ییـزو ادارو تـه سپاري. (۱۳۷ ماده)

به رســـمیت شـــناخته و ایـن چنین پـیش بینـی کرده است:

- کشف جرایم، توسط پولیس و تحقیق جرایم و اقامـــه دعـوی علیـه مـتهم در محکمـه، از طـرف ښـارنوالی مطـابق بـه احکـام قـانون صورت میگیرد.
- ښـارنوالی جـزء قـوهٔ اجرائیـه و در اجـراآت خود مستقل می باشد.
- تشکیل، صلاحیت و طـرز فعالیـت ښـارنوالی توسط قانون تنظیم میگردد.
- کشـف و تحقیـق جـرایم وظیفـوی منسـوبین قوای مسلح، پولیس و مـوظفین امنیـت ملـی، توسط قانون خاص تنظیم می گردد.

واحد های اداری محلی

واحد های اداری محلی در قانون اساسی افغانستان پیشبینی گردیده است کـه بخشـی از قـوهٔ اجرائیـه کشور را تشکیل میدهد.

- ادارهٔ جمهـوری اسـلامی افغانسـتان براسـاس واحــدهای اداره مرکــزی و ادارات محلــی، طبق قانون، تنظیم میگـردد. ادارهٔ مرکـزی بـه یـک عـده واحـدهای اداری منقسـم میگـردد که در راس هـر کـدام یـک نفـر وزیـر قـرار دارد. (ماده ۱۳٦)
- حکــــومت بـا حـــفظ اصـل مرکزیـت بـه منظــور تسـریع و بهبـود امـور اقتصــادی، اجتمـــاعی و فـــرهنگی و سـهم گیـری هـر چـه بیشـتر مـردم در انکشـاف حیـات ملـی، صلاحیـــــتهای لازم را مطـابق بــه احکــام قـــانــــون، بـه اداره محــــلی تفـویض مـی نماید. (ماده ۱۳۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر ولایت کې یوه ولایتي جرګه جوړېږي، چې د لاندې صلاحیتونو او وجایبو لرونکې دي:

- د ولایتي جرګې غړي له قانون سره سم د نفوسو په تناسب د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له مخې د ولایت د اوسېدونکو لخوا د څلورو کلونو لپاره ټاکل کېږي. (۱۳۸ ماده)

- ولایتي شوری د دولت د پرمختیایي موخو په تامین او د ولایت د چارو په ښه کولو کې لکه څنګه چې په قوانینو کې څرګنده شوې، برخه اخلي او په ولایت پورې د اړونده چارو په باب مشوره ورکوي. ولایتي جرګې خپلې دندې د سیمه ییزې ادارې په مرسته سرته رسوي. (۱۳۹ ماده)

ولایتي جرګې چې غړي یې د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې د سیمې د اوسېدونکو لخوا د دریو کلونو لپاره ټاکل کېږي، د چارو د تنظیم او د کوچیانو په ګډون د خلکو د فعالې ونډې د تامین لپاره په ولسوالیو او کلیو کې د قانون د احکامو سره سمې جوړېږي. (۱٤۰ ماده)

لکه څرنګه چې په قانون کې بیان شویدي، ښاروالۍ ګاني د ښاري چارو د ادارې لپاره جوړېږي. ښاروال او د ښاروالیو د مجالسو غړي د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې ټاکل کېږي. (۱٤۱ ماده)

په پای کې دولت د احکامو د عملي کولو او د اساسي قانون د مندرجو ارزښتونو د تامین لپاره لازمې ادارې جوړوي. (۱٤۲ ماده)

در هر ولایت یک شورای ولایتی تشکیل می شود که دارای صلاحیت ها و وجایب ذیل می باشد:

- اعضای شورای ولایتی طبق قانون، به تناسب نفوس، از طریق انتخابات ازاد، عمومی، سری و مستقیم از طرف ساکنین ولایت برای مدت چهار سال انتخاب می گردند. (ماده ۱۳۸)

- شورای ولایتی در تأمین اهداف انکشافی دولت و بهبود امور ولایت به نحوی که در قوانین تصریح می گردد سهم گرفته و در مسایل مربوط به ولایت مشوره می دهد. شورای ولایتی وظایف خود را با همکاری ادارهٔ محلی اجرا می نماید. (ماده ۱۳۹)

شوراهای ولایتی که اعضای آنها از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم از سوی ساکنین محل برای مدت سه سال انتخاب می شوند، جهت تنظیم امور و تامین اشتراک فعال مردم، به شمول کوچی ها، در ولسوالی ها و قریه ها، مطابق به احکام قانون تشکیل می گردند (ماده ۱٤۰).

طوری که در قانون بیان گردیده است، شاروالیها برای اداره امور شهری ایجاد می گردند. شاروال و اعضای مجالس شاروالی از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می شوند (ماده ۱٤۱).

نهایتاً، دولت به مقصد تعمیل احکام و تامین ارزشهای مندرج این قانون اساسی، ادارات لازم را تشکیل می نماید (ماده ۱٤۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېړني حالات

د بېړني حالت د موجوديت په موده کې د دولت اجرائيه ځواک ته ځانګړي صلاحيتونه ورکړل شويدي، دغه صلاحيتونه تعيين شوي او محدود دي.

که د جګړې ، د جګړې د خطر، د خطرناکې بلوا، او طبيعي آفتونو او يا هم ورته حالت له امله د خپلواکۍ او د ملي ژوند ساتنه په هغه طريقه چې په اساسي قانون کې ټاکل شوې، ناشونې وګرځي، د ولسمشر لخوا د ملي شورې په تاييد د هېواد په ټولو او يا ځينې برخو کې بېړنی حالت اعلانيږي.

که بېړنی حالت تر دوو مياشتو زيات دوام ومومي د اوږدولو لپاره يې د ملي شورا موافقه شرط ده.(۱٤۳ ماده)

په بېړني حالت کې ولسمشر کولای شي د ملي او د سترې محکمې له رئيسانو سره په مشوره د ملي شورا ځينې صلاحيتونه حکومت ته وليږدوي. (۱٤٤ ماده)

پدې برسېره د ۱٤۵ مادې سره سم په بېړني حالت کې ولسمشر کولای شي د ملي شورا او سترې محکمې د رئيسانو د تاييد څخه وروسته تنفيذاً لاندې احکام وځنډوي او يا پر دوي قيدونه وضع کړي:

- د اووه ويشتمې ماده دوهمه فقره (هېڅوا ته سزا نشي ورکول کېدای مګر د با صلاحيته محکمې په حکم او د هغه قانون له احکامو سره سم چې د تور وړ فعل تر ارتکابه مخکې نافذ شوی وي)
- شپږ دېرشمه ماده (د بې وسلې غونډو او

حالات اضطرار

در مدت موجوديت حالت اضطرار، به قوه مجريه دولت صلاحيتهای خاص داده شده است، اين صلاحيت ها تعيين شده و محدود اند.

هر گاه به علت جنگ، خطر جنگ، اغتشاش وخيم، آفات طبيعی و يا حالت مماثل، حفظ استقلال و حيات ملی از مجرايی که در قانون اساسی تعيين شده، ناممکن گردد، حالت اضطرار از طرف رئيس جمهور با تائيد شورای ملی در تمام يا بعضی از ساحات کشور اعلان می شود (ماده ۱٤۳).

هرگاه حالت اضطرار بيش از دو ماه دوام نمايد، برای تمديد آن، موافقت شورای ملی شرط است (ماده ۱٤۳).

در حالت اضطرار رئيس جمهور می تواند به مشوره روسای شورای ملی و قاضی القضات، بعضی از صلاحيتهای شورای ملی را به حکومت انتقال دهد (ماده ۱٤٤).

علاوتا، برطبق ماده ۱٤۵، در حالت اضطرار، رئيس جمهور می تواند بعد از تاييد روسای شورای ملی و ستره محکمه، تنفيذ احکام ذيل را معطل سازد و يا بر آنها قيودی وضع نمايد:

- فقره دوم ماده بيست و هفتم (هيچ شخص را نمی توان تعقيب، گرفتار و يا توقيف نمود مگر بر طبق احکام قانون)
- ماده سی و ششم (حق اجتماع و تظاهرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

تظاهراتو حق)

- د اووه دېرشمې مادې دوهمه فقره (دولت د اشخاصو د مراسلاتو او مخابراتو د پلټنې حق نلري، مګر د قانون د احکامو سره سم)
- د اته دېرشمې مادې دوهمه فقره (هېڅوک نشي کولای د ساکن د اجازې یا د باصلاحیته محکمې د حکم څخه پرته استوګنځي ته ننوځي او هغه ولټي)
- په بېړني حالت کې اساسي قانون نه تعدیلیږي (١٤٦ ماده)

که چېرې د ولسمشر دوره او یا د ملي شوري تقنيني دوره په بېړني حالت کې پاي ته ورسېږي، د نویو ټاکنو ترسره کېدل ځنډيږي، او د ولسمشر او ملي شوري د غړو د خدمت موده تر څلورو میاشتوپورې تمدیدېږي. که بېړنی حالت تر څلورو میاشتو زیات اوږد شي، لویه جرګه د ولسمشر لخوا راغوښتله کېږي. د بېړني حالت تر پاي ته رسېدو وروسته د دوو میاشتو په دننه کې ټاکنې کېږي.(١٤٧ ماده)

د بېړني حالت په پاي ته رسېدو سره هغه اقدامات چې د دې اساسي قانون د (یوسلو څلور څلوېښتمې او یو سلو پنځه څلوېښتمې) مادې له مخې شوي، بې له ځنډه له اعتباره لوېږي. (١٤٨ ماده)

[د راتلونکي درسي ټولګي لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ٨١-١١٥، او ١٤٩، ١٥٠ مادې]

(د). د دولت مقننه څواک

__سریزه:__
په ټولیزه توګه د دولت مقننه څواک د د ملي شورا (٨١-١٠٩ مادې) او لویې جرګې (١١٠-١١٥ مادې)

غیر مسلحانه)

- فقره دوم ماده سی و هفتم (دولت حق تفتیش مراسلات و مخابرات اشخاص را ندارد، مگر مطابق به احکام قانون)
- فقره دوم ماده سی و هشتم (هیچ شخص نمی تواند بدون اجازه ساکن یا قرار محکمه باصلاحیت به مسکن شخص داخل شود و آن را تفتیش نماید)
- در حالت اضطرار، قانون اساسی تعدیل نمی شود (ماده١٤٦).

هرگاه دوره ریاست جمهوری و یا دوره تقنینیه شورای ملی در حالت اضطرار ختم شود، اجرای انتخابات جدید ملتوی گذاشته شده، مدت خدمت رئیس جمهور و اعضای شورای ملی تا چهار ماه تمدید می شود. هرگاه حالت اضطرار بیش از چهار ماه دوام نماید، لویه جرگه از طرف رئیس جمهور دعوت می شود. بعد از ختم حالت اضطرار، در خلال مدت دو ماه، انتخابات برگزار می گردد (ماده ١٤٧).

در ختم حالت اضطرار، اقداماتی که بر اساس مواد یکصد و چهل و چهارم و یکصد و چهل و پنجم این قانون اساسی به عمل آمده، بلافاصله از اعتبار ساقط می گردد (ماده ١٤٨).

[وظیفه خوانش برای صنف درسی آینده – قانون اساسی، مواد ٨١ – ١١٥، و ١٤٩، ١٥٠]

(د). قوه مقننه دولت

__مقدمه__
بطور کلی، قوه مقننه دولت متشکل از شورای ملی (مواد ٨١ – ١٠٩) و لویه جرگه (مواد ١١٠ –

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه جوړ شویدي، که څه هم چې د لويې جرګې ونډه مشخصه او ډېره محدوده ده.

ملي شورا:

جوړښت او د غړيتوب لپاره لازم شرایط:

ملي شورا چې زياتره د پارلمان په نامه يادېږي، د افغانستان د اسلامي دولت ملي شورا د ستر تقنيني اورګان په توګه د افغانستان د خلکو د ارادې ښکارندويه ده او د ټول ملت استازيتوب کوي، د شوري هر غړی د رايې د څرګندونې په وخت کې د افغانستان د خلکو عمومي مصلحتونه او سترې ګټې د خپل قضاوت محور ټاکي (۸۱ ماده) .

ملي شوري له دوو جرګو، ولسي جرګې او مشرانو جرګې څخه جوړه ده، هېڅوک نشي کولای په يوه وخت کې د دواړو جرګو غړی وي. (۸۲ ماده)

د افغانستان د ملي شورا د غړيتوب د ترلاسه کولو لپاره يو شخص بايد د افغانستان اوسېدونکي وي، د محکمې لخوا د بشري ضد جرمونو او جنايت په ارتکاب او يا له مدني حقوقو څخه په محرومي محکوم نه وي، او لازم چې د ولسي جرګې د غړيتوب لپاره د ۲۵ کلنۍ او د مشرانو جرګې لپاره د ۳۵ کلنۍ عمر ولري. (۸۵ ماده)

د ملي شوري د غړو انتخاباتي وثيقې د انتخاباتو د څارنې د خپلواک کميسيون لخو اد قانون له حکمونو سره سم څېړل کيږي (۸۶ ماده)

۸۳ ماده د ولسي جرګې د غړو ټاکل تنظيموي:

- د ولسي جرګې غړي د خلکو د آزادو، عمومي، پټو او مستقيمو ټاکنو له لارې انتخابيږي.

۱۱۵) می باشد، اگرچه نقش لویه جرگه نقشی مشخص و بسیار محدود است.

شورای ملی:

ترکیب و شرایط لازم جهت عضویت

شورای ملی، که اغلب از آن بعنوان پارلمان یاد می شود، عالی ترین ارگان تقنینی دولت و مظهر اراده مردم است، و از قاطبه ملت نمایندگی می کند. هر عضو شورا در موقع اظهار رای، مصالح عمومی و منافع علیای مردم افغانستان را مدار قضاوت قرار می دهد (ماده ۸۱).

شورای ملی متشکل از دو مجلس ولسی جرگه و مشرانو جرگه می باشد و هیچ شخص نمی تواند در یک وقت عضو هر دو مجلس باشد (ماده ۸۲).

برای کسب عضویت در شورای ملی افغانستان، یک شخص باید شهروند افغانستان باشد، محکوم به جرایم ضد بشری، جرم دیگر، یا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشد، و ۲لازم است که سن ۲۵ سالگی را برای عضویت در ولسی جرگه و ۳۵ سالگی را برای عضویت در مشرانو جرگه را دارا باشد. (ماده ۸۵).

وثایق انتخاباتی اعضای شورای ملی توسط کمیسیون مستقل انتخابات مطابق به احکام قانون تدقیق می گردد (ماده ۸۶).

ماده ۸۳ انتخاب اعضای ولسی جرگه را تنظیم میکند:

- اعضای ولسی جرگه توسط مردم از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می گردند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ولسي جرګې د کار دوره د پنځم کال د چنګاښ په لومړۍ نېټه د ټاکنو د پایلو د اعلان څخه وروسته پاي ته رسېږي، او نوې شوري په کار پیل کوي.
- د ولسي جرګې د دورې تر ختمېدو له دېرشو څخه تر شپېتو ورځو پورې په موده کې د ولسي جرګې د غړو ټاکنې کېږي.
- د ولسي جرګې د غړو شمېر د هرې حوزې د نفوسو د شمېر په تناسب زیات نه زیات تر دوه سوه پنځوس کسانو پورې دي.
- انتخاباتي حوزې او ورسره نور اړونده مسائل د انتخاباتو په قانون کې ټاکل کېږي، د انتخاباتو په قانون کې باید داسې تدبیر ونیول شي چې انتخاباتي نظام د افغانستان د ټولو خلکو لپاره عمومي او عادلانه استازیتوب تامین کړي او د نفوسو په تناسب دې له هر ولایت څخه په منځنۍ کچه لږ تر لږه دوه ښځینه استازې په ولسي جرګه کې غړیتوب تر لاسه کړي.

- پس از اعلان نتایج انتخابات، دوره کار شورای قبلی ختم می گردد و شورای جدید به تاریخ اول سرطان سال پنجم کار خود را آغاز می نماید.
- انتخابات اعضای ولسی جرگه در خلال مدت سی الی شصت روز قبل از پایان دوره ولسی جرگه قبلی برگزار می شود.
- تعداد اعضای ولسی جرگه به تناسب نفوس هر حوزه حداکثر دو صد و پنجاه نفر می باشد.
- حوزه های انتخاباتی، و سایر مسایل مربوط به آن، در قانون انتخابات تعیین می گردد، که در آن باید از طریق سیستم انتخابات تدابیری اتخاذ گردد که نظام انتخاباتی، نمایندگی عمومی و عادلانه را برای تمام مردم کشور تامین نماید و به تناسب نفوس از هر ولایت طور اوسط حداقل دو وکیل زن در ولسی جرگه عضویت یابد.

۸٤ ماده د مشرانو جرګې د غړو په اړه حکم کوي:

- د هرې ولایتي جرګې له غړو څخه یو تن د اړونده جرګې په ټاکنه د څلورو کلونو لپاره ټاکل کېږي.
- د هر ولایت د ولسوالیو د جرګو له غړو څخه یو تن د اړونده جرګې په ټاکنه د دریو کلونو لپاره ټاکل کېږي.
- پاتې دریېمه برخه د معلولینو او معیوبینو د دوه تنو او د کوچیانو د دوه تنو استازو په ګډون د هېواد له خبیرو او تجربه لرونکو کسانو څخه د پنځو کلونو لپاره د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي

ماده ۸٤ در ارتباط با اعضای مشرانو جرگه حکم می کند:

- از جمله اعضای شورای هر ولایت، یک نفر برای مدت چهار سال انتخاب می شود
- از جمله اعضای شوراهای ولسوالی ها هر ولایت، یک نفر برای مدت سه سال انتخاب می شود
- یک ثلث باقی مانده، از جمله شخصیت های خبیر و با تجربه به شمول دو نفر از میان معلولین و معیوبین و دو نفر نمایندگان کوچی ها، به تعیین رئیس جمهور برای مدت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دغه اشخاصو پنځوس په سلو کې باید ښځې وي.

پنج سال انتخاب میشوند و پنجاه فیصد این افراد باید از میان زنان انتخاب گردد.

- هغه شخص چې د مشرانو جرګې د غړي په توګه ټاکل کیږي په اړونده جرګه کې خپل غړیتوب له لاسه ورکوي او د ده په ځای د قانون له حکمونو سره سم بل شخص ټاکل کیږي.

- اشخاصی که به حیث اعضای مشرانو جرگه انتخاب می شوند، عضویت خود را در شورای مربوطه از دست می دهند.

د ملي شوري د غړي د مړینې، استعفی، عزل او یا د داسي معلولېدو یا معیوبېدو په صورت کې چې په دایمې توګه د دندې د اجراء خنډ شي د پاتې تقنینیه دورې لپاره د نوې استازي ټاکل د قانون د حکمونو سره سم تر سره کیږي (۱۰۸ ماده)

در حالات وفات، استعفا، عزل عضو شورای ملی و یا معلولیت یا معیوبیتی که به طور دائم مانع اجرای وظیفه گردد، تعیین نماینده جدید برای مدت باقی مانده دوره تقنینیه مطابق به احکام قانون صورت می گیرد (ماده ۱۰۸).

د ملي شوري هیڅ یو غړی د هغه رایې یا نظریې له امله چې د دندې د اجراء په وخت کې یې څرګندوي، تر عدلي تعقیب لاندې نه نیول کیږي (۱۰۱ ماده)

هیچ عضو شورای ملی به علت رای یا نظریه ای که در هنگام اجرای وظیفه ابراز می دارد، مورد تعقیب عدلی قرار نمی گیرد (ماده ۱۰۱).

که د ملي شوري غړی په یوه جرم تورن شي، مسئول مامور له موضوع څخه هغې جرګې ته چې تورن یې غړی دی، خبر ورکوي او تورن تر عدلي تعقیب لاندې راتلای شي. د مشهود جرم په مورد کې مسئول مامور کولای شي د هغه جرګې له اجازې پرته چې دی یې غړی دي تر عدلي تعقیب لاندې راولي او ویې نیسي؛ په دواړو حالاتو کې که عدلي تعقیب د قانون له مخې د توقیف ایجاب وکړي، مسئول مامور مکلف دی چې له موضوع څخه بې له ځنډه نوموړې جرګې ته خبر ورکړي او تصویب یې ترلاسه کړي. که تور د شوري د رخصتي په وخت کې رامنځ ته شي، د نیولو او توقیف اجازه د اړونده جرګې له اداري هیئت څخه ترلاسه کیږي او موضوع د نوموړې جرګې لمړنی غونډې ته د پرېکړې کولو لپاره وړاندې کیږي. (۱۰۲ ماده)

هرگاه عضوی به یک جرم متهم شود، مامور مسئول از موضوع به مجلسی که متهم عضو آن است اطلاع می دهد و متهم تحت تعقیب عدلی قرار گرفته می تواند. در مورد جرم مشهود، یک عضو را می توان بدون اجازه مجلس مربوطه دستگیر نمود؛ با این حال، در هر دو حالت، اگر توقیف متهم لازم باشد و تقاضا گردد، مامور مسئول مکلف است، تصویب مجلس مربوطه را حاصل نماید (اگر شوری در حالت تعطیل باشد، اجازه گرفتاری یا توقیف از هیئت اداری مجلس مربوط حاصل می گردد و موضوع به نخستین جلسه مذکور جهت اخذ تصمیم ارائه می شود) (ماده ۱۰۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دواړو جرګو لپاره ګډ احکام:

د ملي شورا له دواړو جرګو څخه هره یوه د کار د دورې په پیل کې د خپلو غړیو څخه یو تن د رئیس په توګه د یوې تقنینیه دورې لپاره، دوه تنه د لمړي او دوهم نایب، او یو منشي او نایب منشي په توګه د یو کال لپاره ټاکي. دغه اشخاص د ولسي جرګې او مشرانو جرګې اداري هیئت جوړوي، د اداري هیئت دندې د هرې جرګې د داخلي وظایفو په اصولو کې ټاکل کېږي. (۸۷ ماده)

د ملي شورې له دواړو جرګو څخه هره یوه د بحث وړ موضوعاتو د کتنې لپاره د داخلي وظایفو د اصولو له مخې کمیسیونونه جوړوي (۸۸ ماده)

د ۹۰ مادې له مخې ملي شورې لاندې دندې لري:

- د قوانینو یا تقنیني فرمانونو تصویب، تعدیل یا لغو کول (۱ پاراګراف)
- د ټولنیزو، فرهنګي، اقتصادي او تکنالوژیکي پرمختیایي پروګرامونو تصویب (۲ پاراګراف)
- د دولتي بودیجې تصویب او د پور اخیستو یا ورکولو اجازه (۳ پاراګراف)
- د اداري واحدونو منځته راوړل، تعدیل یا لغو کول (٤ پاراګراف)
- د دولتونو تر منځ د تړونونو او د نړیوالو میثاقونو تصدیق او یا له هغویځخه د افغانستان بېلول (٥ پاراګراف)
- پدې اساسي قانون کې نور مندرج واکونه (٦ پاراګراف)

احکام مشترک برای هر دو مجلس:

هر یک از دو مجلس شورای ملی، در آغاز دوره تقنینیه، یک تیم اداری را متشکل از یک رئیس برای یک دوره تقنینیه، و نایب اول و نایب دوم، یک منشی، و یک نایب منشی برای مدت یکسال انتخاب می کنند، وظایف تیمهای اداری توسط اصول وظایف داخلی هر مجلس تعیین می شود (ماده ۸۷).

هر دو مجلس کمیسیونهایی را جهت مطالعه موضوعات مورد بحث، برطبق اصول وظایف داخلی، تشکیل می دهند (ماده ۸۸).

برطبق ماده ۹۰، شورای ملی دارای وظایف ذیل می باشد:

- تصویب، تعدیل یا لغو قوانین یا فرامین تقنینی (پاراگراف ۱)
- تصویب پروگرامهای انکشافی اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و تکنالوژیکی (پاراگراف ۲)
- تصویب بودجه دولت و اجازه اخذ یا اعطای قرضه (پاراگراف ۳)
- ایجاد واحدهای اداری، تعدیل و یا الغای آنها (پاراگراف ٤)
- تصدیق معاهدات و میثاقهای بین المللی یا فسخ الحاق افغانستان به آنها (پاراگراف ٥)
- سایر صلاحیتهای مندرج در قانون اساسی (پاراگراف ٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مجریه څواک پر کړنو د یوه سیاسي کنټرول په توګه د هرې جرګې هر یو کمیسیون کولای شي له هر یوه وزیر څخه په ټاکلو موضوعاتو کې پوښتنې وکړي، او هغه وزیر چې پوښتنه ترې شوې، کولای شي شفاهي یا لیکلی ځواب ورکړي، همدارنګه وزیران کولای شي د ملي شورای د هرې جرګې په غونډو کې ګډون وکړي، او د ملي شورې هره جرګه کولای شي خپلې غونډې ته د وزیرانو د حاضرېدو غوښتنه وکړي(۹۳ او ۱۰۳ ماده).

بعنوان یک کنترول سیاسی بالای کارکردهای قوه مجریه، هر یک از کمیسیونهای هر دو مجلس شورای ملی می توانند از هر یک از وزراء در موضوعات معین سوال نماید، و آن وزیر باید جواب شفاهی یا تحریری بدهد؛ همچنین، وزراء می توانند در جلسات هر یک از دو مجلس شورای ملی اشتراک ورزند، و هر دو مجلس شورای ملی می توانند حضور یک وزیر را در جلسه خود مطالبه نمایند (مواد ۹۳ و ۱۰۳).

د قوانینو جوړول د ملي شورې خاصه کاري ساحه ده:

ایجاد قوانین ساحه کاری خاص شورای ملی است:

- د قانون د طرحې وړاندیز د حکومت یا د شورې د غړو او د قضایي چارو د تنظیم په برخه کې د سترې محکمې له خوا د حکومت له لیارې وړاندې کېدای شي. د بودیجې او مالي چارو په برخه کې د قانون د طرحې وړاندیز یوازې دحکومت لخوا کېږي. (۹۵ ماده)

- پیشنهاد طرح قانون از طرف حکومت، یا عضوی از شوری و در ساحه تنظیم امور قضایی، از طرف ستره محکمه توسط حکومت صورت گرفته می تواند، به استثنای این مورد که صرف حکومت صلاحیت پیشنهاد طرح قانون در مورد بودجه و امور مالی را دارا میباشد (ماده ۹۵).

- که چیری د قانون دطرحی پیشنهاد له دواړو جرګو څخه د یوی د لسو غړیو له خوا وشی، پیشنهاد د نوموړی جرګی د یو پر پنځمی برخی غړیو تر تائید وروسته د هماغی جرګی د کار په فهرست کی نیول کیږی (۹۷ ماده).

- هرگاه پیشنهاد طرح قانون از طرف ده نفر از اعضای یکی از دو مجلس صورت گیرد، بعد از تایید یک پنجم اعضای مجلسی که پیشنهاد به آن ارائه شده است، در فهرست کار آن مجلس داخل می گردد (ماده ۹۷).

- که د قانون د طرحې وړاندیز د نوي تکلیف یا د عایداتو د لږولو لرونکي ویي، پدې شرط د کار په فهرست کې نیول کېږي چې د وړاندیز په متن کې د جبرانولو مدرک هم وړاندوینه شوی وي (۹۶ ماده)

- هرگاه پیشنهاد طرح قانون حاوی تکلیف جدید یا تنقیص در عایدات دولت باشد، صرف به شرطی در فهرست کار داخل می شود که در متن پیشنهاد، مدرک جبران نیز پیش بینی شده باشد (ماده ۹۶).

- په استثنا د بودیجې او د حکومت پراختیایی پروګرامونو په برخه کښی د حکومت لخوا د

- پیشنهاد طرح قانون، (به استثناء موارد بودجه حکومت و پروگرام انکشافی)، از

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانون دطرحې وړاندیز لومړی ولسي جرګې ته وړانـدې کېږي، ولسـي جرګـه د بـودیجې او مالي چارو په ګډون د قانون د طرحې وړاندیز او د پور اخیستو یا ورکړې وړانـدیز لـه بحث وروســـته د یـو کـل پـه توګـه تصـویب یـا ردوي، کـه وړانـدیز تصـویب شـي، د مشـرانو جرګې ته سپارل کیږي، چې باید د ۱۵ ورځـو په اوږدو کـې د هـــغه پـه بـاره کـې پرېکـړه وکړي (۹۷ ماده).

- ملي شوراي د دولت د هغو قوانینـو، معاهـداتو او پرمختیایي پروګرامونو په باره کې پرېکـړې کولو ته لومړیتوب ورکوي چې د حکومـت د وړاندیز په بنسټ د عاجل غور غوښـتنه کـوي. (۹۷ ماده)

- که چېرې د یوې جرګې مصوبه د بلې جرګې لخوا رد شي، د اختلاف د له منځه وړلو لپـاره د دواړو جرګـو د غـړو لخـوا یـو برابـر شـمېر هیئت تاکل کیږي؛ د هیئت پرېکړه د ولسمشر تر توشیح وروسته نافذه ګڼل کېـږي؛ کـه ګـډ هیئـت ونکـړاي شـي چـې د نظـر اخـتلاف لـه منځه یوسي، تصـویب رد شـوی ګـڼـل کېـږي. پدې حالت کې ولسي جرګه کـولاي شـي پـه خپلو ورپسې غونډه کې هغه د خپلو ټولو غړو د دریو څخه د دوو برخو د رایـو پـه اکثریـت تصـویب کـړي، دا تصـویب بې لـه دې چې مشـرانو جرګـې تـه وړانـدې شـي، تـر توشـیح وروسته نافذ ګڼل کیږي.(۱۰۰ ماده) .

د ۹۸ مادې پـر بنسـټ د حکومـت د بـودیجې او د هغـه د پرمخـــتیایي پروګرامونـو پـه اړه ځـانګړي قواعد شته:

- حکومـت د مـالي کـال د څلـورمې ربعـې پـه اوږدو کـې د راتلـونکي کـال بودیجـه د روان

طـرف حکومـت، نخسـت بـه ولسـی جرګـه تقدیم می گردد؛ ولسی جرگه مکلـف اسـت کـه در مـدت یـک مـاه پـس از دریافـت پیشنــهاد، مـــذکور پـس از بحـث آنـرا بـه صـورت کـل تصـــویب یـا رد نمایـــد؛ درصـورتی کـه پیشـنهاد تصـویب گـردد، بـه مشرانو جرگه سپرده خواهد شد، که بایـد در ظـرف ۱۵ روز در مـورد آن تصـمیم اتخـاذ نماید (ماده ۹۷).

- در هنگـام تصـمیم در مـورد طـرح قـوانین، شورای ملی باید به معاهـدات و پروگرامهـای انکشافی دولت که به اساس پیشنهاد حکومت ایجاب رسیدگی عاجل را می نماید، اولویت دهد (ماده ۹۷).

- اگـر مصـوبه یـک مجلس از طـرف مجلـس دیگـر رد شـود، بـرای حـل اخـتلاف، هیئـت مختلط بـه تعـداد مساوی از اعضـای هـر دو مجلـس تشـکیل مـی گـردد؛ در صـورتیکه اختلاف حل گردد، تصمیم این هیئت پس از توشـــیح رئیـــس جمهـور نافـذ شـمرده مـی شـود؛ درصـــورتیکه هیئـــت مخـتلط نتوانـد اخـــتلاف نظـــر را رفـع کنـد، مصـوبه مـی توانـد دوبـاره تـــوسط دو ثلـث آرای کـل اعضا، در جلسه آینده ولسی جرگـه تصـویب گـردد و پـس از توشـــیح رئـیس جمهـور، بدون ارائه به مشـــرانـو جرگه، نافـذ شـمرده می شود (ماده ۱۰۰).

برطبق ماده ۹۸، قواعـد خاصـی در ارتبـاط بـا بودجـــه حکومـــت و پروگـــرام انکشـــافی حکومت وجود دارد:

- حکومت در خلال ربع چهـارم سـال مـالی، بودجـــه سـال آینـده را بـا حسـاب اجمـالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال د بوديجې له اجمالي حساب سره ملي شورا ته وړاندې کوي، د تېر مالي کال د بوديجې قطعي حساب د راتلونکي کال د شپږو مياشتو په موده کې د قانون له حکمونو سره سم ملي شورا ته وړاندې کيږي.

- که چېرې د ځينو عواملو له مخې د مالي کال تر پيل مخکې بوديجه تصويب نشي، د نوي بوديجې تر تصويب پورې د تېر کال بوديجه تطبيقيږي.

- ولسي جرګه نشي کولای د بوديجې تصويب د يوې مياشتې څخه زيات او د هغه پور د اخيستلو يا ورکولو اجازه چې په بوديجه کې شامل نه وي تر پنځه لسو ورځو زيات وځنډوي (که چېرې ولسي جرګه پدې موده کې د پور د ورکولو يا اخيستلو د وړانديز په اړه پرېکړه ونکړي، وړانديز تصويب شوی ګڼل کيږي).

- د دولت بوديجه او د حکومت پراختيايي پروګرامونو د مشرانو جرګې له لارې د دې جرګې له مشورتي نظريې سره يوځای ولسي جرګې ته سپارل کېږي. د ولسي جرګې پرېکړه د ولسمشر تر توشيح وروسته مشرانو جرګې ته د وړاندې کېدو پرته نافذ ګڼل کيږي.

که چېرې د ملي شورې په اجلاس کې کلنۍ بوديجه او پرمختيايي پروګرام، يا له عامه امنيت د هېواد له خپلواکۍ او ځمکنۍ بشپړتيا سره اړونده موضوع تر خبرو لاندې وي د اجلاس موده د هغه تر تصويب مخکې پای ته نشي رسېدای. (۹۹ ماده)

د تقنينيه دورې په وروستي يوه کال کې د انتخاباتو

بودجه سال جاری به شورای ملی تقديم می نمايد، حساب قطعی بودجه سال مالی قبل، در خلال مدت شش ماه آينده، مطابق به احکام قانون، به شورای ملی تقديم می گردد.

- در صورتی که تصويب بودجه قبل از آغاز سال مالی جديد صورت نگيرد، تا تصويب بودجه جديد، بودجه سال گذشته تطبيق می گردد.

- ولسی جرگه نمی تواند تصويب بودجه را پس از دريافت بيش از يکماه به تاخير اندازد، و نمی تواند اجازه اخذ يا اعطای قرضه را که شامل بودجه نباشد، بيش از پانزده روز به تاخير اندازد (در صورتی که اين اجازه در ظرف پانزده روز داده نشود، پيشنهاد اخذ يا اعطای قرضه تصويب شده پنداشته خواهد شد)

- بودجه دولت و پروگرام انکشافی حکومت از طريق مشرانو جرگه توام با نظريه مشورتی آن به ولسی جرگه تقديم می شود تصميم ولسی جرگه بدون ارائه به مشرانو جرگه بعد از توشيح رئيس جمهور نافذ شمرده می شود.

درصورتی که در اجلاس شورای ملی، بودجه سالانه، يا پروگرام انکشافی، موضوع مربوط به امنيت عامه، تماميت ارضی و استقلال کشور مطرح باشد مدت اجلاس شوری قبل از تصميم گيری در مورد آن خاتمه يافته نمی تواند (ماده ۹۹).

در يک سال اخير دوره تقنينيه، پيشنهاد تعديل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قانون د بدلېدلو وړاندیز د ملي شوراي د کار په فهرست کې نشي نيول کېداي (۱۰۹ ماده)

قانون انتخابات، در فهرست کار شورای ملی قرار گرفته نمی تواند (ماده ۱۰۹).

د ملي شوراي جلسې بايد په لاندې ډول جوړې شي:

جلسات شورای ملی باید به نحوی که در ذیل آمده برگزار گردد:

- د ملي شوراي دواړې جرګې په عين وخت کې بېل بېل مجلسونه کوي؛ د دواړو جرګو غونډې، کله چې تقنينيه دوره يا کلنۍ غونډه د ولسمشر لخوا پرانيستل شي يا په هغه صورت کې چې ولسمشر يې ضروري تشخيص کړي د ولسي جرګې رئيس د ګډو غونډو مشري لاندې، جوړېداي شي. (۱۰٤ ماده)

- هر دو مجلس شورای ملی در وقت واحد به صورت جداگانه جلسه می کنند؛ جلسات مشترك شورای ملی در موقعی که دوره تقنينيه یا اجلاس سالانه از طرف رئيس جمهور افتتاح می گردد یا در صورتیکه رئيس جمهور ضروری تشخيص دهد توسط رئیس ولسی جرگه ریاست می شود (ماده ۱۰٤)

- هېڅوك نشي کولاي چې په زور د ملي شوراي ودانۍ ته ننوزي، د ملي شوراي غونډې علني دي مګر دا چې د مجلس رئيس يا لږ تر لږه لس غړي يې د سري توب وړاندیز وکړي او جرګه دا وړانديز ومني (۱۰۵ ماده)

- هیچ شخصی نمی تواند عنفاً به مقر شورای ملی داخل شود، جلسات شورای ملی علنی می باشد مگر اینکه رئیس مجلس یا حداقل ده نفر از اعضای شورای ملی، سری بودن آنرا درخواست نماید و مجلس این درخواست را بپذیرد (ماده ۱۰۵)

- د ملي شوراي د هر مجلس نصاب د رايې د اخيستو په وخت کې د هرې جرګې د غړو د اکثريت په حضور بشپړيږي، او پرېکړې يې د حاضرو غړو د رايو په اکثريت نيول کېږي، مګر په هغه مواردو کې چې اساسي قانون بل ډول تصريح کړي وي (۱۰٦ ماده)

- نصاب هر یک از دو مجلس شورای ملی، هنگام رای گیری با حضور اکثریت اعضا تکمیل می گردد و تصامیم آن با اکثریت آرای اعضای حاضر اتخاذ می شود، مگر در مواردی که قانون اساسی طور دیگری تصریح کرده باشد (۱۰٦)

- ملي شوراي په هر کال کې دوې عادي غونډې دايروي، د ملي شوراي د دواړو جرګو د غونډو د کار موده په کال کې نهه مياشتې ده، د اړتيا په وخت کې شوراي کولاي شي دا موده اوږده کړي؛ د رخصتيو په ورځو کې د ملي شوراي فوق العاده غونډې د ولسمشر په امر دايرېداي

- شورای ملی در هر سال دو اجلاس عادی دایر می کند که مدت کار هر دو اجلاس شوری در هر سال نه ماه می باشد، و در صورت ایجاب، شوری می تواند این مدت را تمدید کند؛ جلسات فوق العاده شوری در ایام تعطیل به امر رئیس جمهور دایر شده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي (۱۰۷ ماده)

- د ملي شوراي د غړي د حاضرېدو يا نه راتلو سره اړونده چارې د داخلي وظايفو په چارو کې تنظيمېږي (۱۰۸ ماده)

د ولسي جرگې د ځانگړې ساحې اړوند حکمونه
د اجرائيه ځواک د فعاليت د کنټرول په موخه، ولسي جرگه لاندې واکونه لري:

- د غړو د دريمې برخې په وړانديز د حکومت د اعمالو د څېړنې او کتنې لپاره د يوه ځانگړي کميسيون ټاکل (۸۹ ماده)
- د هر يوه وزير څخه استيضاح (چې د ۹۱ مادې په لومړي پرگراف کې د هغه څخه د توضيحي جلسې په نوم يادونه شوې) د ولسي جرگې د ۲۰ په سلوکې غړو په وړانديز؛ په هغه صورت کې چې توضيح قناعت وړ نه وي ولسي جرگه د نه باور د رايې موضوع څېړي، چې بايد صريح، مستقيمه او پر پخو دلايلو ولاړه وي، دغه رايه د ولسي جرگې د ټولو غړو د رايو په اکثريت صادرېږي (۹۲ ماده)

د ۹۱ مادې سره سم ولسي جرگه د پرمختيايي پروگرامونو او د حکومت د بوديجې په اړه د پرېکړې کولو لپاره او همدارنگه د مقررېو د تاييد يا رد لپاره د اساسي قانون د احکامو سره سم نور صلاحيتونه هم لري.

<u>د مقننه ځواک د صلاحيتونو د عملي کولو په باره کې د اجرائيه ځواک کنټرول</u>
اساسي قانون په خپله ۹٤ ماده کې قانون څه ډول تعريف کړی دی؟ ((قانون هغه مصوبه ده چې د ملي شوراي د دواړو جرگو لخوا تصويب او د

می تواند (ماده ۱۰۷)

- امور مرتبط با حضور و غياب اعضای شورای ملی در اصول وظايف داخلی تنظيم می گردد (ماده ۱۰۸)

احکام مربوط به ساحه اختصاصی ولسی جرگه
به منظور کنترول عملکرد قوه مجريه، ولسی جرگه صلاحيتهای ذيل را دارا ميباشد:

- ايجاد يک کميسيون خاص، به پيشنهاد يک ثلث اعضا، جهت بررسی و مطالعه اعمال حکومت (ماده ۸۹)
- استيضاح از هر يک از وزرا به پيشنهاد ۲۰ فيصد از اعضای ولسی جرگه (که در پاراگراف (۱) ماده ۹۱ از آن بعنوان جلسه توضيحی ياد شده است)؛ در صورتی که توضيح ارائه شده قناعت بخش نباشد، ولسی جرگه موضوع رای عدم اعتماد را بررسی می کند، که بايد صريح، مستقيم و بر اساس دلايل موجه باشد؛ اين رای بايد با تاييد اکثريت اعضای ولسی جرگه صورت گيرد (ماده ۹۲)

طبق ماده ۹۱، ولسی جرگه دارای ديگر صلاحيت ها، جهت تصميم گيری در مورد پروگرام انکشافی و بودجه حکومت بوده، و همچنان صلاحيت تاييد يا رد مقرری ها را طبق احکام قانون اساسی دارا ميباشد.

<u>کنترول قوه مجريه در مورد إعمال صلاحيت های قوه مقننه</u>
قانون اساسی، در ماده ۹٤ خويش قانون را چگونه تعريف نموده است؟ "قانون عبارت است از مصوبه هر دو مجلس شورای ملی که به توشيح

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشر لخوا توشيح شوې وي، مگر دا چې پـدې اساسي قانون کې بل ډول څرگنده شوې وي)).

هغه اصلي کنټرول چې ولسمشر يې د ملي شورا پر فعاليتونو لري څه دی؟ اصلي کنټرول د ولسمشری د ويټو (Veto) حق دي چې په ۹٤ مـاده کې بيـان شوی دي:

- که ولسمشر د ملـــي شـــوري لـه مصوبې ســره موافــقه ونــه لـــري کــولاي شي چـــې د وړانـــدې کېـــدو تـر نېټـــې وروســـته يـــې په پنځلسـو ورځـو کې د دلايلـو لـه ښـــوولو ســـره ملي شـوري تـه مسترده کړي.

- ددې وخت په تېرېدو او يا داچې ولسي جرگه يو ځل بيا هغه د ټولـو غړيـو لـه دريـو برخـو څخـه پـه دوو برخـو رايـو تصـويب کـړي، مصوبه توشيح شوې گڼله کېږي او نافذيږي.

- که چېرې ولسمشر مصوبه ويټو کـړي، ولسـي جرگه کولای شي هغه مجدداً د حاضرو غـړو د رايو پـه ثلـث سره تصويب کـړي او ويټـو باطله کړي.

لويه جرگه او په اساسي قانون کې بدلونونه:

لويه جرگه د افغانستان دخلکو د ارادې تر ټولو ستر مظهر ده، او د ملي شوراي د غړو او د ولايتي او د ولسواليو د شوراگانو د رئيسانو څخه جوړه شوېده(۱۱۰ ماده)

وزيران، د سترې محکمې رئيس او غـړي او لـوي څارنـوال کولای شي د لويې جرگې په غونډو کې بې له دې چې د رايې ورکولو حق ولـري، گډون وکړي.

لويـه جرگـه د هېـواد دخپلـواکی، ملـي حاکميـت،

رئيس جمهور رسيده باشـد، مگـر اينکـه در ايـن قانون اساسی طور ديگری تصريح شده باشد.″

کنترول اصلی که رئيس جمهور بـالای فعاليتهـای شـورای ملـی دارد چيسـت؟ کنتـرول اصـلی حـق ويتوی(Veto) رياست جمهوری است که در ماده ۹٤ بيان گرديده است:

- در صورتيکه رئيس جمهور با پيشـنهادی کـه از سوی شـورای ملـی تصـويب شـده موافـق نباشــد، بايد آن را در ظرف پانزده روز پس از تاريخ دريافت، همـراه بـا پيـامی کـه بيـان کننده دلايل رد آن اسـت، بـه ولسـی جرگـه مسترد نمايد.

- اگر رئيـس جمهور در ظــــرف پــــانـزده روز در ايـن رابطـه اقــدامــــی نــــمايد، مصـــوبـــه توشـــيح شـده محسـوب و نافـذ می گردد.

- درصـورتيکه رئـيس جمهورمصـوبه را ويتـو نمايد، ولسی جرگه می تواند آنـرا مجـدداً بـا ثلث آرای اعضای حاضـر تصـويب نمـوده و ويتو را باطل سازد.

لويه جرگه و تعديلات در قانون اساسی

لويه جرگه عالی ترين مظهر اراده مردم افغانسـتان مـی باشـد، و متشـکل از اعضـای شـورای ملـی و روسای شوراهای ولايات و ولسوالی ها می باشـد (ماده ۱۱۰).

وزرا، رئـيس و قضــــات ســــــتره محکمـه و لــــوی څارنـوال می تـــوانــد در جلسات لويه جـــرگـــه بـــدون حـــق رای اشـتراک ورزنـد (ماده ۱۱۰).

لويه جرگه جهت تصميم گيـری در مـورد مسـائل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځمکنۍ بشپړتیا، او د هېواد سترو مصلحتونو، د اساسي قانون د حکمونو تعدیل، او د ولسمشر د محاکمې په اړه د پرېکړې کولو لپاره د دغه اساسي قانون د شپېتمې مادې مندرج حکم سره سمه دایرېږي(۱۱۱ ماده).

مرتبط با استقلال، حاکمیت ملی، تمامیت ارضی، و مصالح علیای کشور، تعدیل احکام قانون اساسی، و محاکمه رئیس جمهور مطابق به حکم مندرج ماده شصت و نهم قانون اساسی دایر می گردد (ماده ۱۱۱).

لویه جرګه په لومړۍ غونډه کې د غړو له منځه یو تن د رئیس، یو تن د رېیس د مرستیال او دوه تنه د منشي او نایب منشي په توګه ټاکي (۱۱۲ ماده)

در اولین جلسه، اعضای لویه جرگه از میان خود یک نفر را به حیث رئیس، یک نفر را به حیث معاون، یک نفر را به حیث منشی و یک نفر را به حیث نایب منشی انتخاب می نمایند (ماده ۱۱۲).

د لویې جرګې نصاب د رایې اخیستو په وخت کې د غړو په اکثریت سره بشپړېږي، مګر په هغه مواردو کې چې په اساسي قانون کې په وضاحت بیان شوي وي(۱۱۳)

نصاب لویه جرگه هنگام رای دهی، با حضور اکثریت اعضاء تکمیل می گردد، مگر در مواردی که به وضاحت در قانون اساسی بیان گشته باشد (ماده ۱۱۳).

د لویې جرګې بحثونه علني دي مګر داچې د غړو څلورمه برخه يې د سري توب غوښتنه وکړي، او لویه جرګه دا غوښتنه ومني(۱۱٤ ماده)

مباحثات لویه جرگه علنی می باشد، مگر اینکه یک ربع اعضا سری بودن آنرا درخواست نمایند و لویه جرگه این درخواست را بپذیرد (ماده ۱۱٤).

د لویې جرګې د جریان په وخت کې د اساسي قانون ۱۰۱ او ۱۰۲ مادې مندرج حکمونه د هغه د غړو په اړه تطبيقېږي (۱۱۵ ماده)

در هنگام دایر بودن لویه جرگه، احکام مندرج مواد یکصدو یکم و یکصد و دوم این قانون اساسی در مورد اعضای آن تطبیق می گردد (ماده ۱۱۵).

د ۱۵۰ مادې پر بنسټ د اساسي قانون د تعدیل وړاندیز چې لویې جرګې ته وړاندې کېږي باید د ټولو غړو د دوه ثلثو په اکثریت سره د ۱۱۳ مادې په پام کې نه نیولو سره تصویب شي.

برطبق ماده ۱۵۰، پیشنهاد تعدیل قانون اساسی که به لویه جرگه ارائه می گردد باید توسط اکثریت دو ثلث کل اعضا، بدون در نظر داشت احکام ماده ۱۱۳ تصویب گردد.

د اسلام د سپېڅلي دين له حکمونو څخه د پیروۍ اصل او اسلامي جمهوري نظام په اساسي قانون کې نه تعدیلېږي، او د اتباعو د اساسي حقوقو تعدیل یوازې د هغوي د حقوقو د ښېګڼې په منظور

اصول پیروی از احکام دین مقدس اسلام و نظام جمهوری اسلامی مندرج در قانون اساسی تعدیل نمی شوند، و تعدیل در حقوق اساسی اتباع صرف به منظور بهبود حقوق آنان مجاز

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواز لري (۱٤۹ ماده)

د تعـــديــــل د وړانـــديـــز لپاره د ولسمشر پـه فـرمـــان د حکومـت، ملـي شـوراي او سـترې محکـــمې د غـــړو لـــه منـــځه يـــو هيئـت جـوړيـــږي او د تعــديل طرحــه تيــاروي، او د ولسمشر پـــه فـــرمان د هغـه د پلټنې لپاره لويـه جرګه دايرېږي (۱۵۰ ماده).

[د راتلـونکي ټـولګې لپـاره د لوسـتلو دنـده- د اساسي قانون ۱۱٦-۱۳۵، ۱۵۵ مادې]

(هـ). د دولت قضائيه ځواک

خپلواک قضائيه ځواک:

سريزه:

د يوه دولت د جمهوري سيستم د بريـاليتوب لپـاره لـه نـورو ځواکونـو څخـه د يـوه خپلـواک قضـائيه ځـواک موجوديـت يـو ضـروري امـر دي او دغـه اصل په نړيواله کچه د تاييد وړ ګرځيدلی دي:

د قضائيه ځواک د خپلواکی پـه اړه اساسـي اصـول (د عمومي مجمع د ۱۹۸۵ د نومبر د مياشتې پرېکړه ليک او د ۱۹۸۵ د ډيسمبر د مياشتې ٤۰/۱٤٦ ګڼه پرېکړه ليک).

د دغــه اداري اصــولو څخــه دوه اصــول زيــات ارزښتناک دي چــې پــدې ځــاي کې بايـد يادونه وشي:

۳ نمبر. ((ټول هغه مسائل چې قضائي ماهيت لـري د قضائيه ځواک د صلاحيت په کرښه کې اېښودل کيږي او قضائيه ځواک ددې په اړه چې هغه مسئله چې د پرېکړه کولو لپاره هغه ته وړاندې شوې، پـه قانون کې د ياد شـوي تعريـف پـه بنسـټ د هغـه د صلاحيت په حوزه کـې راځـي کـه نـه، انحصـاري صلاحيت به ولري)).

می باشد (ماده ۱٤۹).

بـه منظـور اجـرای پيشـنهاد تعـديل، هيئتـی از بـين اعضای حکومت، شورای ملی و ستره محکمـه بـه فرمان رئيس جمهور تشکيل گرديده طرح تعـديل را تهيـه مـــی کنــند، و لـويــه جرگـه بـر اسـاس فرمان رئيس جمهـور جهـت بررسـی آن پيشـنهاد، داير می گردد (ماده ۱۵۰).

[وظيفـه خـوانش بـرای صـنف آينـده – قـانون اساسی، مواد ۱۱٦- ۱۳۵، و ۱۵۵]

(هـ). قوه قضائيه دولت

قوه قضائيه مستقل:

مقدمه:

بـرای موفقيـت سيسـتم جمهـوری يـک دولـت موجوديت يک قوه قضائيه مستقل از ديگـر قـوای دولت، يک امـر ضـروری اسـت و ايـن اصـل در سطح بين المللی مورد تاييد قرار گرفته است:

اصول اساسی ملـل متحـد در مـورد اسـتقلال قـوه قضائيه (قطعنامه مجمع عمـومی ٤۰/۳۲ بـه تـاريخ نومبر ۱۹۸۵ و قطعنامـه ٤۰/۱٤٦ بـه تـاريخ دسـمبر ۱۹۸۵).

دو اصـــل از ايـــن اصـــول دارای اهميـت بـه ســـزايـــی بـــوده کـــه در اينجـــا بـايـــد خاطرنشان گردند:

نمبر ۳. ″ تمام مسائلی که ماهيت قضائی دارنـد در حيطه صلاحيت قوه قضائيه قرار خواهند داشـت و قـوه قضـائيه در مـورد اينکـه مسئله ای کـه بـرای تصـــميم گـــيری به آن ارائه گشته است نسبت بـــه تعــــريف مــــتذکره در قـــانون در حـــوزه صـــلاحيت اش قـــرار دارد يـــا خيـــر، صـــلاحيت انحصاری خواهد داشت.″

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ نمبر: ((باید په قضایي پروسه کې هېڅ ډول بېځایه او د اجازې پرته مداخله ونه کړل شي، او د محاکمو لخوا شوې پرېکړې باید د بیاکتنې سره مخ نه وي...))

نمبر ٤. "هیچگونه مداخله بیجا یا بدون مجوز نباید در پروسه قضائی صورت گیرد، و تصامیم اتخاذ شده از سوی محاکم نباید در معرض بازبینی قرار داشته باشند ...."

قضایي خپلواکي په مناسبه توګه له دوه لیدلورو څخه د پام وړ ګرځېدلې: سازماني خپلواکي او د پرېکړه کوونکي په توګه خپله د قاضي خپلواکي.

استقلال قضائی بطور مناسبی از دو نقطه نظر مورد توجه قرار گرفته است: استقلال نهادی و استقلال شخص قاضی در نقش تصمیم گیرنده.

آیا افغانستان یو رښتینی خپلواک قضائیه ځواک لري؟

آیا افغانستان یک قوه قضائیه واقعا مستقل دارد؟

دغې پوښتنې ته د ځواب ورکولو لپاره ، راځئ د قضائي خپلواکی دواړه اړخونه وڅېړو.

برای پاسخدهی به این سوال، بیایید هر دو جنبه از استقلال قضائی را مورد بررسی قرار دهیم.

سازماني خپلواکي:

سازماني خپلواکي څه معني لري؟

استقلال نهادی

استقلال نهادی به چه معنی است؟

آیا په افغانستان کې قضائیه ځواک په رښتیا هم د دولت له نورو ځواکونو څخه خپلواک دئ؟

آیا قوه قضائیه در افغانستان واقعا مستقل از دیگر قوای دولت است؟

د سازماني خپلواکی ځانګړتیاوې کومې دي؟

مشخصات استقلال نهادی چیست؟

د قانون له لوري پېژندنه:

د ١١٦ مادې پر بنسټ قضائیه ځواک ((د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت یو خپلواک رکن دي)) چې د سترې محکمې، د استیناف محاکمو او ابتدائیه محاکمو څخه جوړ شوی دي چې د هغوي جوړښت او واکونه د قانون له لیاري تنظیمېږي، او ستره محکمه چې تر ټولو لوړ قضایي ارګان دي، د ټولو په سر کې ده.

شناسایی از سوی قانون اساسی:

براساس ماده ١١٦، قوه قضائیه "یک رکن مستقل از دولت جمهوری اسلامی افغانستان" است که متشکل از ستره محکمه، محاکم استیناف، و محاکم ابتدائیه می باشد که تشکیلات و صلاحیت آنها از سوی قانون تنظیم میگردد، و ستره محکمه که عالی ترین ارگان قضائی است در راس آن قرار دارد.

جلا او خپلواکه بودیجه:

برسېره پر دې د ١٢٥ مادې په اساس د قضائیه ځواک بودیجه د سترې محکمې لخوا او د حکومت سره په مشوره چمتو کیږي او ملي شورا

بودجه جداگانه و مستقل:

علاوتا، براساس ماده ١٢٥، بودجه قوه قضائیه از سوی ستره محکمه و در مشوره با حکومت تهیه شده و به شورای ملی بعنوان بخشی از بودجه ملی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د ملي بودیجې د یوې برخې په توګه وړاندې کیږي، او د سترې محکمې لخوا تطبیقیږي.

د مناسبو معاشاتو تضمین:
د سترې محکمې د غړو او قضاتو لپاره مناسب معاشونه د ۱۵۵ مادې پر بنسټ تضمین شوي دي.

د محاکمو د ادارې کنټرول:
د ١٢٤ مادې په پیروۍ د حکومت د ملکي خدمتونو او د اداري کارکوونکو د اړونده قوانینو سرپه سم، ستره محکمه د قضائیه څواک د اداري پرسونل د تقرر، انفکاک، ترفیع، تقاعد، مکافات او مجازات تنظیموي.

د اساسي قانون لخوا د قضائیه څواک د کړنو ساتل:
د قضائیه څواک خپلواکي د ۱۲۲ مادې پر بنسټ د زیات حفاظت څخه برخمنه شوېده: ((هیڅ قانون په هیڅ ډول شرایطو کې نشي کولاي قضیه یا هغه ساحه چې پدې فصل کې تعریف شوې، د قضائي ارګان د صلاحیت له حوزې څخه وباسي او بلې مرجع ته یې وسپاري))، د ځانګړو محکمو د جوړولو څخه پرته چې په ٦٩، ٧٨ او ١٢٧ مادو کې مجاز ګڼل شوي، او د پوځي محکمو څخه پرته، چې باید د قانون له لیارې تنظیم شي.

د پرېکړه کوونکي په توګه د قاضي خپلواکي
اساسي قانون د پرېکړه کوونکي په توګه د قاضي د خپلواکی په اړه چپ پاتې دی.

سره لدې د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د قاضیانو لپاره د قضایي سلوک مقرره مستقیماً دغه مسئله سپړلې، او په ۳، ۵ او ۷ مادو کې قاضیان ملزموي چې ډاډ تر لاسه کړي چې دوي د نورو قاضیانو په ګډون چې په دعوي کې ګډون نلري،

ارائه خواهد شد، و از سوی ستره محکمه تطبیق خواهد شد.

تضمین معاشات مناسب:
معاشات مناسب برای اعضای ستره محکمه و قضات براساس ماده ۱۵۵ تضمین شده اند.

کنترول اداره محاکم:
به تاسی از ماده ١٢٤، در تطابق با قوانین مرتبط با کارکنان خدمات ملکی و کارکنان اداری حکومت، ستره محکمه تقرر، انفکاک، ترفیع، تقاعد، مکافات، و مجازات مقامات و پرسونل اداری قوه قضائیه را تنظیم می کند.

حفاظت قانون اساسی از کارکرد قوه قضائیه:
استقلال قوه قضائیه براساس ماده ۱۲۲ بیشتر مورد حفاظت قرار گرفته است: "هیچ قانونی، تحت هیچ شرایطی، نمی تواند قضیه یا ساحه ای را از حوزه صلاحیت ارگان قضائی طوری که در این فصل تعریف گردیده خارج ساخته و آنرا به مرجع دیگری واگذار نماید"، به استثنای ایجاد محاکم خاص که در مواد ٦٩، ٧٨ و ١٢٧ مجاز گشته اند، و محاکم نظامی، که باید از سوی قانون تنظیم گردند.

استقلال قاضی بعنوان تصمیم گیرنده
قانون اساسی در مورد استقلال قاضی بعنوان تصمیم گیرنده سکوت اختیار کرده است.

با وجود این، مقرره سلوک قضایی برای قضات جمهوری اسلامی افغانستان مستقیما به این مسئله پرداخته، و در مواد ۳، ۵ و ۷ قضات را ملزم می سازد تا اطمینان حاصل نمایند که آنها از سوی هیچ یک از اشخاص، به شمول دیگر قضات، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېڅا لخوا نه متاثر کیږي.

د سترې محکمې جوړښت:

لکه څرنګه چې په ۱۱۸ ماده کې بیان شویدي، د سترې محکمې غړي باید د لاندې شرایطو لرونکي وي:

- د افغانستان تبعه وي او عمر یې د ٤٠ کلونو څخه کم نه وي.
- په حقوقي مطالعاتو یا اسلامي فقه کې لوړې زده کړې ولري، او د افغانستان په عدلي او قضایي سیستم کې تخصص او کافي تجربه ولري.
- د ښه شخصیت او نېک شهرت خاوند وي.
- د بشریت ضد جرمونو، بل جرم یا د مدني حقوقو څخه په بې برخې کېدو محکوم شوی نه وي.
- د دندې د پر مخ بېولو په وخت کې په هېڅ یوه سیاسي ګوند کې غړیتوب ونلري.

ستره محکمه د نهه غړو څخه جوړه شوې چې د ولسمشر لخوا او د ولسي جرګې په تایید ټاکل کیږي، او د هغوی څخه یو د قاضي القضات په توګه تعیینیږي. (۱۱۷ ماده)

د سترې محکمې قاضیان په لومړیو کې پدې ترتیب ټاکل کیږي: درې تنه د څلورو کلونو لپاره، درې تنه د اوو کلونو لپاره، او درې تنه د لسو کلونو لپاره. وروستی ټاکنې د لسو کلونو لپاره دي (۱۱۷ ماده)

د سترې محکمې غړي د دندې تر پیل مخکې لوړه کوي (۱۱۹ ماده)،او د خدمت د دورې د پاي ته

در دعوی شرکت ندارند متاثر نخواهند شد.

ترکیب ستره محکمه:

طـــوری که در ماده ۱۱۸ بیان گشته است، اعضای ستره محکمه باید از شرایط ذیل برخوردار باشند:

- تبعه افغانستان بوده و نباید کمتر از ٤٠ سال عمر داشته باشند
- تحصیلات عالی در مطالعات حقوقی یا فقه اسلامی داشته، و تخصص و تجربه کافی در سیستم عدلی و قضایی افغانستان داشته باشند
- دارای شخصیت خوب و شهرت نیک باشند
- محکـــوم به جرایم علیه بشریت، جرم دیگـــر، یا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشند
- در حال تصدی وظیفه در هیچ یک از احزاب سیاسی عضویت نداشته باشند

ستره محکمه متشکل از نه عضو است که از سوی رئیس جمهور و با تایید ولسی جرگه تعیین می گردند، و یکی از آنها بعنوان قاضی القضات تعیین می گردد (ماده ۱۱۷).

قضـــات ستره محکمه در ابتدا به این ترتیب تعییـــن می گـــردند: سه نفر برای مدت چهار سال، ســـه نفـــر برای هفت سال، و سه نفر برای ده ســـال. تعیینات بعـــدی برای مدت ده سال می باشد (ماده ۱۱۷).

اعضـــای ســـتره محکمه قبل از اشغال وظیفه حلف به جا می آورند (ماده ۱۱۹)، و بعد از ختم

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېدو وروسته د خپل پاتې ژوند په موده کې د خدمت د دورې له مالي حقوقو څخه برخمن کېږي. پدې شرط چې په دولتي او سیاسي چارو کې بوخت نشي. (۱۲٦ ماده)

دوره خدمت برای بقیه مدت حیات خود از حقوق مالی دوره خدمت مستفید می گردند مشروط به اینکه به مشاغل دولتی و سیاسی اشتغال نورزند (ماده ۱۲٦).

د ستره محکمې غړي نشي کولای د یوې دورې څخه زیات دنده سرته ورسوي، او په ۱۲۷ ماده کې د مندرجو شرایطو پرته، د سترې محکمې غړي د دوي د خدمت د دورې تر پایه د دندې څخه نه عزل کېږي (۱۱۷ ماده).

اعضای ستره محکمه نمی توانند بیش از یک دوره انجام وظیفه نمایند، و به استثنای شرایط مندرج در ماده ۱۲۷، اعضای ستره محکمه تا ختم دوره خدمتشان از وظیفه عزل نمی شوند (ماده ۱۱۷).

د ۱۲۷ مادې پر بنسټ د دندې څخه د ګوښه کولو په اړه، که چېرې د ولسي جرګې تر درېیمې برخې زیات غړي د سترې محکمې د رئیس یا غړیو محاکمه د وظیفوي جرم یا د جنایت د ارتکاب د اتهام پر اساس وغواړي او ولسي جرګه دا غوښتنه د ټولو غړیو له دریو څخه د دوو برخو په اکثریت تصویب کړي، متهم له وظیفې څخه عزل او موضوع ځانګړې محکمې ته سپارل کېږي.

در ارتباط با عزل از وظیفه براساس ماده ۱۲۷، درصورتی که یک سوم از اعضای ولسی جرگه خواستار محاکمه عضوی از ستره محکمه که متهم به ارتکاب جرمی در ارتباط با کارکرد وظیفوی او یا جرم دیگری باشند، و ولسی جرگه آن درخواست را با رای اکثریت دو ثلث از تمام اعضا تایید نماید، آن عضو ستره محکمه باید از وظیفه عزل گشته و مسئله به یک محکمه خاص برای محاکمه طوری که از سوی قانون تعین گشته است ارجاع گردد.

ټیټې محکمې او قضات

۱۱٦ ماده استیناف محکمې او ابتدائیه محکمې سپړلې چې د سترې محکمې تر څارنه لاندې، د قضائیه څواک د اداري عمومي آمریت له لارې چې د اجرایي او قضایي چارو د لا ښه تنظیم او د سترې محکمې لخوا د لازمو اصلاحاتو د تامین په موخه جوړ شوي، فعالیت کوي (۱۳۲ ماده)

محاکم تحتانی و قضات

ماده ۱۱٦ به محاکم استیناف و محاکم ابتدائیه پرداخته است که تحت نظارت ستره محکمه، از طریق آمریت عمومی اداری قوه قضائیه که به منظور تنظیم بهتر امور اجرایی و قضائی و تامین اصلاحات لازم از سوی ستره محکمه ایجاد شده است، قرار دارند (ماده ۱۳۲).

قاضیان د سترې محکمې په وړاندیز اود ولسمشر په منظورۍ ټاکل کېږي، او د قاضیانو تقرر، تبدیل، ترفیع، مواخذه او د تقاعد وړاندیز د قانون د حکمونو سره سم د سترې محکمې له صلاحیت څخه دي (۱۳۲ماده).

قضات به پیشنهاد ستره محکمه و منظوری رئیس جمهور تعیین می گردند، و تقرر، تبدیل، ترفیع، مواخذه و پیشنهاد تقاعد قضات مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (ماده ۱۳۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲۳ مـاده بیـانوي چـې د تشـکیل، صـلاحیت او محاکمو د اجراآتـو او د قاضیانو اړونـده چـارې د قانون له لیاري تنظیمیږي.

ماده ۱۲۳ بیان می دارد که مسائل مربوط به تشکیل، صلاحیت و اجراآت محاکم و امور مربوط به قضات توسط قانون تنظیم می گردد.

په ۱۲۳ ماده کې یاد شوي مسائل د سترې محکمې د اړونده مسائلو په ګډون، د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د محکمو د تشکیل او د صلاحیت د قانون لخوا تنظیمیږي.

مسائل متذکره در ماده ۱۲۳، به شمول مسائل مرتبط با ستره محکمه، توسط قانون تشکیل و صلاحیت محاکم جمهوری اسلامی افغانستان تنظیم می گردند.

د سترې محکمې غړي او قاضیان نشي کولاي د دندې پرمخ بېولو په وخت کې پر نورو بوختیاوو بوخت شي، او نشي کولاي په سیاسي ګوندونو کې غړیتوب ولري(۱۵۲ او ۱۵۳ مادې).

اعضای ستره محکمه و قضات نمی توانند در مدت تصدی به مشاغل دیگری اشتغال ورزند، و نمی توانند در احزاب سیاسی عضویت داشته باشند (مواد ۱۵۲ و ۱۵۳).

پر قاضیانو د څارنې په اړه، که قاضي د جنایت په ارتکاب متهم شي، ستره محکمه د قانون له حکمونو سره سم د قاضي په حالت غور کوي، که ستره محکمه دده د دفاع تر اورېدو وروسته اتهام وارد وبولي، ولسمشر ته د عزل وړاندیز کوي. که ولسمشر دغه وړاندیز ومني، متهم قاضي له دندې څخه ګوښه او د قانون له حکمونو سره سمه جزا ورکول کېږي (۱۳۳ ماده).

در ارتباط با نظارت بر قضات، هرگاه یک قاضی به ارتکاب جنایت متهم شود، ستره محکمه مطابق به احکام قانون به حالت قاضی رسیدگی نموده، پس از استماع دفاع او، درصورتیکه ستره محکمه اتهام را وارد بداند پیشنهاد عزلش را به رئیس جمهور تقدیم می کند. درصورتیکه رئیس جمهور آن پیشنهاد را منظور نماید، قاضی متهم از وظیفه معزول و مطابق به احکام قانون مجازات می شود (ماده ۱۳۳).

هغه احکام چې په عام ډول د قضائیه څواک سره تړاو لري:

د محکمو صلاحیت ډېر پراخ دی، او پکې په ټولو هغو دعواوو غور شامل دي چې د دولت په ګډون د حقیقي یا حکمي اشخاصو لخوا د مدعي یا مدعي علیه په توګه د قانون له حکمونو سره سم د محکمې په وړاندې اقامه شي. (۱۲۰ ماده)

احکامی که بطور عام با قوه قضائیه مرتبط هستند:

صلاحیت محاکم بسیار گسترده می باشد و شامل رسیدگی به تمام دعاویی است که از طرف اشخاص حقیقی یا حکمی، به شمول دولت، به حیث مدعی یا مدعی علیه در پیشگاه محکمه مطابق به احکام قانون اقامه شود (ماده ۱۲۰).

او همدارنګه ستره محکمه صلاحیت لري چې د اساسي قانون سره د موضوعه قوانینو سمون کنټرول کړي:

و همچنان ستره محکمه صلاحیت دارد تا تطابق قوانین موضوعه را با قانون اساسی کنترول نماید:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له اساسي قانون سره د قوانينو، تقنيني فرمانونو، بين الدول معاهداتو، او نړيوال ميثاقونو د سمون څېړل او د هغوي تفسير د حکومت يا د محکمو په غوښتنه د قانون له حکمونو سره سم د سترې محکمې صلاحيت دي (۱۲۱ ماده)

بررسی مطابقت قوانین، فرامین تقنینی، معاهدات بین الدول و میثاق های بین المللی با قانون اساسی و تفسیر آنها بر اساس تقضای حکومت ویا محاکم، مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (مادۀ ۱۲۱).

وروسته د قضايي بياکتنې موضوع په اړه په مشرحه توګه هغه ته بيراګرځو:

ما بعداً در مورد موضوع بازبینی قضائی، بصورت مشرح بدان برخواهیم گشت:

د افغانستان په محکمو کې محاکمه په علني ډول دايرېږي او هر څوک حق لري د قانون له حکمونو سره سم په هغه کې ګډون وکړي، محکمه کولای شي په هغه حالاتو کې چې قانون څرګند کړي وي، يا د محکمې سري توب ضروري وګڼل شي، سري جلسه دائره کړي خو د حکم اعلان بايد په هر حال علني وي (۱۲۸ ماده)

در محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی دایر می گردد و هر شخص حق دارد با رعایت احکام قانون در آن حضور یابد، محکمه می تواند در حالاتی که در قانون تصریح گردیده، یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد، جلسات سری دایر کند ولی اعلام حکم باید به هر حال علنی باشد (مادۀ ۱۲۸).

محکمه مکلفه ده د خپل صادر شوي حکم اسباب په فيصله کې ذکر کړي، د محکمو د ټولو قطعي فيصلو عملي کول واجب دي خو د شخص مړګ د حکم په حالت کې د ولسمشر منظوري شرط ده (۱۲۹ ماده)

محکمه مکلف است اسباب حکمی را که صادر می نماید، در فیصله ذکر کند، تمام فیصله های قطعی محاکم واجب التعمیل است مگر در حالت حکم به مرگ شخص که مشروط به منظوری رئیس جمهور می باشد (مادۀ ۱۲۹).

د قانون د انفاذ لپاره د مراتبو لړۍ، په واضحه توګه تعيين شوېده:

سلسلۀ مراتب برای انفاذ قانون، بشکل واضح تعیین گردیده است:

محکمې تر غور لاندې قضاياوو کې د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو حکمونه پلي کوي (۱۳۰ماده)

محاکم در قضایای مورد رسیدگی، احکام این قانون اساسی و سایر قوانین را تطبیق می کنند (مادۀ ۱۳۰).

که د غور لاندې قضاياوو له ډلې څخه د کومې قضيې لپاره په اساسي قانون او نورو قوانينو کې حکم موجود نه وي، محکمه د حنفي فقهې د احکامو له مخې او په هغه حدودو کې د ننه چې دې اساسي قانون ټاکلي قضيه په داسې ډول حل او فصل کوي چې عدالت په ډېره ښه توګه تامين

هرگاه برای قضیه یی از قضایای مورد رسیدگی، در قانون اساسی و سایر قوانین حکمی موجود نباشد محاکم به پیروی از احکام فقه حنفی و در داخل حدودی که این قانون اساسی وضع نموده، قضیه را به نحوی حل و فصل می نمایند که عدالت را به بهترین وجه تأمین

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. (۱۳۰ ماده)

محکمې د اهل تشیع لپاره په شخصي احوالو پورې اړونده قضایاوو کې د قانون د احکامو سره سم د تشیع د مذهب حکمونه تطبیقوي، په نورو دعواوو کې هم که پدې اساسي قانون یا نورو قوانینو کې حکم موجود نه وي، محکمې قضیه ددې مذهب له حکمونو سره سم حل وفصل کوي. (۱۳۱ ماده)

د دغه سرچینو د شتون په وخت کې قاضي دیوې قضیې د پرېکړې په وخت کې لمړی کوم ځای ته مراجعه وکړي؟

- اساسي قانون
- نور موضوعه قوانین
- نړیـــوال معاهـــدات، میثاقونـــه او الزامـــي کنوانسیونونه
- د ولسمشری د مقام تقنیني فرمانونه
- هغه جوړ شوي مقررات چې قانوني ځواک ولري

په کومو مواردو کې بايد قاضي حنفي فقې ته مراجعه وکړي؟

یواځې په هغه صورت کې چې اساسي قانون او نور قوانین د قضیې په اړه حکم ونلري.

په کومو مواردو کې قاضي بايد د اهل تشیع مذهب ته مراجعه وکړي؟

- د شخصي احوالو په قضایاوو کې لکه د کورنی او میراث موضوعات چې د قضیې دواړه لوري اهل تشیع وي، پدې صورت کې

نماید (ماده ۱۳۰).

محاکم برای اهل تشیع، در قضایای مربوط به احوال شخصیه، احکام مذهب تشیع را مطابق به احکام قانون تطبیق می نمایند، در سایر دعاوی نیز اگر در این قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی موجود نباشد، محاکم قضیه را مطابق به احکام این مذهب حل و فصل می نمایند (مادهٔ ۱۳۱).

در صورت موجودیت این منابع، قاضی حین فیصله نمودن یک قضیه، اولاً بکجا مراجعه خواهد کرد؟

- قانون اساسی
- سایر قوانین موضوعه
- معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های الزامی بین المللی
- فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری
- مقررات اتخاذ شده که متضمن نیرو و تأثیر قانونی باشد

در کدام موارد قاضی باید به فقهٔ حنفی مراجعه نماید؟

تنها در صورتیکه قانون اساسی وسایر قوانین در رابطه به قضیه، حکم نداشته باشد.

در کدام موارد قاضی باید به مذهب اهل تشیع مراجعه نماید؟

- در قضایای احوال شخصیه مانند موضوعات خانواده و میراث، که جانبین قضیه اهل تشیع باشند، دراین صورت اجراأت طبق احکام

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجراآت د قانون د احکامو سره سم تطبیقیږي.

قانون تطبیق میگردد.

- په نورو دعواګانو کې چې د دعوي طرفین اهل تشیع وي او په اساسي قانون او نورو قوانینو کې د دغه ډول دعوی د غور لپاره حکم وجود ونلري.

- در سایر دعاوی که طرفین دعوی اهل تشیع باشند و در قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی برای رسیدگی همچو دعوی وجود نداشته باشد.

که د دعوي طرفین په هغه ژبه چې محاکمه پرې کیږي، ونه پوهیږي، د قضیې د موادو او اسنادو څخه د اطلاع حق او په محکمه کې په خپله مورنۍ ژبه د خبرو حق د ژباړونکي په وسیله ورته تامینیږي. (۱۳۵ ماده)

اگر طرف دعوا زبانی را که محاکمه توسط آن صورت می گیرد ندانند، حق اطلاع به مواد و اسناد قضیه و صحبت در محکمه به زبان مادری توسط مترجم برایش تأمین میگردد (مادهٔ ۱۳۵).

(و). د څواکونو تفکیک - کنټرول او توازن (Checks and Balances)

(و). تفکیک قوا – کنترول و توازن (Checks and Balance)

څوک په هېواد کې تر ټولو څواکمن شخص دی؟

چه کس قدرتمندترین شخص در کشور است؟

د دولت کومه برخه تر ټولو څواکمنه ده؟

کدام بخش دولت نیرومندترین بخش است؟

اوس چې مونږ د دولت دریو برخو، د هغوی دندو او مسئولیتونو ته پاملرنه وکړه، پوښتنه بیا تکرارېږي: د یوه ولسمشر اساسي ماهیت څه دی؟

حالا که ما به قوا، وظایف و مسئولیتهای گوناگون این سه بخش دولت توجه کردیم، سوال دوباره تکرار میشود: ماهیت اساسی یک جمهوریت چیست؟

ځواب توپیر لري مګر د دولت مختلفې برخې د کنټرول او توازن (Checks and Balances)، د اساسي کاري چوکاټ سره په سمون جوړ شویدي.

پاسخ تفاوت میکند ولی بخش های مختلف دولت با کنترول وتوازن (Checks and Balance) در تطابق با چارچوب کاری اساسی تشکیل شده اند.

ولې دغه کنټرول او توازن (Checks and Balances) په یوه حکومت کې چې جمهوري غوښتونکي وي، شتون لري؟ د یوه شخص یا یوه ارګان لخوا د غیر متجانس قدرت د تجمع د مخنیوي لپاره، ځکه چې د استبداد څخه مخنیوی وشي.

چرا این کنترول و توازن (Checks and Balance) در یک حکومت که دارای طرز جمهوری خواه است، وجود دارد؟ جهت اجتناب از تجمع قدرت غیر متجانس توسط یک شخص ویا یک نهاد، این بخاطریکه تا از استبداد جلوگیری بعمل آید.

راځئ د قدرت د توازن پدې ساتنه یو ځل بیا غور

بیایید این حفظ توازن قدرت را تجدید نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو، پداسې حال کې چې ځينې يې اساسي دي او نور يې سياسي.

نمائيم. درحاليکه بعضی انها اساسی هستند و بعض ديگر انها سياسی.

پر پارلمان د ځواک د کارولو په برخه کې د ولسمشر کنټرول څه دی؟

کنترول رئيس جمهور بالای پارلمان در بکاربردن قوه، چه است؟

- د قوانينو لپاره د وړانديزونو ويټو کول، د ممکنه الغاء په بنسټ
- د جديت پرته کم تر کمه د قانون له حکمونو سره د پروګرامونو تطبيق
- د بيړني حالت اعلان

- ويتـــو کردن پيشنهادات برای قوانين، بر اساس الغاء ممکنه
- تطبيق حد اقل احکام قانون و پروگرام ها بدون جديت
- اعلام حالت اضطراری

د ولسمشر د واکونو د کارولو په برخه کې د پارلمان کنټرول څه دی؟

کنترول پارلمان در مورد بکاربرد صلاحيت های رئيس جهمور چه ميباشد؟

- د قانون دهغه وړانديزونو د تصويب څخه امتناع چې د دولت لخوا وړاندې کيږي.
- د بوديجې ديوې برخې يا ټولې او يا هم د ملي پرمختيايي پروګرام د تصويب څخه امتناع
- د اړتيا په وخت کې د وزيرانو څخه ملي شورا ته د حاضرېدو لپاره غوښتنه
- د څېړنې د کميسيونونو جوړول
- وزيرانو ته د نه باور د رايې ورکول
- استيضاح

- امتناع از تصويب پيشنهادات قانون که از سوی دولت ارائه ميگردد.
- امتناع از تصويب تمام يا يک قسمت بوديجهٔ ويا برنامهٔ انکشاف ملی
- درخواست از وزرا بخاطری حاضر شدن در مجالس شورای ملی عندالزوم
- تأسيس کمسيون های تحقيقاتی
- رای عدم اعتماد برای وزراء
- استيضاح

د سترې محکمې د واکونو پر عملي کېدو د ولسمشر کنټرول څه دی؟

کنترول رئيس جمهور بالای اعمال صلاحيت های ستره محکمه ، چه است؟

- د سترې محکمې د کلنی بوديجې د غوښتنې نه منظوري

- امتنـاع از منظوری تقاضای بوديجهٔ سالانه ستره محکمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د هغه قاضي د تقرر د منظوري څخه ډډه چې د ستري محکمې لخوا وړانديز شوی وي
- په هغه کرسي کې چې نه وي اشغال شوې، د ستري محکمې د غړي د تقرر څخه ډډه
- د ستري محکمې د پرېکړې د فسخ کولو لپاره پارلمان ته د قانون د مسودې وړاندې کول
- د قضائي پرېکړو د اجراء څخه ډډه (۷۵ ماده، لمړی جز)

د ولسمشر د واکونو پر عملي کولو د ستري محکمې کنټرول څه دی؟

- د ځانګړو قضيو د اقدام يا هم د هغه څخه د ډډې په اړه ولسمشر ته حکم کول.
- د تقنيني فرمانونو او مقرراتو اعلانول د اساسي قانون خلاف او غير قابل الاجراء، په ځانګړو مواردو کې.

د ستري محکمې د واکونو پر عملي کېدو د پارلمان کنټرول څه دی؟

- د هغه بوديجې نه تصويبول چې د ستري محکمې لخوا وړاندېز شوېده
- د ولسمشر لخوا د ستري محکمې د غړي نه تاييدول
- د ستري محکمې د پرېکړې د الغاء کولو لپاره د قانون وړاندې کول يا تصويب
- استيضاح

- امتناع از منظوری تقرر قاضی که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده باشد
- امتناع از تقرر عضو ستره محکمه درکرسی که اشغال نگردیده باشد
- تقدیم یک مسوده قانون به پارلمان غرض فسخ تصمیم ستره محکمه
- امتناع از اجرا تصامیم قضائی (مادهٔ ۷۵، جزء ۱)

کنترول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های رئیس جمهور، چه است؟

- دستور به رئیس جمهور برای اتخاذ یک اقدام لازمه یا امتناع از آن در رابطه به قضایای خاص.
- اعلام نمودن فرامین تقنینی و مقررات خلاف قانون اساسی و غیر قابل اجراء، در موارد خاص.

کنترول پارلمان بالای اعمال صلاحیت های ستره محکمه، چه است؟

- امتناع از تصویب پیشنهاد بودیجهٔ که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده است
- امتناع از تأیید عضو ستره محکمه که توسط رئیس جمهور تعیین شده است
- پیشنهاد یا تصویب قانون غرض ملغی کردن تصمیم ستره محکمه
- استیضاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پارلمان د واکونو پر عملي کېدو د سترې محکمې کنټرول څه دی؟

- په ځینو ځانګړو مواردو کې ځینې قوانین یا نړیوال معاهدات، میثاقونه او یا کنوانسیونونه د اساسي قانون خلاف اعلانول.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- اساسي قانون ۲۲-۳۳ مواد]

III اساسي حقوق او وجایب

د ښوونې موخې- ۷ او ۸ درسي ساعتونه

- هغه اساسي حقوق چې په اساسي قانون کې مشخص شویدي، بیان کړئ
- د ځینو اساسي حقوقو پېچلتیا توضیح کړئ.
- هغه ابهامات چې په ځینو اساسي حقوقو کې شته، واضح کړئ.
- د دغه اساسي حقوقو په تامین کې د یوه خپلواک قضائي ځواک ارزښت ته پاملرنه وکړئ

(الف). سریزه

په لومړي درسي ساعت کې د ټولنیز تړون او د هغه علت په اړه چې خلک څرنګه د دولتونو د جوړولو پرېکړه کوي، بحث وشو.

یو ځل بیا هغه دلایل کوم دي؟

- د ګاونډیانو په وړاندې خوندیتوب او ساتنه (اردو)

کنترول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های پارلمان، چه است؟

- در موارد خاص، بعضی قوانین یا معاهدات بین المللی، میثاق ویا کنوانسیون را خلاف قانون اساسی، اعلام نمودن.

[وظیفۀ خوانش برای ساعت درسی بعدی – قانون اساسی، مواد ۲۲ – ۳۳]

III حقوق و وجایب اساسی

اهداف آموزش – ساعات درسی ۷ و ۸

- حقوق اساسی ای که در قانون اساسی مشخص شده است، بیان نمائید.
- پیچیدگی برخی از حقوق اساسی را توضیح نمأیید.
- ابهاماتی را که در برخی از حقوق اساسی وجود دارد، واضح سازید.
- اهمیت یک قوۀ قضائیۀ مستقل را تأمین این حقوق اساسی، مورد توجه قرار دهید.

(الف). مقدمه

در ساعت درسی اول راجع به قرارداد اجتماعی و علتی که مردم چطور تصمیم تشکیل دول را میگیرند، بیان داشتیم.

یکبار دیگر آن دلایل کدام اند؟

- نگهداری و مصئونیت درمقابل همسایه گان (اردو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د پولنې د ننه امنیت او ثبات (پولیس)
- د دولت د لازمه عامه خدماتو لپاره ضروري مقررات (دولت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکیو تامین

مونږ خوندیتوب، امنیت او لازم خدمات مطرح کړل، راځئ اوس د افغانستان په تاریخ کې د اساسي حقوقو او خپلواکیو په اړه بحث وکړو، زیاتره دغه حقوق او خپلواکۍ نړیوال دي چې د ډېرو هېوادونو په اساسي قوانینو او همدارنګه په نړیوالو میثاقونو او کنوانسیونونو کې تر لاسه کېداي شي.

په وروسته ګام کې د دغه اساسي حقوقو او خپلواکیو د ساتنې په اړه خبرې کوو، او همدارنګه د دغه حقوقو او خپلواکیو د ثبوت په اړه د یوه خپلواک قضائیه ځواک بې سیاله ارزښت تر بحث لاندې نیسو.

(ب). اساسي حقوق او وجایب (د اساسي قانون ۲۲-۵۹ مادې)

۲۲ ماده- د افغانستان د اتباعو تر منځ هر ډول تبعیض او امتیاز منع دي. د افغانستان اتباع نارینه او ښځینه د قانون په وړاندې مساوي حقوق او وجایب لري.

- آیا ۲۲ ماده واضح ده؟
- آیا پدې اړه کوم ابهام شته؟
- ولې؟ ولې نه؟
- د اساسي قانون د دریمې مادې په اړه چې په لاندې ډول صراحت لري، څه نظر لري ((په

- امنیت و ثبات داخلی جامعه (پولیس)
- مقررات ضروری برای خدمات عامه لازمه (دولت)
- تأمین حقوق و ازادی های اساسی

ما حفاظت، امنیت و خدمات لازم را مطرح کردیم. بیائید حالادر مورد حقوق و ازادی های اساسی در دیرینه افغانستان مباحثه نمائیم. بسیاری ازین حقوق و ازادی ها جهانی اند که در قوانین اساسی اکثر کشورها وهمچنان در میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی، میتوان آنها را دریافت نمود.

در قدم بعدی راجع به حفظ این حقوق و ازادی های اساسی حرف خواهیم زد، و همچنان اهمیت بی همتا یک قوۀ قضائیۀ مستقل را در رابطه به اثبات این حقوق و ازادی ها، تحت بحث قرار خواهیم داد.

(ب). حقوق و وجایب اساسی (مواد ۲۲ – ۵۹ قانون اساسی)

ماده ۲۲ – هر نوع تبعیض و امتیاز بین اتباع افغانستان ممنوع است. اتباع افغانستان اعم از زن و مرد در برابر قانون دارای حقوق و وجایب مساوی می باشند.

- آیاماده ۲۲ واضح میباشد؟
- آیا دراین مورد کدام نوع ابهام وجود دارد؟
- چرا؟ چرا نه؟
- راجع به مادۀ ۳ قانون اساسی که طور ذیل صراحت دارد، چه نظر دارید " در

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولای چې د اسلام د سپېڅلي د معتقداتو او احکامو مخالف وي))؟

- آیا دا پدې معني ندي چې اسلامي معتقدات د اساسي قانون تر احکامو وړاندې دي؟
- ولې؟ ولې نه؟
- که ځواب مثبت وي، څوک پرېکړه کوي؟
- په پاي کې آیا منصفانه به نه وي چې ومنو چې په لویه جرگه کې د اساسي قانون تصویب د خلکو د استازو اصلي پرېکړه ده، او د اساسي قانون ټول احکام د اسلامي شریعت له احکامو سره سم دي؟

۲۳ ماده- د ژوندانه حق:
ژوند د خداي ببنه او د انسان طبیعي حق دي، هېڅوک له قانون مجوز پرته لدې حقه بې برخې کېداي نشي.

۲۴- د خپلواکۍ او انساني کرامت حق:
خپلواکي د انسان طبیعي حق دي، دا حق د نورو د خپلواکۍ او له عامه مصالحو پرته چې د قانون له مخې تنظیمېږي، حدود نلري. د انسان خپلواکي او کرامت له تېري خوندي دي، دولت د انسان د خپلواکۍ او کرامت په ساتنه او درناوي مکلف دي.

۲۵ ماده: د ذمې برائت حق:
د ذمې برائت اصلي حالت دي، تر هغه چې د باصلاحیته محکمې په قطعي حکم تورن محکوم علیه ثابت نشي، بې گناه گڼل کېږي.

- د ذمې د برائت د حالت مفهوم په حقیقي

افغانستان هیچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات واحکام دین مقدس اسلام باشد"؟

- آیا این بدین معنی نیست که معتقدات اسلام نسبت به احکام قانون اساسی مقدم میباشند؟
- چرا؟ چرا نه؟
- اگر پاسخ مثبت باشد، چه کس تصمیم خواهد گرفت؟
- در نهایت امر، آیا منصفانه نخواهد بود تا قبول کنیم که تصویب قانون اساسی در لویه جرگه، تصمیم اصلی نمایندگان مردم بوده، و تمام احکام قانون اساسی در مطابقت با احکام شریعت اسلامی قرار دارند؟

مادهٔ ۲۳ – حق زندگی:
زندگی موهبت الهی و حق طبیعی انسان است، هیچ شخص بدون مجوز قانونی از این حق محروم نمی گردد.

مادهٔ ۲۴ – حق آزادی و کرامت انسانی:
آزادی حق طبیعی انسان است، این حق جز آزادی دیگران و مصالح عامه که توسط قانون تنظیم می گردد، حدودی ندارد. آزادی و کرامت انسان از تعرض مصئون است، دولت به احترام و حمایت آزادی و کرامت انسان مکلف می باشد.

مادهٔ ۲۵ – حق برائت الذمه:
بخاطریکه برائت الذمه حالت اصلی است، متهم تا وقتی که به حکم قطعی محکمه با صلاحیت محکوم علیه قرار نگیرد، بی گناه شناخته میشود.

- مفهوم حالت برائت الذمه در زندگی حقیقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند کې څه دی؟

- د هغه موخه څه ده (د دولت د نظم د لويې توانمندۍ په وړاندې درېدل)؟
- آيا منصفانه به وي چې د يوه قاضي مفکوره داسې وي چې کله چې يو شخص د څارنوال لخوا د جرم په ارتکاب تورن شي، ښايي دغه د نوموړي د محکوم کولو لپاره يو ښه فرصت وي.
- که چېرې د ذمې د برائت رعايت شي او خپلواکي اصلي حالت وي، آيا کولای شو پدې صورت کې يو تورن چې دوسيه يې د محکمې تر غور لاندې وي، د خپلواکی د حق څخه بې برخې او په زندان کې وساتل شي؟
- دغه عمل څرنګه توجيه کولای شو؟
- آيا د خپلواکی اخيستل يوه استثناء ده او يا هم د قاعدې په توګه کېږي؟
- که چېرې د محاکمې په جريان کې تورن د ذمې د برائت څخه مستفيد وي، آيا څارنوال مکلف دي چې جرم ثابت کړي؟
- آيا تورن مکلف دی چې په هر صورت کې د څارنوال او محکمې سره د جرم په اثبات کې مرسته وکړي؟
- د دغه ډول اثبات کچه څومره ده؟
- که د محاکمې په جريان کې د يوه واقعيت په اړه يو معقول شک وجود ولري، د ياد شوي شک رفع کول تر کومه حده لازمي ده؟

چيست؟

- هدف آن چی ميباشد (ايستادگی در مقابل توانمندی بزرگ نظم دولت) ؟
- آيا منصفانه خواهد بود که مفکوره يک قاضی طوری باشد که وقتی يک شخص توسط څارنوال به ارتکاب جرم متهم شده، ممکن اين يک فرصت خوب برای محکوم نمودن وی ميباشد.
- در صورتيکه برائت الذمه رعايت گردد و ازادی حالت اصلی باشد، آيا ميتوان در اين صورت يک متهم را که دوسيه او تحت رسيدگی محکمه قرارداشته باشد، از حق آزادی محروم و در زندان نگه داشت؟
- چه گونه ميتوان همچو عملی را توجيه نمود؟
- آيا سلب آزادی يک استثنا خواهد بود يا بطور قاعده قرار خواهد گرفت؟
- در صورتی که در جريان محاکمه، متهم از حق برائت الذمه مستفيد باشد، آيا څارنوال مکلف است جرم را ثابت نمايد؟
- آيا متهم مکلف است که در هر صورت څارنوال و يا محکمه را در اثبات جرم اش همکاری نمايد؟
- ميزان اثبات چنين ادعا چه است؟
- اگر درجريان محاکمه يک شک معقول راجع به يک واقعيت وجود داشته باشد، رفع شک مذکور تا چه حد لازم است؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶ ماده- د خپلوۍ له کبله د جرم نه سرایت:

جرم یو شخصي عمل دي، د تورن تعقیبول، نیول یا توقیفول او پر هغه بانـدې د جزاء تطبیقول بل هیچا ته سرایت نه کوي.

- د دغه مادې په بنسټ آیا یوه ښځه یا مېړه د هغه جرم له کبله چې د ژوند ملګري یې کړی دي، محکومېدای شي؟
- د صغیرو کوچنیانو د جرم په باره کې د دوي د والدینو د مسئولیت په هکله څه نظر لرئ؟
- آیا یو شرکت (کمپنی) د یوه جرم په تور محکومېدای شي؟
- آیا د یوه شرکت مسئول د هغه جرم له کبله چې یوه بل شخص د هغه د شرکت په نامه کړی وي، محکومېدای شي؟

مادۀ ۲۶ – عدم سرایت جرم به سبب قرابت:

جرم یک عمل شخصی است ، تعقیب، گرفتاری یا توقیف متهم و تطبیق جزا او بـه شـخص دیگـر سرایت نمی کند.

- طبق این مادۀ ، آیا یک همسرنسبت بـه جـرم کـه همسـرش مرتکـب شـده، محکـوم شـده میتواند؟
- در رابطه بـه جـرم کودکـان صـغیر، درمـورد مسئولیت والدین شان چه نظر دارید؟
- آیا یک شرکت (کمپنـی) بـه ارتکـاب یـک جرم محکوم شده میتواند؟
- آیا مسئول یک شـرکت (کمپنـی) نسـبت بـه جرمی که یک شخص دیگر بـه نـام شـرکت وی مرتکب شده باشد، محکوم شده میتواند؟

۲۷ ماده- د قانوني تشریفاتو مراعاتول او مخکینـي قانون ته نه راګرځېدنه:

هېڅ عمل جرم نه ګڼل کېږي مګر د هغه قـانون پـه حکم چې د هغـه د ارتکـاب څخه مخکې نافذ شوی وي.

هېڅوک د قانون له حکمونو پرته تعقیبېدای ، نېول کېدای یا توقیفېدای نشي.

هېچا ته سزا نشي ورکول کېدای مګر د باصلاحیته محکمې په حکم او د هغه قـانون لـه احکـامو سـره سم چې د اتهـام وړ فعـل تـر ارتکابـه مخکې نافذ شوی وي.

- د قانوني تشـریفـاتو د رعایت څخـه موخـه څه ده؟
- آیا پولیس باید د یوه شخص د تعقیب یا نیولو

مـادۀ ۲۷ – رعایـت تشـریفات قـانونی و عـدم برگشت قانون به ماقبل:

هیـــچ عملـــی جـرم شـمرده نمـی شـود مگـر بـه حکـم قـــانونی کـه قبـل از ارتکـاب آن نافـذ گردیده باشد.

هیچ شـخص را نمـی تـوان تعقیـب، گرفتـار و یـا توقیف نمود مگر بر طبق احکام قانون.

هیچ شخص را نمی توان مجازات نمـود مگـر بـه حکـم محکمـۀ بـا صـلاحیت و مطـابق بـه احکـام قانونی که قبل از ارتکـاب فعـل مـورد اتهـام نافـذ گردیده باشد.

- مفهـــوم از رعــــایت تشـریفات قــانونی چیست؟
- آیا پولیس بایـد بـرای تعقیـب ویـا گرفتـاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره موجه دلیلونه ولري؟

- دغـه ډول دلایـل پـه کومـو ځـایونو کـې وړاندوینه شویدي؟
- آیـا کېـداي شـي یـو شـخص د نیولـو او محکمې ته د احضار په موده کې پـه زنـدان کې وساتل شي؟
- په کومو حالاتو کې؟
- دغـه ډول حالتونـه پـه کومـو ځـایونو کـې وړاندوینه شوي دي؟
- آیـا داسې معینـه مـوده شـته چې تـر څـارنې لاندې تـورن بایـد پـه هغـه کې محکمې تـه احضار شي؟
- آیا داسی معینه موده شته چه پـه هغـه کښې، تعقیب، نیول او احضار کول په محکمه کښې باید ترسره شی.
- دغه ډول معینـه مـوده پـه کومـو ځـایونو کې موندل کېداي شي؟
- آیـــا دا د قـــانـــون اړونـــده بهیـــر یـوه برخه ده؟
- د دولـت کومـه شـعبه د جرمونـو مجـازات تعیینوي؟
- آیـا د یـوه ځـانګړي جـرم پـه مجـازاتو کـې زیاتوالی راتلاي شي؟
- که د جرم مجازات د هغـه د ارتکـاب څخـه وروسته زیات شي، آیا پدې صورت کـې پـر تورن نوي مجازات تطبیقېږي؟

یک شخص، دلایل مؤجه داشته باشد؟

- چنیـــن دلایـــل در کـــجا پیـــش بینی شده اند؟
- آیـا میتـوان یـک شـخص را در مـدت بـین گرفـــتاری و احضـار بـه محکمـه، در زنـدان نگه داشت؟
- در کدام حالات؟
- چنیـــن حـــالات در کـــجا پـیش بینـی گردیده اند؟
- آیا مـــدت معینـی وجـود دارد کـه مظنـونی تحـت نظـــارت، در آن بایـد بـه محکمـه احضار گردد؟
- آیـا مـدت معینـی وجـود دارد، کـه در آن تعقیب، گرفتاری و احضـار بـه محکمـه بایـد صورت گیرد.
- همچو مدت معیین را درکجا میتوان دریافت نمود؟
- آیا این یـک قسـمت از رونـد مربـوط قـانون است؟
- کدام شعبهٔ دولت مجازات جـرایم را تعیـین مینماید؟
- آیـا در مجازات یـک جـرم خـاص افـزایش بعمل آمده میتواند؟
- اگر مجازات جرم بعد از ارتکاب آن افزایش یابد، آیا دراین صورت مجازات جدید بالای متهم تطبیق میگردد؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ولې؟ ولې نه؟

۲۸ ماده- د تابعیت او عدم تبعید حق مګر د بالمثل معاملې په بنسټ:

د افغانستان هیڅ تبعه په جرم بانـدې د تـورن کېـدو له کبله بهرني دولـت تـه نـه سپارل کېږي مګـر د ورته معاملو او د هغه بین الدول تړونونو له امله چې افغانستان ورسره تړاو لري. هیڅ افغان د تابعیـت پـه سلبېدو یا په افغانستان کې دننه یا بهر په شړل کېدو نه محکومېږي.

۲۹ مـاده- د عـدم تعـذیب او تعقیـب او د انسـاني کرامت حق:

هېڅوک نشي کولاي له بل شـخص څخـه حتـي د حقایقو د ترلاسه کولو لپاره که څه هم تـر تعقیـب لانـدې وي او یـا پـه جـزاء محکـوم وي، د هغـه د تعـذیب لپـاره اقـدام وکـړي یـا یـې د تعـذیب امـر ورکړي.

- د ((تعــذیب)) او انســاني کرامــت تعریــف څوک کولاي شي؟
- آیا کېداي شي په خطرناکو حالاتو کې د بې ګنـاه اشخاصـو د تلـف کېـدو د مخنیـوي پـه موخه د معلوماتو د لاسته راوړلو لپاره تعذیب توجیه کړل شي؟
- آیا کوم دلیل یا عقیده وجود لري چې په هغـه کې تعذیب د مؤثقو معلوماتو د لاسـته راوړلـو لپاره مناسبه لاره ګڼل شوې وي.
- څرنګـه پوهېـداي شـو چـې کـوم مجـازات د انساني کرامت خلاف دي؟

۳۰ مــاده- پــر جــرم د اجبــاري اعتــراف څخــه خوندیتوب:

له تورن یا بل شخص څخه په زور تـر لاسـه شـوې

- چرا؟ چرا نی؟

مادهٔ ۲۸ – حق تابعیت و عدم تبعید مگر بر اساس معامله بالمثل:

هیچ یک از اتباع افغانستان به علت اتهام به جـرم، به دولت خارجی سپرده نمی شود مگر بـر اسـاس معامله بالمثل و پیمان های بین الدول که افغانستان به آن پیــوسته باشد. هیچ افغان بـه سـلب تابعیـت ویا تبعید در داخــل یـا خـارج افغانسـتان محکـوم نمی شود.

مادهٔ ۲۹ – عدم تعذیب و تعقیب و حـق کرامـت انسانی:

هیچ شـخص نمـی توانـد حتـی بـه مقصـد کشـف حــــقایق از شــــــخص دیگـر، اگـر چـه تحـت تعقیب، گرفــتاری یــــا تــوقیــف ویا محکوم بــــه جــزا باشـــد، به تعذیب او اقـدام کنـد یـا امر بدهد.

- تعریـف "تعـذیب" و کرامـت انسـانی را کـی ارائه مینماید؟
- آیـــــا میتــوان تعــذیب را جهــت کشــف معلـــــــومات در حـــالات وخــیم، بـــرای جلوگـــــیری از اتـلاف اشـخاص بـی گنـاه توجیه نمود؟
- آیا کدام دلیل یـا عقیـدهٔ وجـود دارد کـه در آن تعــذیب شـیوهٔ مناســب بــرای کشــف معلومات مؤثق، نامیده شده باشد.
- چطـور میتـوان فهمیـد کـه کـدام مجـازات، خلاف کرامت انسانی اند؟

مـــادهٔ ۳۰ – مصـــئونیت از اعـــــتراف اجباری بر جرم:

اظهار، اقـرار و شـهادتی کـه از مـتهم یـا شـخص

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرګندونې، اقرار او شهادت اعتبار نلري. په جرم اقرار د تورن هغه اعتراف ته وايي چې په بشپړه خوښه او د عقلي روغتيا په حالت کې يې د باصلاحيته محکمې په وړاندې کړی وي.

دیگری به وسیلهٔ اکراه به دست آورده شود، اعتبار ندارد. اقرار به جرم عبارت است از اعتراف متهم با رضایت کامل و در حالت صحت عقل ، در حضور محکمه با صلاحیت.

- کومې محکمې د مجرم د اعترافاتو او دفاع د منلو په اړه صلاحيت لري؟
- ((اجبار)) څه مفهوم لري؟
- د ۲۹ مادې په پام کې نيولو سره، آيا د پوليس او څارنوال لپاره د شکنجې يا داسې طريقه چې د شکنجې په حد کې نه وي، څخه پرته بله کومه لاره شته چې تورن په خپله خوښه اعتراف وکړي؟
- آيا پوليس يا څارنوال کولای شي د اعتراف د ترلاسه کولو لپاره تورن ته دروغ ووايي.
- استنطاق څومره وخت اوږدېدای شي چې داسې ونه ګڼل شي چې استنطاق غير دواطلبانه او اعتبارنلري؟
- که د تورن اعتراف د دغه مادې د مندرجو احکامو خلاف وي، آيا په محاکمه کې د ياد شوي تورن د محکوم کولو لپاره د دغه ډول اعتراف څخه ګټه اخيستلای شو؟
- آيا کولای شو چه دغه سوالونه د موضوعه قوانينو په نظر نيولو کشی ځواب ورکړو؟
- که ځواب منفی وی، نو څوک کولای شی دغه سوالونو ته ځواب ووايی او د اساسی قانون دغه ماده تطبيق کړی؟

- کدام محاکم در عرصهٔ پذیرفتن اعترافات و دفاع مجرم، دارای صلاحیت میباشد؟
- "اجبار" چه مفهوم دارد؟
- با در نظرداشت ماده ۲۹، آیا برای پولیس و څارنوال کدام چاره دیگر بدون از توسل به شکنجه یا شیوه که در حد شکنجه نباشد، وجود دارد، تا متهم داوطلبانه اعتراف نماید؟
- آیا پولیس یا څارنوال میتواند غرض کسب اعتراف، به متهم سخنان دروغ بگوید.
- استنطاق چه مدت میتواند طول بکشد تا تلقی نگردد که استنطاق، غیر داوطلبانه و یا خارج از اعتبار است؟
- اگر اعتراف متهم خلاف احکام مندرج این ماده صورت گیرد، آیا از اعتراف مذکور در محاکمه جهت محکوم نمودن وی، میتوان استفاده نمود؟
- آیا این سوالات را با در نظر داشت قوانین موضوعه پاسخ داده میتوانیم؟

در صورتیکه پاسخ منفی باشد، پس چه کس میتواند این سوالات را پاسخ دهد و این مادهٔ قانون اساسی را تطبیق نماید؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ ماده- د تور څخه د خبرېدو اود مدافع وکیل د نیولو حق:

هر څوک کولاي شي چې له نیول کېدو سره سم له ځانه د اتهام د لرې کولو او یا د حق د ثابتولو لپاره مدافع وکیل وټاکي، متهم حق لري چې له نیولو سره سم له منصوب اتهامه ځان خبر کړي او د هغې مودې دننه چې قانون یې ټاکي محکمه کې حاضر شي، دولت په جنایي پېښو کې د بېوزله متهم لپاره مدافع وکیل ټاکي. د متهم او د هغه د وکیل تر منځ د مکالماتو، مراسلاتو او مخابراتو پټوالی له هر ډول تعرض څخه خوندي دي، د مدافع وکیلانو وظایف او واکونه د قانون له لیارې تنظیمېږي.

مادۀ ۳۱ – حق اطلاع از اتهام و وکیل مدافع:

هر شخص می تواند برای دفع اتهام به مجرد گرفتاری ویا برای اثبات حق خود، وکیل مدافع تعیین کند. متهم حق دارد به مجرد گرفتاری، از اتهام منسوب اطلاع یابد و در داخل میعادی که قانون تعیین گردیده در محکمه حاضر گردد. دولت در قضایای جنائی برای متهم بی بضاعت وکیل مدافع تعیین می نماید. محرمیت مکالمات، مراسلات و مخابرات بین متهم و وکیل آن، از هر نوع تعرض مصئون می باشد. وظایف و صلاحیت های وکلای مدافع توسط قانون تنظیم می گردد.

- آیا مظنون شخص د نیولو څخه مخکې د پولیسو د استجواب په عر صه ،د مدا فع وکیل د لرولو حق لري ؟
- آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری در عرصۀ استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- آ یا مظنون شخص د نیول کېدو څخه مخکې د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د نیولو حق لري؟
- آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری ولی قبل از وارد شدن اتهام، در عرصۀ استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- پدې حالت کې د مسخر وکیل په اړه کوم نظر شته؟
- راجع به وکیل مسخر در این حالت چه نظر وجود دارد؟

- آیا مظنون شخص د نیول کېدو څخه وروسته، مګر د تور د واردېدو څخه مخکې، د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د درلودلو حق لري؟
- آیا شخص مظنون بعد از گرفتاری و قبل از وارد شدن اتهام در عرصۀ استجواب پولیس حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- آیا قاضي کولای شي په محکمه کې د استماع په وخت کې د مظنون څخه داسې پوښتنه وکړي چې ښایي د اعتراف د لاسته راوړل کېدو باعث شي.
- آیا قاضی میتواند حین استماع در محکمه، از مظنون طوری سوال نماید که ممکن باعث بدست آوردن اعتراف گردد؟

- که چېرې قاضي داسې عمل وکړي ، مدافع
- اگر قاضی چنین عمل را انجام دهد، وکیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیل باید پدې اړه څه وکړي؟

- که مظنون مدافع وکیل ته د خپل جرم په اړه اعتراف وکړي، آیا پدې صورت کې مدافع وکیل کولای شي د خپل موکل راز چاته افشاء کړي؟
- کــه مؤکل خپل مدافع وکیل ته داسې اعتراف وکړي چې د جرم ارتکاب ته نږدې وي، پدې صورت کې مدافع وکیل باید څه وکړي؟
- د مدافع وکیل واکونه او دندې د کوم قانون له مخې تنظیمېږي؟

۳۲ ماده –د زندان څخه د مدیون خوندیوالي :
پور د پوروړي د آزادي د سلبیدو یا محدودیدو سبب کیداي نشي .د پور د بیرته اخستلو لا رې چارې او وسایل د قانون له لارې تنظیمېږي.

۳۳ ماده – د انتخاب (ټاکل کېدو) او انتصاب(غوره کېدو) حق :
لکه څرنګه چې تنظیم شوي، د افغانستان اتباع د ټاکلو او ټاکل کېدو حق لري.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۳٤-۵۹ مادې]

۳٤ ماده- د وینا خپلواکي:
د وینا خپلواکي له تېري څخه خوندي ده. هر افغان حق لري چې خپل فکر د وینا، لیکنې، انځور او یا نورو وسیله له لارې، په دې اساسي قانون کې د راغلو حکمونو په رعایت، څرګند کړي. هر افغان حق لري د قانون له حکمونو سره سم مطالب، بې لدې چې مخکې له مخکې یې دولتي چارواکو ته وښيي ، چاپ او خپاره کړي. د مطبعو، راډیو او

مدافع باید در مورد چه اقدام نماید؟

- اگر مظنون یا متهم جرم خویش را به وکیل مدافع اش اعتراف نماید، آیا در این صورت وکیل مدافع میتواند اسرار مؤکل خویش را بکسی افشا کند؟
- اگر مؤکل به وکیل مدافع خویش اعتراف نماید که نزدیک به ارتکاب جرم میباشد، درین صورت وکیل مدافع باید چه اقدام نماید؟
- کدام قانون وظایف و صلاحیت های وکیل مدافع را تنظیم مینماید؟

مادۀ ۳۲ – مصئونیت مدیون از زندان:
مدیون بودن شخص موجب سلب یا محدود شدن آزادی وی نمی شود. طرز و وسایل تحصیل دین توسط قانون تنظیم میگردد.

مادۀ ۳۳ – حق انتخاب و انتصاب:
طوری که تنظیم گردیده، اتباع افغانستان حق انتخاب کردن و انتخاب شدن را دارا میباشند.

[وظیفۀ خوانش برای ساعت درسی بعدی – قانون اساسی، مواد ۳٤ – ۵۹]

مادۀ ۳٤ – آزادی بیان:
آزادی بیان از تعرض مصئون است، هر افغان حق دارد فکر خود را به وسیله گفتار، نوشته، تصویر و یا وسایل دیگر، با رعایت احکام مندرج این قانون اساسی اظهار نماید. هر افغان حق دارد مطابق به احکام قانون، به طبع و نشر مطالب، بدون ارائه قبلی آن به مقامات دولتی، بپردازد. احکام مربوط به مطابع،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټلويزيون، د مطبوعاتو د خپرولو او د ټوليزو اړيکو په نورو وسايلو پورې اړوند حکمونه د قانون له لياري تنظيميږي.

• آيا پدې ماده کې د محدوديت څخه پرته د وينا خپلواکي تضمين شوېده؟

 o ځينې ممکنه محدوديتونه کوم دي؟

 o د تاوتريخوالي خواته تحريک

 o د اسلام د سپيڅلي دين سپکاوی

 o رئيس جمهور او د دولت نورو مامورينو ته سپکاوی.

 o عامه امنيت ته ګواښ پيښول

• آيا دولت کولای شي د خلکو نظرونه او افکار سانسور کړي؟

• آيا دولت کولای شي هغه څه چې د خلکو وينا ده، سانسور کړي؟

• آيا دولت کولای شي هغه څه چې خلک په ټلويزيون کې ګوري، سانسور کړي؟

• که داسې وي، نو پر کوم اساس او کومې موخې ته د رسېدو لپاره؟

۳۵ ماده- ټولنو ته د انتساب خپلواکي:
د افغانستان اتباع حق لري چې د خپلو مادي او يا معنوي غوښتنو د تامين لپاره، د قانون له حکمونو سره سم، ټولنې جوړې کړي. د افغانستان اتباع حق لري چې د قانون له حکمونو سره سم، سياسي ګوندونه جوړ کړي، پدې شرط چې:

۱. د ګوند مرامنامه او اساسنامه د اسلام د

راديو و تلويزيون، نشر مطبوعات و ساير وسايل ارتباط جمعی توسط قانون تنظيم ميگردد.

• آيا در اين ماده ازادی بيان بدون محدوديت تضمين ميگردد؟

 o بعضی از محدوديتها ممکنه کدام است؟

 o تحريک بسوی خشونت

 o نکوهش دين مقدس اسلام

 o نکوهش رئيس جمهور ويا ديگر مامور دولت

 o در مخاطره قراردادن امنيت عامه

• آيا دولت ميتواند نظريات و افکار مردم را سانسور نمايد؟

• آيا دولت ميتواند آنچه را که گفتار مردم است، سانسور نمايد؟

• آيا دولت ميتواند آنچه را که مردم در تلويزون تماشا ميکنند، سانسور نمايد؟

• اگر چنين است، پس به کدام اساس و برای نيل به کدام اهداف؟

مادۀ ۳۵ – آزادی انتساب به انجمن ها:
اتباع افغانستان حق دارند به منظور تأمين مقاصد مادی و يا معنوی، مطابق به احکام قانون، جمعيتها تأسيس نمايند. اتباع افغانستان حق دارند، مطابق به احکام قانون، احزاب سياسی تشکيل دهند، مشروط بر اينکه:

۱- مرامنامه و اساسنامه حزب، مناقض

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپېڅلي دین د احکامو او پدې اساسي قانون کې د راغلو نصوصو او ارزښتونو مخالف نه وي؛

۲. د ګوند جوړښت او مالي سرچینې څرګندې وي؛

۳. پوځي او پوځي ډوله جوړښت او موخې ونلري؛

٤. له بهرنیو ګوندونو یا نورو بهرنیو سرچینو سره تړلي نه وي

د ګوند تاسیس او فعالیت د قومیت، سمت، ژبې او مذهب په بنسټ جواز نلري. هغه ټولنه او ګوند چې د قانون د حکمونو سره سم تشکېلیږي، د قانون موجباتو څخه پرته او د باصلاحیته محکمې حکم نه منحل کیږي.

- له هغه ځایه چې د ټولنې جوړولو خپلواکي د قانون له حکمونو سره تړلې ده، پس آیا قانون کولای شي د کارګرانو د ټولنې څخه په بشپړه ممانعت وکړي؟
- آیا د اساسي قانون ۳۵ ماده د اسلام د سپېڅلي دین په مذهب د یوه سیاسي ګوند جوړول، ممنوع کړي دي؟
- آیا وکیلان کولای شي د مدافع وکیلانو ټولنه جوړه کړي؟
- آیا ښځینه وکیلانې کولای شي، د مدافع وکیلانو خپلواکه ټولنه جوړه کړي؟
- آیا ستره محکمه کولای شي، د قضاتو د ټولنې د جوړېدو مخنیوی وکړي، او یا ښځینه

احکام دین مقدس اسلام و نصوص و ارزشهای مندرج این قانون اساسی نباشد;

۲- تشکیلات و منابع مالی حزب علنی باشد;

۳- اهداف وتشکیلات نظامی و شبه نظامی نداشته باشد;

٤- وابسته به حزب سیاسی و یا دیگر منابع خارجی نباشد.

تأسیس و فعالیت حزب بر مبنای قومیت، سمت، زبان و مذهب جواز ندارد. جمعیت و حزبی که مطابق به احکام قانون تشکیل می شود، بدون موجبات قانونی و حکم محکمهٔ با صلاحیت منحل نمی شود.

- از آن جائیکه آزادی جمعیت وابسته به احکام قانون است، پس، آیا قانون میتواند از تشکیل یک اتحادیهٔ کارگران بکلی ممانعت نماید؟
- آیا مادهٔ ۳۵ قانون اساسی، تشکیل یک حزب سیاسی را بر اساس مذهب مقدس اسلام، ممنوع قرار میدهد؟
- آیا وکلاء میتوانند، انجمن وکلای مدافع را تشکیل دهند؟
- ایا وکلای اناث میتوانند، انجمن مستقل وکلای مدافع را تشکیل دهند؟
- آیا ستره محکمه میتواند، قضات را از تشکیل انجمن قضات، جلوگیری نماید، ویا قضات

(c) ketabton.com: The Digital Library

قضـات د ښـځينه قضـاتو د ټـولنې د جوړولـو څخه منع کړي؟

- که داسې وي، نو د کوم نظر پر بنسټ؟
- آيا دغه ډول ټولنې د قانون په وسيله ممنوع يـا محدودېداي شي؟

۳۶ ماده- د سوله ييز غونډې او د دولت په وړاندې د اعتراض حق:

د افغانستان اتباع حق لري چې د روا او سـوله ييـزو غوښتنو د تامين لپاره دقـانون سـره سـم بـې وسـلې غونډې او مظاهرې وکړي.

- آيـا يـــو قـــانون سـوله ييـزې مظـاهرې منـع کولای شي؟
- قانون د سوله ييـزو غونـډو د حـق پـه اړه څـه ډول محدوديتونه وضع کولای شي؟
- پــه قــانون کــې د ذکــر شــويو مشــروعو محدوديتونو برسېره آيا پوليس کـولای شـي د سـوله ييـزو مظـاهرو مخنيـوي وکـړي يـا يـې محدودې کړي؟
- د کومو دلايلو پر بنسټ؟
- آيا د قانون له لحاظه، د سـوله ييـزو مظـاهرو د کولو لپاره د پوليسو اجازه لازمه ده.
- څه فکر کوئ که په شخصـي توګـه د چـا پـه کور کې وشي؟
- پــدې اړه چــې پــه قــانون کــې منــدرج محدوديتونه، د سولې ايزو مظاهرو د مخنيـوي يـا محـدودولو لپـاره د پوليسـو اقـدامات يـا د اساسي قانون د حکمونو سره سـم د اجـازې د

انـاث را از تشـکيل انجمـن قضـات انـاث، جلوگيری نمايد؟

- اگر چنين است، پس بر اساس کدام نظر؟
- آيا چنين جمعيت ها توسط قـانون، ممنـوع و يا محدود شده ميتوانند؟

مادۀ ۳٦ – حق تجمع مسالمت آميـز و اعتـراض عليه دولت:

اتباع افغانستان حق دارند برای تأمين مقاصد جـايز و صـلح آميـز، بـدون حمـل سـلاح، طبـق قـانون اجتماع و تظاهرات نمايند.

- آيا يک قانون تظاهرات صلح آميز را، ممنوع ساخته ميتواند؟
- قانون چه نوع محدوديت ها را راجع بـه حـق تجمعات صلح آميز، وضع نموده ميتواند؟
- برعـــلاوۀ محـدوديت هـای مشـروع کـه در قـانون ذکـر شـــده، آيـا پـوليس ميتواننـد تظـاهرات مسـالمت آميـز را محـدود و يـا جلوگيری نمايد؟
- براساس کدام دلايل؟
- ايا از لحاظ قانون، اجازۀ پوليس بـرای انعقـاد تظاهرات صلح آميز، لازم است.
- چه فکر می کنيد اگر بطور شخصی در خانـۀ کسی منعقد گردد؟
- در مورد اينکه محـدوديت هـای منـدرج در قانون، اقدامات پوليس در راستای جلـوگيری و يا محدود نمودن مظـاهرات صـلح آميـز يـا تقاضای اجازۀ در مطابقـت بـا احکـام قـانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتنې په اړه پرېکړه کول د کومې مرجع په غاړه دي؟

۳۸ ماده- کورونو ته د غیر قانوني ننوتو څخه خونديتوب:

د شخص استوګنځۍ له تېري څخه خوندي دي. هېڅوك د دولت په ګډون نشي کولاي د استوګن له اجازې يا د واکمنې اجازې له قرار پرته او بې له هغه حالاتو او لارو چې په قانون کې ښوول شوي، د چا کور ته ورننوزي يا يې وپلټي.

د څرګند جرم په مورد کې مسئول مامور کولاي شي د محکمې له مخکينۍ اجازې پرته د شخص کور ته ورننوځي يا هغه وپلټي، نوموړی مامور مکلف دی کورته له ننوتو يا پلټنې وروسته په هغه موده کې چې قانون يې ټاکي د محکمې قرار تر لاسه کړي.

- په دغه ماده کې د مشهود جرم په اړه استثناء راغلې ده، نور کوم حالات او استثناآت په قانون کې تعيين شويدي؟
- ((مشهود جرم)) څه دی؟
- آيا پوليس مامور بايد د ارتکاب په حال کې جرم او کور ته د ننوتو په حال کې شخص مشاهده کړي؟
- که پوليس مامور دغه ماده رعايت نه کړي، يعني د يوه شخص کورته ننوزي او د جرم په اړه مدارك او شواهد تر لاسه کړي، آيا دغه مدارك کولاي شي د تورن د محکوميت په جريان کې دهغه د محکوميت اساس شي؟
- آيا دغه شواهد او مدارك چې په غير قانوني

اساسی قرار دارند، کدام مرجع عهده دار تصمیم گیری میباشد؟

مادۀ ۳۸ – مصئونیت از دخول در منازل بطورغیر قانونی:

مسکن شخص از تعرض مصئون است، هیچ شخص، به شمول دولت، نمی تواند بدون اجازه ساکن یا قرار محکمه با صلاحیت و به غیر از حالات و طرزی که در قانون تصریح شده است، به مسکن شخص داخل شود یا آن را تفتیش نماید.

در مورد جرم مشهود، مامور مسئول بدون اجازۀ قبلی محکمه، به مسکن شخص داخل شود یا آن را تفتیش کند. مامور مذکور مکلف است بعد از داخل شدن یا اجرای تفتیش، در خلال مدتی که قانون تعیین می کند قرار محکمه را حاصل نماید.

- این ماده شامل استثنا راجع به جرم مشهود است، دیگر کدام حالات و یا استثناأت، در قانون تعیین گردیده است؟
- "جرم مشهود" چه است؟
- آیا مامور پولیس باید جرم در حال ارتکاب و شخص در حالت داخل شدن به منزل را مشاهده نماید؟
- اگر مامور پولیس این ماده رعایت نه نماید، یعنی در منزل شخص داخل شود و شواهد و مدارك ارتکاب جرم را بدست آرد، آیا این مدارك میتوانند، در جریان محاکمۀ متهم اساسی محکومیت او را تشکیل دهد؟
- آیا این شواهد و مدارکی که بطور غیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه لاسته راغلي،کولاي شي په فيصله کې د متهم محکوميت توجيه کړي؟

- که داسې وي، نو دا خونديتوب تر کومې کچې ګټور دی، او د تورن لپاره د حل لاره څه ده؟
- د پوښتنو په اړه څوک پريکړه کوي؟

۴۰ ماده- د ملکيت حق:
هېڅوک د مکليت د لاسته راوړلو او په هغه کې د تصرف څخه نه منع کيږي، مګر د قانون د احکامو په حدودو کې. د هېچا ملکيت د قانون دحکم او د باصلاحيته محکمې له پريکړې پرته نه مصادره کيږي. د شخص د ملکيت استملاک يوازې د عامه ګټو د تامين په موخه، د مخکيني او عادلانه بدل په ورکولو د قانون له مخې مجاز دي. د شخص د شتمنۍ پلټنه او اعلان يوازې د قانون په حکم کېداي شي.

- آيا دغه ماده د افغان سوداګريزو سازمانونو او افغانانو پر ملکيتونو د پلي کېدو وړ ده؟
- دولت کولاي شي د عامه ګټو لپاره غير منقول شخصي مالونه استملاک کړي. د دغه عامه ګټو ځينې يې کوم دي؟
- که د دغه غير منقولو اموالو مالک له دولت سره د عامه ګټو په اړه موافق نه وي، پدې صورت کې څه کيږي؟
- مالک څه کولاي شي؟
- څوک تشخيص کولاي شي چې استملاک د عامه ګټو په موخه دي؟

قانونی بدست آمده، میتواند در فیصله راجع محکومیت متهم را توجیه نماید؟

- اگر چنین است، پس این مصئونیت تا چه حد مفید است، و برای متهم راه حل چه خواهد بود؟
- راجع به این سوالات چه کس تصمیم خواهد گرفت؟

مادۀ ۴۰ – حق ملکیت:
هیچ شخص از کسب ملکیت و تصرف در آن منع نمی شود، مگر در حدود احکام قانون. ملکیت هیچ شخص، بدون حکم قانون و فیصله محکمۀ با صلاحیت مصادره نمی شود. استملاک ملکیت شخص، تنها به مقصد تأمین منافع عامه، در بدل تعویض قبلی و عادلانه، به موجب قانون مجاز می باشد. تفتیش و اعلان دارایی شخص، تنها به حکم قانون صورت می گیرد.

- آیا این مادۀ بالای ملکیت های سازمان های تجارتی افغانی و شهروندان افغان قابل تطبیق است؟
- دولت می تواند اموال شخصی غیر منقول مردم را غرض مصالح عامه، استملاک نماید. بعضی ازاین مصالح عامه چه خواهند بود؟
- اگر مالک این اموال غیر منقول با دولت در مورد مصالح عامه موافق نباشد، دراین صورت چه خواهد شد؟
- مالک چه اقدام نموده میتواند؟
- چه کس تشخیص خواهد کرد که این استملاک غرض مصالح عامه میباشد؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که د شتمنۍ مالك د هغه معاوضې سره چې د دولت لخوا ورته وړاندې کېږي، موافق نه وي، څه پېښه کېداي شي؟
- مالك څه کولاي شي؟
- څوك تشخيصولاي شي چې هغه معاوضه چې د دولت لخوا د شتمنۍ مالك ته وړاندې کيږي، منصفانه او د ملکيت د ارزښت سره سمه ده؟

٤٢ ماده:
هر افغان مکلف دي د قانون له حکمونو سره سم دولت ته ماليه او محصول ورکړي، هېڅ راز ماليه او محصول د قانون له حکم پرته نه وضع کيږي. د ماليې او محصول اندازه او د ورکړې ډول يې د ټولنيز عدالت په رعايت، د قانون په وسيله تعينيږي. دا حکم د بهرنيو کسانو او موسسو په برخه کې هم تطبيقېږي. هر ډول ورکړه شوې ماليه، محصول او عايدات دولتي واحد ته تحويليږي.

- که يو شخص په قصدي توګه ماليات ورنکړي، آيا دغه ډول عمل جرم يا د ۳۲ مادې پر بنسټ پور ګڼل کيږي؟
- د ((هېڅ ډول ماليه او محصول د قانون له حکم پرته نه وضع کېږي)) عبارت څه مفهوم لري؟

٤٣ ماده- د زده کړې حق:
زده کړه د افغانستان د ټولو اتباعو حق دی چې د ليسانس تر درجې پورې وړيا د دولت لخوا تامينيږي. دولت مکلف دي چې په ټول افغانستان کې د انډولې پوهې د عامولو او د منځنيو اجباري زده کړو د تامين لپاره اغېزناك پروګرام

- اگر مالك جايداد با معاوضۀ که از سوی دولت برايش ارائه ميگردد، موافق نباشد، چه صورت خواهد گرفت ؟
- مالك چه اقدام نموده ميتواند؟
- چه کس تشخيص خواهد کرد که معاوضۀ که از سوی دولت برای مالك جايداد ارائه ميگردد، منصفانه و در مطابقت با ارزش ملکيت ميباشد؟

مادۀ ٤٢:
هر افغان مکلف است مطابق به احکام قانون به دولت ماليه و محصول تأديه کند، هيچ نوع ماليه و محصول بدون حکم قانون وضع نميشود. اندازه ماليه و محصول و طرز تاديه آن ، با رعايت عدالت اجتماعی، توسط قانون تعيين ميگردد. اين حکم در مورد اشخاص و مؤسسات خارجی نيز تطبيق ميشود. هر نوع ماليه، محصول و عوايد تأديه شده، به حساب واحد دولتی تحويل داده ميشود.

- اگر يک شخص بطور عمدی ماليات را تأديه نکند، آيا همچو عمل جرم ويا براساس مادۀ ۳۲ قرض پنداشته ميشود؟
- عبارت " هيچ نوع ماليه و محصول بدون حکم قانون وضع نميشود " چه مفهوم دارد؟

مادۀ ۴۳ – حق تعليم:
تعليم حق تمام اتباع افغانستان است که تا درجه ليسانس در مؤسسات تعليمی دولتی به صورت رايگان از طرف دولت تأمين می گردد. دولت مکلف است به منظور تعميم متوازن معارف در تمام افغانستان، تأمين تعليمات متوسطه اجباری،

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرح او پلي کړي او د مورنيو ژبو د تدريس لپاره په هغو سيمو کې چې پرې خبرې کېږي، لار هواره کړي.

پروگرام مؤثر طرح و تطبیق نماید و زمینه تدریس زبان های مادری را در مناطقی که به آنها تکلم می کنند فراهم کند.

٤٤ ماده- د ښځو او کوچيانو لپاره د انډول زده کړې حق:

دولت مکلف دي د ښځو د زده کړو د پراختيا او انډول د رامنځته کولو، د کوچيانو د زده کړې د ښه والي او په هېواد کې د نالوستيتوب د له منځه وړلو لپاره اغېزناک پروګرامونه طرحه او پلي کړي.

مادۀ ٤٤ – حق تعلیم متوازن برای زنان و کوچیان:

دولت مکلف است به منظور ایجاد توازن و انکشاف تعلیم برای زنان، بهبود تعلیم کوچیان و امحای بی سوادی در کشور، پروگرامهای مؤثر طرح و تطبیق نماید.

- آيا د ((انډولې پوهنې)) مفهوم دادی چې ښځې د عين هماغه فرصتونو څخه ګټه اخيستلای شي چې د نارينه وو لپاره شته دي؟
- که داسې نه وي، نو څه مفهوم لري؟

- آیا مفهوم از "تعلیم متوازن" این است که زنان از حین فرصتهای تعلیمی که برای ذکور فراهم گردیده است، مستفید گردند؟
- اگر اینطور نیست، پس چه مفهوم دارد؟

٤٥ ماده- د پوهنې واحد نصاب:

دولت د اسلام د سپېڅلي دين د حکمونو او د ملي فرهنګ پر بنسټ او له علمي اصولو سره سم د پوهنې واحد نصاب طرح او پلي کوي او د ښوونځيو د ديني مضمونو نصاب په افغانستان کې د شته اسلامي مذهبونو پر بنسټ تدوينوي.

مادۀ ٤٥ – نصاب تعلیمی واحد:

دولت نصاب واحد تعلیمی را، بر مبنای احکام دین مقدس اسلام و فرهنگ ملی و مطابق با اصول علمی، طرح و تطبیق می کند و نصاب مضامین دینی مکاتب را، بر مبنای مذاهب اسلامی موجود در افغانستان، تدوین می نماید.

٤٦ ماده- د لوړو زده کړو حق:

د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسو جوړول او اداره کول د دولت دنده ده. د افغانستان اتباع کولای شي د دولت په اجازه د لوړو، عمومي، اختصاصي او د سواد د زده کړې موسسې جوړې کړي. دولت کولای شي د بهرنيو کساتو ته هم د قانون له حکمونو سره د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسو د جوړولو اجازه ورکړي. د لوړو زده کړو په دولتي موسسو کې د شامليدو شرطونه او د هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له لیارې تنظيمېږي.

مادۀ ٤٦ – حق تحصیلات عالی:

تأسیس و ادارۀ مؤسسات تعلیمات عالی، عمومی و اختصاصی وظیفۀ دولت است. اتباع افغانستان می توانند به اجازه دولت به تأسیس مؤسسات تعلیمات عالی، عمومی، اختصاصی و سواد آموزی اقدام نمایند. دولت می تواند تأسیس مؤسسات تعلیمات عالی، عمومی و اختصاصی را به اشخاص خارجی نیز مطابق به احکام قانون اجازه دهد. شرایط شمول در مؤسسات تعلیمات عالی دولتی و سایر امور مربوط به آن، توسط قانون تنظیم میگردد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۷ ماده- د معنوي شتمنی د خوندیتوب حق:
دولت د علم، فرهنگ، ادب او هنر د پرمختگ لپاره اغېزناك پروګرامونه طرح کوي. دولت د مؤلف، مخترع او کاشف حقوق تضمینوي او په ټولو برخو کې علمي څېړنې هڅوي او ملاتړ يې کوي او د هغوي له پایلو څخه ګټوره ګټه اخیستنه د قانون له حکمونو سره سم عاموي.

مادهٔ ۴۷ - حق حفظ دارائی معنوی:
دولت برای پیشرفت علم، فرهنگ، ادب و هنر پروگرامهای مؤثر طرح می نماید. دولت حقوق مؤلف، مخترع و کاشف را تضمین می نماید و تحقیقات علمی را در تمام عرصه ها تشویق و حمایت می کند و استفاده مؤثر از نتایج آن را، مطابق به احکام قانون، تعمیم می بخشد.

۴۸ – د کار حق:
کار د هر افغان حق دي، د کار د ساعتونو ټاکل، او بامعاشه رخصتي، د کار او کارګر حقوق او له هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له لیارې تنظیمېږي. د قانون د حکمونو په حدودو کې د کار او کسب انتخاب آزاد دي.

مادهٔ ۴۸ – حق کار:
کار حق هر افغان است، تعیین ساعات کار، رخصتی با مزد، حقوق کار و کارگر و سایر امور مربوط به آن توسط قانون تنظیم میگردد. انتخاب شغل و حرفه، در حدود احکام قانون، آزاد می باشد.

۴۹ ماده- جبري کار ممنوع دي:
د جبري کار تحمیل منع دي، د جګړې، آفتونو او نورو داسې حالاتو کې چې عامه ژوند او هوساینه تهدید کړي، فعاله برخه اخیستنه د هر افغان ملي وجیبه ده. پر ماشومانو د کار تحمیل جواز نلري.

مادهٔ ۴۹ – کار اجباری ممنوع است:
تحمیل کار اجباری ممنوع است، سهم گیری فعال در حالت جنگ، آفات و سایر حالاتی که حیات و آسایش عامه را تهدید کند، از وجایب ملی هر افغان می باشد. تحمیل کار بر اطفال جواز ندارد.

- آیا والدین کولاي شي د دوي ماشومان د کرنې یا کورنۍ اړوند کارونو کولو ته اړ باسي؟
- آیا والدین کولاي شي ماشومان پر نورو د کار تحمیل ته اړ کړي؟

- آیا والدین میتوانند اطفال ایشان را به کار های زراعتی و یا کارهای مربوط به خانواده، مجبور سازند؟
- آیا والدین میتوانند اطفال ایشان را به تحمیل کار برای دیگران وادار سازند؟

۵۰ ماده- د ربښتیني او سالم دولت د درلودلو حق:
دولت مکلف دی چې د یوې سالمې اداري او د هېواد په اداري سیستم کې د سمون د رامنځته کېدو لپاره لازم تدبیرونه ونیسي. اداره خپل اجراآت په بشپړه بې پرېتوب او د قانون له حکمونو سره سم عملي کوي. د افغانستان اتباع

مادهٔ ۵۰ – حق داشتن دولت راستکار و سالم:
دولت مکلف است به منظور ایجاد اداره سالم و تحقق اصلاحات در سیستم اداری کشور تدابیر لازم اتخاذ نماید. اداره اجراأت خود را با بیطرفی کامل و مطابق به احکام قانون عملی می سازد. اتباع افغانستان حق دسترسی به اطلاعات از

(c) ketabton.com: The Digital Library

حق لري د قانون د حکمونو په حدودو کې له دولتي ادارو څخه اطلاعات تر لاسه کړي. دا حق د نورو حقوقو او عامه امنیت ته له زیان رسولو پرته حدود نلري. د افغانستان اتباع د اهلیت له مخې او د هر ډول تو پیر څخه پرته د قانون له حکمونو سره سم د دولت خدمت ته منل کیږي.

- آیا وزارتونه کولای شي د لږکیو او ښځو لپاره د برابرۍ د رامنځته کولو لپاره د شرایطو نه لرونکي کسان وګماري.
- د بېلګې په توګه، آیا د ښځو چارو وزارت کولای شي هغه ښځې چې د یوه نارینه کاندید په پرتله کمه زده کړه او تجربه ولري، وګماري؟
- آیا په عمومي ډول وزارتونه کولای شي په کاري ځواک کې دجنسیتي توازن د ترلاسه کېدو لپاره هغه ښځې چې په کمه کچه د لازمو شرایطو لرونکې دي، وګماري؟
- آیا دغه موخې په قانون کې د ونډو د وضع کولو له لارې تر لاسه کړو؟

۵۱ ماده- د هغه زیانونو د جبران حق چې د دولت له خوا اوښتی دي:

هر څوک چې له ادارې څخه بې موجبه زیانمن شي د تاوان اخیستلو مستحق دي او کولای شي د تاوان تر لاسه کولو لپاره دعوي اقامه کړي، له هغو حالاتو پرته چې قانون ښوولي، دولت نشي کولای د باصلاحیته محکمې له حکم پرته د خپلو حقوقو تر لاسه کولو لپاره اقدام وکړي.

- آیا دا پدې مفهوم دی چې دولت په ټولو هغه دعواګانو کې چې پر دولت د اوښتي زیان د جبران په اړه کیږي، له خپل خوندیتوب څخه

ادارات دولتی را در حدود احکام قانون دارا می باشند. این حق جز صدمه به حقوق دیگران و امنیت عامه حدودی ندارد، اتباع افغانستان بر اساس اهلیت و بدون هیچگونه تبعیض و به موجب احکام قانون به خدمت دولت پذیرفته می شوند.

- آیا وزارت ها میتوانند برمبنای هدف ایجاد توازن برای اقلیت ها و زنان، اشخاص غیر واجد شرایط را استخدام نمایند؟
- طور مثال، آیا وزارت امور زنان میتواند زنی را که نسبت به یک کاندید مرد، تحصیل و تجارب کمتر داشته باشد، استخدام نماید؟
- آیا بطور عموم وزارتها میتوانند غرض نیل به هدف توازن جنسیتی در نیروی کاری، زنانی را که به میزان کمتر مستفید از شرایط لازم اند، استخدام نمایند؟
- آیا میتوا این اهداف را توسط وضع نمودن سهمیه در قانون، بدست آورد؟

مادهٔ ۵۱ – حق جبران برای خساراتی که از سوی دولت صورت گرفته:

هر شخص که از اداره بدون موجب متضرر شود مستحق جبران خساره می باشد ومی تواند برای حصول آن در محکمه اقامه دعوی نماید. به استثنای حالاتی که در قانون تصریح گردیده است، دولت نمی تواند بدون حکم محکمهٔ با صلاحیت به تحصیل حقوق خود اقدام کند.

- آیا این به مفهومی است که دولت در تمام دعاوی که علیه آن در مورد جبران خسارهٔ وارده صورت میگیرد، از مصئونیت اش

(c) ketabton.com: The Digital Library

منصرف کېږي؟

- عملاً یو شخص څه ډول استیناف غوښتلای شي؟
- د دغه ډول قضایاوو یو شمېر بېلګې وړاندې کړئ؟
- وروستنی جمله څه مفهوم لري؟

۵۲ ماده- په وړیا توګه د روغتیایي آسانتیاوو د ترلاسه کولو حق:

دولت د افغانستان د ټولو اتباعو لپاره د ناروغیو د مخنیوي او د وړیا درملنې وسیلې او روغتیایي آسانتیاوې د قانون له حکمونو سره سم تامینوي. دولت له قانون سره سم د خصوصي روغتیایي خدمتونو او روغتیایي مرکزونه جوړول او پراختیا هڅوي او ملاتړ یې کوي، دولت د سالمې بدني روزنې د پیاوړتیا او د ملي او سیمه ییزو ورزښتونو د پراختیا لپاره لازم تدبیرونه نیسي.

۵۳ ماده د اشخاصو د خاصو طبقاتو د مساعدت حق :

دولت د شهیدانو او مفقودینو له پاتې کسانو د معلولینو او معیوبینو د بیاځواکمنی او په ټولنه کې د هغوي د فعالې ونډې اخیستنې پخاطر د مالي مرستو او روغتیایي خدمتونو د تنظیم لپاره د قانون له حکمونو سره سم لازم تدبیرونه نیسي. دولت د متقاعدینو حقوق تضمینوي، او له زړو کسانو، بې سرپرسته ښځو، معیوبینو او معلولینو او بېوزله یتیمانو سره د قانون له حکمونو سره سم لازمې مرستې کوي.

- آیا هغه حقوق چې په ۵۱-۵۳ مادو کې بیان شول، مطلق دي یا په دولت کې له شته سرچینو سره تړلي دي؟

منصرف گردیده است؟

- عملاً یک شخص چه گونه میتواند استیناف طلب گردد؟
- بعضی از مثالهای چنین قضایا را ارائه کنید؟
- جملهٔ اخر چه مفهوم دارد؟

مادهٔ ۵۲ حق تسهیلات صحی رایگان:

دولت وسایل وقایه و علاج امراض و تسهیلات صحی رایگان را برای همه اتباع مطابق به احکام قانون تأمین می نماید. دولت تأسیس و توسعه خدمات طبی و مراکز صحی خصوصی را مطابق به احکام قانون تشویق و حمایت می کند. دولت به منظور تقویت تربیت بدنی سالم و انکشاف ورزشهای ملی و محلی تدابیر لازم اتخاذ می نماید.

مادهٔ ۵۳ حق مساعدت طبقات خاص اشخاص:

دولت به منظور تنظیم خدمات طبی و مساعدت مالی برای بازماندگان شهدأ و مفقودین وبرای بازتوانی معلولین و معیوبین و سهم گیری فعال آنان در جامعه، مطابق به احکام قانون، تدابیر لازم اتخاذ می نماید. دولت حقوق متقاعدین را تضمین نموده، برای کهن سالان، زنان بی سرپرست، معیوبین و معلولین و ایتام بی بضاعت مطابق به احکام قانون کمک لازم به عمل می آورد.

- آیا حقوقی که در ماده ۵۱ – ۵۳ بیان گردید است، مطلق میباشند و یا منوط به منابع موجود دولت اند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که یو بېوزله کس روغتیایي ساتنې ته اړتیا ولري، مګر کلینیک یا ډاکـــتر موجود نه وي، پدې صورت کې یاد شوي کس څه کولای شي؟
- آیا یاد شوی شخص د دولت په وړاندې دعوي کولای شي؟
- آیا نورې لارې شته چې د یادو شویو حقوقو او لازمه خدماتو د تامین په برخه کې د دولت ناتوانی جبران کړي؟

۵٤ ماده- د کورنۍ د ملاتړ حق:
کورنۍ د ټولنې اساسي رکن دي او د دولت تر پاملرنې لاندې ده. دولت د کورنۍ او په ځانګړې توګه د مور او ماشوم د جسمي او روحي روغتیا د تامین د ماشومانو د روزنې او د اسلام د سپیڅلي دین له احکامو سره د مغایرو دودونو د له منځه وړلو لپاره لازم تدبیرونه نیسي.

- د هغه دودونو په اړه چې د اسلام د سپیڅلي دین خلاف وي، څو بېلګې ووایئ؟

۵۵ ماده- له هېواد څخه د دفاع وجیبه:
له هېواد څخه دفاع د افغانستان د ټولو اتباعو وجیبه ده. د عسکري مکلفیت د دورې د تېرولو شرطونه د قانون له لیارې تنظیمیږي.

۵٦ ماده- د قانون د حکمونو د پیروۍ وجیبه:
د اساسي قانون د حکمونو پیروي د قوانینو اطاعت او د عامه نظم او امنیت رعایت د افغانستان د ټولو خلکو وجیبه ده. د قانون له حکمونو څخه بې خبري عذر نه ګڼل کیږي.

۵۷ ماده- د بهرنیو اتباعو حقوق او وجایب:
دولت په افغانستان کې د بهرنیو اتباعو حقوق او

- اگر یک شخص نادار به مراقبت طبی نیاز داشته باشد، ولی کلینک صحی ویا داکتر موجود نباشد، دراین صورت شخص مذکور چه میتواند بکند؟
- آیا شخص مذکورمیتواند علیه دولت اقامه دعوی نماید؟
- آیا طرق دیگری وجود دارد تا ناتوانی های دولت را در راستائ تأمین حقوق مذکور و فراهم سازی خدمات لازمه، جبران نماید؟

مادۀ ٥٤ – حق حمایت خانواده:
خانواده رکن اساسی جامعه را تشکیل می دهد و مورد حمایت دولت قرار دارد. دولت به منظور تأمین سلامت جسمی و روحی خانواده، بالاخص طفل و مادر، تربیت اطفال و برای از بین بردن رسوم مغایر با احکام دین مقدس اسلام تدابیر لازم اتخاذ می کند.

- چند امثال را راجع به بعضی از عنعنات که خلاف اصول اسلام اند، ارائه نمائید؟

مادۀ ٥٥ – وجیبۀ دفاع از کشور:
دفاع از وطن وجیبه تمام اتباع افغانستان است. شرایط اجرای دوره مکلفیت عسکری توسط قانون تنظیم میگردد.

مادۀ ٥٦ – وجیبۀ پیروی از احکام قانون:
پیروی از احکام قانون اساسی، اطاعت از قوانین و رعایت نظم و امن عامه وجیبه تمام مردم افغانستان است. بی خبری از احکام قانون عذر دانسته نمی شود.

مادۀ ٥٧ – حقوق و وجایب اتباع خارجی:
دولت حقوق و آزادی های اتباع خارجی را در

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلواکۍ له قانون سره سم تضمينوي. دا کسان د نړيوالو حقوقو د قواعدو په حدودو کې د افغانستان د دولت د قوانينو په رعايت مکلف دي.

افغانستان، طبق قانون تضمين می کند. اين اشخاص در حدود قواعد حقوق بين المللی به رعايت قوانين دولت افغانستان مکلف می باشند.

۵۸ ماده- د بشر د حقوقو د خپلواک کميسيون جوړول:

دولت په افغانستان کې د بشر د حقوقو د رعايت د څارنې، ښه والي او ملاتړ لپاره د افغانستان د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون جوړوي. هر څوک کولای شي د خپلو بشري حقوقود نقض کېدو په صورت کې دې کميسيون ته شکايت وکړي. کميسيون کولای شي د افرادو د بشري حقوقو د نقض موارد اړونده قانوني ځانګو ته راجع کړي، او د هغوي له حقوقو څخه په دفاع کې مرسته وکړي. ددې کميسيون جوړښت او د کار ډول يې د قانون له ليارې تنظيمېږي.

مادۀ ۵۸ – تأسيس کميسيون مستقل حقوق بشر:

دولت به منظور نظارت بررعايت حقوق بشر در افغانستان و بهبود و حمايت از آن، کميسيون مستقل حقوق بشر افغانستان را تأسيس می نمايد. هر شخص می تواند در صورت نقض حقوق بشری خود، به اين کميسيون شکايت نمايد. کميسيون می تواند موارد نقض حقوق بشری افراد را به مراجع قانونی راجع سازد و در دفاع از حقوق آنها مساعدت نمايد. تشکيل و طرز فعاليت اين کميسيون توسط قانون تنظيم ميگردد.

- آيا د مادې موخه داده چې د بشر د حقوقو شکايتونه بايد په لومړي قدم کې دغه کميسيون ته وړاندې شي؟
- آيا يو کس پرېکړه کولای شي چې کميسيون ته د شکايت کولو په ځای، په محکمه کې دعوي اقامه کړي؟
- او يا دا چې دغه موضوع په موضوعه قانون کې بيان شوېده؟

- آيا هدف ازاين مادۀ اينست که شکايات حقوق بشر بايد در قدم اول به اين کميسيون تقديم گردد؟
- آيا يک شخص ميتواند تصميم بگيرد تا بعوض شکايت به کميسيون، دعوی را در محکمه اقامه کند؟
- و يا اينکه اين موضوع در قانون موضوعه بيان شده است؟

۵۹ ماده- د وفادارۍ وجيبه:

هېڅوک نشي کولای پدې اساسي قانون کې له راغلو خپلواکيو او حقوقو څخه په ناوړه ګټې اخيستنې د هېواد د خپلواکۍ، ځمکنۍ بشپړتيا، ملي واکمنۍ او ملي يووالي پر ضد عمل وکړي.

مادۀ ۵۹ – وجيبۀ وفاداری:

هيچ شخص نمی تواند با سوء استفاده از حقوق و آزاديهای مندرج اين قانون اساسی، بر ضد استقلال، تماميت ارضی، حاکميت و وحدت ملی عمل کند.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ملګرو ملتونو منشور، د بشر د حقوقو نړيواله

[وظيفۀ خوانش برای ساعت درسی بعدی – منشور ملل متحد، اعلاميۀ جهانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلامیه، د شکنجې په وړاندې د مبارزې میثاق، ظالمانه مجازات، غیر انساني یا سپکوونکې رویه، او د ماشوم د حقوقو میثاق]

IV د بشر د حقوقو نړیوال قوانین

ښوونیزې موخې- ۹ او ۱۰ درسي ساعتونه

- په افغانستان کې د بشر د حقوقو د نړیوالو قوانینو رول
- د ټاکل شویو میثاقونو او کنوانسیونو د موادو تشریح چې د افغانستان په اساسي قانون کې یې پر اساسي حقوقو اغېزه کړېده.
- نړیوالو سرچینو ته، د افغانستان په اساسي قانون کې زیاتره بیان شویو اساسي حقوقو ته اشاره وکړئ؟

(الف). د نړیوالو قوانینو په بنسټ د دولت مکلفیت

لکه څرنګه چې مو ولیدل، د اساسي قانون ۷ ماده، بیانوی چې دولت باید د ملګرو ملتونو د منشور، د افغانستان له لوري د تصویب شویو نړیوالو معاهداتو، او د بشر دحقوقو د نړیوالې اعلامیې پیروي وکړي.

ستاسو په نظر دا څه معني لري؟

آیا دا پدې معني ده چې د دغه معاهداتو او نړیوالو کنوانسیونونو احکام د کورنیو قوانینو څواك او اغېزه لري، او دهغه موضوعه قوانینو په اندازه چې د اساسي قانون پر بنسټ تصویب شویدي، الزامي دي؟

حقوق بشر، میثاق علیه شکنجه، مجازات ظالمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز، و میثاق حقوق طفل]

IV قوانین بین المللی حقوق بشر

اهداف آموزشی – ساعت درسی ۹ و ۱۰

- بیان نقش قوانین بین المللی حقوق بشر در افغانستان
- تشریح مواد میثاقها و کنوانسیونهای انتخاب شده که بالای حقوق اساسی، در قانون اساسی افغانستان تاثیر گذار اند
- به منابع بین المللی، اکثریت حقوق اساسی بیان شده در قانون اساسی افغانستان اشاره نمائید؟

(الف). مکلفیت دولت براساس قوانین بین المللی

همانطور که مشاهده کردیم، برطبق ماده ۷ قانون اساسی، دولت باید از منشور ملل متحد، معاهدات بین المللی تصویب شده از سوی افغانستان، و اعلامیه جهانی حقوق بشر پیروی کند.

به نظر شما این به چه معنی است؟

آیا این بدان معنی است که احکام این معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی، دارای قوت واثرات قوانین داخلی هستند و به اندازه قوانین موضوعه ای که برطبق قانون اساسی تصویب شده اند الزام آور اند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) د بشر د حقوقو اړوند معاهدات، میثاقونه، او کنوانسیونونه

سریزه:

د ټولو هغه نړیوالو معاهداتو څېړنه چې افغانستان تایید کړي دي، د دغه کورس له محدودې څخه بهر دي.

مونږ یوازې هغه معاهدات او نړیوال کنوانسیونونه چې د بشر د اساسي حقوقو سره تړاو لري په لاندې ډول تر څېړنې لاندې نیسو:

- د ملګرو ملتونو منشور
- د بشر د حقوقو نړیواله اعلامیه
- د شکنجې، بې رحمه، غیرانساني یا سپکوونکو رویو په وړاندې د مبارزې کنوانسیون
- د ماشوم د حقوقو کنوانسیون
- د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون
- د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون
- د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي حقوقو نړیوال میثاق
- د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال میثاق

د دغه معاهداتو او کنوانسیونونو څېړنه د دوي له اصولو سره محدوده ده چې په نېغه توګه د بشر پر حقوقو اغېزه کوي او د افغانستان د ۱۳۸۲ کال په اساسي قانون کې ذکر شوي ندي.

(ب). معاهدات، میثاقها، و کنوانسیونهای مرتبط با حقوق بشر

مقدمه:

بررسی تمام معاهدات بین المللی که از سوی افغانستان مورد تایید قرار گرفته اند خارج از محدوده این کورس آموزشی می باشد.

ما صرف آن معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی را که با حقوق اساسی بشر مرتبط هستند، در ذیل مورد بررسی قرار می دهیم:

- منشور ملل متحد
- اعلامیه جهانی حقوق بشر
- کنوانسیون علیه شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیر انسانی یا تحقیرآمیز
- کنوانسیون حقوق طفل
- کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان
- کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی
- میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی

بررسی این معاهدات و کنوانسیونها محدود به آن اصول این معاهدات و کنوانسیونها خواهد بود که مستقیماً بالای حقوق بشر تأثیر گذار بوده و در قانون اساسی سال ۱۳۸۲ افغانستان ذکر نگردیده اند می باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملګرو ملتونو منشور:

ددې منشور د څلورم فصل (۶۱-۷۲ مادې) څخه اقتصادي او ټولنيزه شوراي جوړوي.

د دغه شورا د موخو څخه يوه د ټولو لپاره د بشر د حقوقو د درناوي او رعايت د کچې لوړوالی او د اساسي خپلواکيو پراختيا ده. (۶۲ ماده، ۲ پرګراف)

دغه شوراي کولاي شي عمومي مجمع ته د وړاندې کولو لپاره د کنوانسيونونو مسوده چمتو کړي(۶۲ ماده، ۳ پره ګراف) او ډېر ژر به ځينې دغه کنوانسيونونه تر څېړنې لاندې ونيسو.

د بشر د حقوقو اعلاميه:

د بشر د حقوقو اعلاميه د ۱۹۴۸ د ډيسمبر په مياشت کې د ملګرو ملتونو د عمومي مجمع لخوا تصويب شوه.

پدې اعلاميه کې زياتره حقوق او آزادۍ د افغانستان د اساسي قانون د حقوقو او آزاديو په لست کې منعکس شويدي، او دلته نه تکراريږي.

ځينې اضافي حقوق او آزادۍ شته چې د يادولو اړتيا يې نشته:

۸ ماده بيانوي چې هر څوک حق لري چې په قانون کې د خپلو تضمين شويو اساسي حقوقو د نقض په صورت کې، د يوې ملي باصلاحيته محکمې په وسيله د زيان جبران تر لاسه کړي.

- په بله وينا، هغه حق چې د نقض له کبله يې هيڅ ډول جبران نلري، بې مفهومه حق دي.
- آيا ۸ ماده په افغانستان کې د اجراء وړ ده؟

منشور ملل متحد:

فصل ٤ (مواد ٦١-٧٢) از اين منشور شوراى اقتصادى و اجتماعى را ايجاد مى کند.

يکى از اهداف اين شورى ارائه پيشنهادات جهت ارتقاى احترام و رعايت حقوق بشر و آزادى هاى اساسى براى همه است (ماده ٦٢، پاراگراف ٢).

اين شورى مى تواند مسوده کنوانسيونها را براى ارائه به مجمع عمومى تهيه کند (ماده ٦٢، پاراگراف ٣)، و به زودى تعدادى از اين کنوانسيونها را مورد بازبينى قرار خواهيم داد.

اعلاميه جهانى حقوق بشر:

اعلاميه جهانى حقوق بشر در ١٠ دسمبر ١٩٤٨ توسط مجمع عمومى ملل متحد تصويب گرديد.

بسيارى از حقوق و آزادى هاى مندرج در اين اعلاميه، به طور ماهوى در لست حقوق و آزادى هاى اساسى در قانون اساسى افغانستان منعکس گرديده اند، و در اينجا تکرار نخواهند شد.

برخى حقوق و آزادى هاى اضافى وجود دارند که ضرورت به تذکر ندارند:

ماده ۸ بيان مى دارد که هر شخص حق دارد که در صورت نقض حقوق اساسى تضمين گرديده خويش در قانون اساسى، توسط يک محکمه ملى باصلاحيت بشکل مؤثر جبران خساره گردد.

- به عبارت ديگر، حقى که از هيچ نوع جبران خساره به خاطر نقض آن برخوردار نيست، حقى بى مفهوم است.
- آيا ماده ۸ در افغانستان قابل اجرا است؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ولې؟

- چرا؟

- په اساسي قانون کې د مطرح شویو حقوقو او آزادیو اجراء څه معني لري؟

- اجرای حقوق و آزادی های اساسی مطرح شده در قانون اساسی به چه معنی است؟

۹ ماده بیانوي چې هېڅوک په خپل سر د نیول کېدو، توقیف یا تبعید سره نه مخ کېږي.

ماده ۹ بیان می دارد که هیچ شخص در معرض دستگیری، بازداشت یا تبعید خودسرانه قرار نخواهد گرفت.

- په خپل سر نیول د موجه دلیلونو پر بنسټ د نیولو سره توپیر لري.

- دستگیری خودسرانه مغایر دستگیری برمبنای دلایل موجه میباشد.

- په افغانستان کې د نیولو او توقیف کېدو لپاره حقوقي معیارونه په کوم ځاي کې تر لاسه کېداي شي؟

- در افغانستان، استندارد‌های حقوقی برای دستگیری و بازداشت را در کجا دریافت خواهیم کرد؟

- آیا په هېڅ ډول شرایطو کې په افغانستان کې د تبعید اجازه نشته (اساسي قانون، ۲۸ ماده) ؟

- آیا در هر گونه شرایط، اجازه تبعید در افغانستان وجود ندارد (قانون اساسی، ماده ۲۸)؟

۱۰ ماده بیانوي چې هر څوک د خپلو حقوقو او وجایبو د تعیین، او یا هم د جنایي اتهام په صورت کې په یوه خپلواکه او بې پرې محکمه کې د منصفانه او علني استماع له حق څخه برخمن دي. همدارنګه ۱۱ ماده په خپله یوه برخه کې بیانوي چې جزائي محاکمې باید په ښکاره ترسره شي.

ماده ۱۰ بیان می دارد که هر شخص در مساوات کامل در ارتباط با تعیین حقوق و وجایب خود، و یا هرگونه اتهام جنایی، ازحق استماع منصفانه و علنی در یک محکمه مستقل و بی طرف برخوردار می باشد. همچنین **ماده ۱۱** در یک جز خویش بیان می دارد که محاکمات جزایی باید بطور علنی انجام شوند.

- یوه علني او منصفانه استماع د حقوقي مراتبو د لړۍ له اصولو څخه ده (اساسي قانون، ۲۷ ماده)

- یک استماع منصفانه و علنی یکی از اصول اساسی سلسله مراتب حقوقی می باشد (قانون اساسی، ماده ۲۷).

- آیا تاسو کولاي شئ هغه شرایط چې په هغه کې د یوه شخص محاکمه په پټه توګه وشي ، تصور کړئ؟

- آیا شما می توانید شرایطی را که در آن امکان محاکمه یک شخص، بطور محرمانه انجام شود، تصورنمائید؟

- آیا دغه ډول شرایط کېداي شي د دغه موادو

- آیا چنین شرایطی می توانند برطبق این مواد

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره سم توجیه کړل شي؟

۱٦ ماده: په خپله یوه برخه کې د واده او د کورنۍ د جوړلو لپاره مساوي حق، او همدارنګه د واده او د هغه د فسخ کولو په حال کې د هغه نارینه وو او ښځو لپاره د مساوي حقوقو تضمین کوي چې د بلوغ سن ته رسېدلي دي، او په زوره واده کول منع کوي.

- آیا داسې دلیل شته چې د هغه پر بنسټ په اساسي قانون کې په زوره واده کولو ته اجازه ورکړل شوې وي؟
- که داسې وي، آیا هغه دلیل ته د دې مادې له لارې ځواب ورکړل شوی او رد شوی دی؟
- لکه څرنګه چې دغه اعلامیه په ځانګړې توګه داساسي قانون په ۷ ماده کې تایید شوېده، آیا مناسبه ده چې و انګېرو چې لویه جرګه د اساسي قانون د تصویب په وخت کې ، په دغه اعلامیه کې د ځای په ځای کړل شویو حقوقو څخه باخبره وه؟

۲۳ ماده: په خپله یوه برخه کې بیانوي چې هر څوك د هر ډول تبعیض پرته حق لري د مساوي کار په وړاندې مساوي مزد تر لاسه کړي، او حق لري د خپلو ګټو د خوندیتوب لپاره اتحادیې جوړې کړي او یا هم له هغوی سره یوځای شي.

د شکنجې، بې رحمه، غیرانساني یا سپکوونکي سلوك د منعې کنوانسیون:

د شکنجې په وړاندې کنوانسیون د ۱۹۷۸ د جون په ۲٦ نېټه نافذ شو.

لکه څرنګه چې مو ولیدل ، شکنجه او د انساني کرامت مغایر مجازات د اساسي قانون د ۲۹ مادې په بنسټ منع شویدي، مګر دغې مادې ((شکنجه))

توجیه گردند؟

مـاده ۱٦، در بخشی از خود، حق مساوی برای ازدواج و تشکیل خانواده، و همچنین حقوق مساوی در دوران ازدواج و فسخ آن را برای مردان و زنانی که به سن بلوغ رسیده اند تضمین کرده، و ازدواج اجباری را منع می کند.

- آیا دلیلی وجود دارد که براساس آن در قانون اساسی به ازدواج اجباری اجازه داده شده باشد؟
- اگر چنین است، آیا به آن دلیل از طریق این ماده پاسخ داده شده و رد شده است؟
- از آنجایی که این اعلامیه بطور خاص در ماده ۷ قانون اساسی مورد تایید قرار گرفته است، آیا مناسب است بپنداریم که لویه جرگه از حقوق گنجانیده شده در این اعلامیه در زمان تصویب قانون اساسی باخبر بوده است؟

ماده ۲۳، در بخشی از خود، بیان می دارد که هر شخص، بدون هیچ گونه تبعیض، حق دریافت مزد مساوی در برابر کار مساوی را داشته، و حق دارد اتحادیه هایی را جهت حفاظت از منافع خود تشکیل داده و یا به آن بپیوندند.

کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیرانسانی یا تحقیر آمیز:

کنوانسیون علیه شکنجه بتاریخ ۲٦ جون ۱۹۷۸ نافذ گردید.

همانطور که مشاهده کردیم، شکنجه و مجازات مغایر با کرامت انسانی توسط ماده ۲۹ قانون اساسی منع گردیده است، اما این ماده "شکنجه"

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا ((انساني کرامت)) ندي تعریف کړي.

مونږ کولاي شو پدې اړه دغه کنوانسیون ته یوه کتنه ولرو.

۱ ماده: په خپله یوه برخه کې پر یوه چا که روحي وي او که فزیکي شکنجه د شدید درد او رنج د تحمیل په توګه تعریف کړېده.

۲ ماده، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې په قطعي ډول هېڅ ډول استثنایي شرایط یا د لوړپوړي افسر یا دولتي مقام امر نشي کولاي د شکنجې لپاره د توجیه په توګه استناد کړاي شي.

۱۴ ماده، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې هر تصویبوونکی هېواد باید په خپل قضایي سیستم کې تضمین کړي چې د شکنجې قرباني کولاي شي د زیان جبران تر لاسه کړي او د منصفانه جبران مستحق دي.

- یوه مناسبه مرجع چې په هغه کې یو زیانمن شخص د تاوان غوښتنه وکړي، کومه ده؟

۱۵ ماده په خپله یوه برخه کې بیانوي چې ټول تصویبوونکي هېوادونه تضمینوي چې هر هغه اقرار چې د شکنجې له لارې تر لاسه شوی وي نشي کېداي چې د زیانمن په وړاندې د اثبات د مدرک په توګه وکارول شي.

- په هغه صورت کې چې یو تصویبوونکی هېواد یادشوی تضمین تامین نه کړي، څه پېښه کېداي شي؟

- سره لدې هم زیانمن کولاي شي ددې غوښتنه وکړي چې هغه اقرار چې د شکنجې له لارې ترې اخیستل شوی، د ده د محکومیت لپاره

یا "کرامت انسانی" را تعریف نکرده است.

ما می توانیم جهت معاونت در این رابطه نظری به این کنوانسیون بیندازیم.

ماده ۱، در بخشی از خود، شکنجه را بعنوان تحمیل عمدی درد و رنج شدید، چه جسمی یا روحی، بالای یک شخص تعریف می کند.

ماده ۲، در بخشی از خود، بیان می دارد که بطور قطعی هیچ گونه شرایط استثنایی یا یک دستور از سوی افسر ارشد یا مقام دولتی نمی تواند بعنوان توجیه برای شکنجه مورد استناد قرار گیرد.

ماده ۱۴، در بخشی از خود، بیان می دارد که هر کشور تصویب کننده باید در سیستم قضایی خود تضمین نماید که یک قربانی شکنجه می تواند جبران خساره حاصل کند و و مستحق جبران خساره منصفانه و مناسب میباشد.

- یک مرجع مناسب که در آن یک متضرر خواهان جبران خساره و تاوان می گردد، کدام است؟

ماده ۱۵ در بخشی از خود بیان می دارد که همه کشورهای تصویب کننده، تضمین مینمایند، که هر اقراریکه از طریق شکنجه حاصل شده باشد نمی تواند بعنوان مدرک اثبات علیه متضرر مورد استفاده قرار گیرد.

- در صورتیکه یک کشور تصویب کننده تضمین مذکور را تأمین ننماید، چه اتفاق خواهد اُفتد؟

- با وجو این آیا متضرر میتواند خواستار آن گردد که اقراری که از طریق شکنجه حاصل شده است، در مورد محکومیت اش مورد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونه کارول شي؟

استفاده قرار نگیرد؟

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون:

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون د ۱۹۹۰ د سپټمبر په ۲ نافذ شو.

کنوانسیون حقوق طفل:

کنوانسیون حقوق طفل در ۲ سپتمبر ۱۹۹۰ نافذ گردید.

۳ ماده، ۱ پره ګراف،

دا یو پراخه اصل بیانوي چې د ماشومانو اړونده ټولو قضایاوو کې د هغوي له ډلې، د محکمو اقدامات، د ماشومانو لوړې ګټې باید لمړنی ملحوظ وي.

ماده ۳، پاراگراف ۱،

این اصل فراگیر را بیان می دارد که در تمام قضایای مربوط به اطفال، منجمله اقدامات محاکم، منافع علیا طفل باید ملحوظ اولی را تشکیل دهد.

۱۲ ماده، ۲ پره ګراف،

حکم کوي چې په هر ډول قضایي یا اداري اقداماتو کې چې یو ماشوم اغېزمن کېږي، باید ماشوم ته ددې فرصت ورکړل شي چې خپل نظرونه مستقیماً یا د یوه استازي یا یوه مناسب شخص له لارې او ملي قوانینو په وسیله د ټاکل شوې کړنلارې د اصولو سره سم بیان کړي.

ماده ۱۲، پاراگراف ۲،

حکم مینماید که در هرگونه اقدامات قضایی یا اداری که یک طفل را متاثر می سازد، میبایست به طفل این فرصت داده شود تا نظریات خود را مستقیماً یا از طریق یک نماینده یا یک شخص مناسب ودر مطابقت به اصول طرزالعمل تعیین شده توسط قوانین ملی، بیان نماید.

د اساسي قانون ۴۹ ماده پر ماشومانو په زوره کار کول منع کوي.

ماده ۴۹ قانون اساسی کار اجباری اطفال را منع می کند.

د ماشوم د حقوقو د کنوانسیون ۳۲ ماده غوښتنه کوي چې تصویبوونکي هېوادونه کم تر کمه د استخدام سن، د کار د ساعتونو او د ګمارل کېدو د شرایطو په اړه مناسب مقررات او د هغوي د رعایت د تضمین لپاره مناسبې جریمې او نور بندیزونه تعیین کړي.

ماده ۳۲ کنوانسیون حقوق طفل فراتر رفته و خواستار آن است که کشورهای تصویب کننده حداقل سن استخدام، مقررات مناسب در مورد ساعات کار و شرایط استخدام، و جریمه های مناسب و دیگر تحریمها را جهت تضمین رعایت از آنها را تعیین نمایند.

۴۰ ماده

پر جرمونو د تورنو ماشومانو لپاره زیاتره شکلي حقوق او ساتنې، شهادت یا پر ګناه اعتراف ته د نه اړ ایستل کېدو په ګډون، حکم کوي.

ماده ۴۰

بسیاری از حقوق شکلی و محافظتها را برای اطفال متهم به ارتکاب جرایم، به شمول حق مجبور نشدن به شهادت دادن یا اعتراف به گناه، حکم می نماید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون؛ د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون؛ د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي حقوقو نړیوال میثاق؛ او د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال میثاق]

د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون:

د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون د ۱۹۹۷ د ډیسمبر په ۱۸ نافذ شو.

د اساسي قانون ۲۲ ماده د ښځو او نارینو لپاره د مساوي حقوق او فرصتونه تضمینوي، او دغه ماده د افغاني ژوند په ټولو برخو کې کارول کیږي.

دغه کنوانسیون د تر ټولو زیاتو جزئیاتو په بیانولو سره تصویبوونکي هېوادونه د پوهنې، استخدام، اقتصادي او ټولنیز ژوند او د ښځو په وړاندې د مساوي سلوک او د آسانتیاوو او حقوقو څخه د سړیو سره د مساوي برخمن کولو په اړه هدایت کوي.

۱۵ ماده په ځانګړي ډول ددې غوښتنه کوي چې تصویبوونکي هېوادونه د محکمو او دیوانونو په ټولو مرحلو کې د مساوات په ګډون له نارینه وو سره د ښځو برابري تضمین کړي.

- آیا د اساسي قانون ۲۲ ماده او همدارنګه د کنوانسیون ۱۵ ماده، د ښځو په وړاندې پر تبعیض ولاړو کړنلارو او سرچینو د کارولو په اړه د دولت ممانعت کوي؟
- د غیر رسمي عدلي سیستم په اړه څه فکر کوئ؟
- آیا د حقوقو ریاست کولای شي په قانوني

[وظیفه خوانش برای صنف درسی آتی – کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان؛ کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی؛ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ و میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی]

کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان:

کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان در ۱۸ دسمبر ۱۹۹۷ نافذ گردید

ماده ۲۲ قانون اساسی حقوق و فرصتهای مساوی را برای زنان و مردان تضمین مینماید، و این ماده در تمام جوانب زندگی افغانی کاربرد دارد.

این کنوانسیون با بیان بیشترین جزئیات، کشور های تصویب کننده را جهت اتخاذ تدابیر لازمه در مورد معارف استخدام، زندگی اقتصادی و اجتماعی و تضمین برخورد مساویانه در مورد زنان و مستفید گردیدن آنها از امکانات و حقوق مساوی با مردان، هدایت مینماید.

ماده ۱۵، با لاخص، خواستار این است که کشورهای تصویب کننده به زنان تساوی آنها را با مردان، به شمول مساوات در تمام مراحل طرزالعملهای محاکم و دیوان ها، تضمین نمایند.

- آیا ماده ۲۲ قانون اساسی، و همچنین ماده ۱۵ کنوانسیون، دولت را از استفاده از منابع و طرزالعمل های تبعیض آمیز در مورد زنان ممانعت مینماید؟
- در مورد سیستم عدلی غیر رسمی چه فکر میکنید؟
- آیا ریاست حقوق می تواند بطور قانونی

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه هغه قضیه چې یوه ښځه پکې شامه وي، داسې شریعت یا جرګې ته راجع کړي چې په هغه کې یوازې د ښځې پلار یا د هغې مېړه اجازه ولري چې د ښځې لخوا د دعوي اقامه وکړي؟

قضیه ای را که یک زن در آن شامل است به شریعت یا جرگه ای محول نماید که آن صرف پدر یا شوهر زن اجازه داشته باشند که ازجانب زن اقامه دعوی نماید؟

۱٦ ماده، ۱ پره ګراف،

د واده پر مسئله غور کوي او ددې غوښتنه کوي چې د کنوانسیون تصویبوونکي هېوادونه د نارینه وو اوښځو د مساوات پر بنسټ په آزاده توګه د ژوند د ملګري د ټاکلو حق؛ د اولادونو اړونده مسائلو کې د والدینو په توګه مساوي حقوق او دندې؛ او د مالکیت، اکتساب، برخمنتوب او د شتمنۍ د واک په هکله یو شان حقوق تضمین کړي.

ماده ١٦، پاراگراف ١،

به مسئله ازدواج رسیدگی مینماید و خواستار این است که کشورهای تصویب کننده کنوانسیون، بر مبنای اصل مساوات مرد و زن، حق مساوی جهت انتخاب آزادانه یک همسر؛ حقوق و وظایف یکسان بعنوان والدین در مسائل مرتبط با فرزندانشان؛ و حقوق یکسان در ارتباط با مالکیت، اکتساب، برخورداری، و اختیار دارایی را تضمین نمایند.

۱٦ ماده، ۲ پره ګراف،

بیانوي چې د یوه ماشوم کوژده او واده هېڅ حقوقي اثر نلري، او باید په قوانینو کې د واده د تر ټولو کم سن د تعیین او د ټولو ودونو د رسمي ثبتولو د ملزوم والي په هکله ټول لازم اقدامات وکړي.

ماده ١٦، پاراگراف ٢،

بیان می دارد که نامزدی و ازدواج یک طفل هیچ اثر حقوقی ندارد، و تمام اقدامات لازم باید جهت تعیین حداقل سن ازدواج در قوانین و ملزوم ساختن ثبت رسمی تمام ازدواجها انجام گیرند.

<u>د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون:</u>

د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون د ۱۹٦۹ د جنوري په ٤ نېټه نافذ شو.

<u>کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی:</u>

کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی در ٤ جنوری ١٩٦٩ قابل اجرا گردید.

د اساسي قانو ن ۲۲ ماده د افغانستان د اتباعو تر منځ هر ډول تبعیض او تمایز ممنوع کړی دي. ٤ ماده بیانوي چې د افغانستان ملت له مختلفو قومونو څخه جوړ شویدی، او د اساسي قانون زیاتره احکام بیانوي چې د اسلام د سپېڅلي دین د دواړو مذهبونو پیروان د افغانستان اتباع دي. نژادي تبعیض لکه څرنګه چې مطرح شول، په اساسي قانون کې ندی ذکر شوی.

ماده ۲۲ قانون اساسی هر نوع تبعیض و تمایز بین شهروندان افغانستان را ممنوع می سازد. ماده ٤ بیان می دارد که ملت افغانستان متشکل از اقوام مختلف است، و بسیاری از احکام قانون اساسی بیان می دارند که پیروان هر دو مذهب دین مقدس اسلام شهروندان افغانستان هستند. تبعیض نژادی، طوری که مطرح گشت، در قانون اساسی ذکر نگردیده است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((نژادي تبعيض)) د دغه کنوانسيون د لمړۍ مادې په لمړي پـره ګـراف کـې پـه پراخـه ډول تعريـف شويدي تر څو د ((نـژاد، رنـګ، نسـب، مليـت يـا قومي سرچينې ...)) په بنسټ تبعيض احتوا کړي.

- ((قومي سرچينه)) څه معني لري؟
- آيا تاسـو فکـر کـوئ چـې د دغـه کنوانسـيون احکام د قبيلوي سرچينې پر بنسټ تبعـيض پـه پام کې نيولی دي؟
- آيا دغه پوښتنه په افغانستان کې ارزښتناکه ده؟
- آيا په تېرو کې د قبيلـوي سـرچينې پـه بنسـټ تبعيض شويدي؟

دغــه کنوانســيون پــه **۵** مــاده کــې بيــانوي چــې تصويبوونکي هېوادونه به هڅه وکړي چې هر ډول تبعـيض لـه منځـه يوسـي او د قـانون پـه وړانـدې مساوي حقونه او په بشري او مـدني حقوقـو کـې د شموليت کـې د بشـپړ پوښـښ د برخمنتيـا تضـمين وکړي.

٦ ماده بيانوي چې:

غـړي (تصـويبوونکي) هـــېوادونـــه ډاډ ورکـوي چـې د خپلـې واکمنـۍ پـه حـوزه کـې د هـر چـا خـــونديتـــوب او د باصـلاحيته ملـي محکمـو او نـورو دولتـي ارګـانــونو لـــــه لارې د هـر هغـه نـژادي تبعـيض مناسـب جبـران چـې د ده بشـري حقـــوق او اســـاســـــي خپلـــــواکۍ د دغـــه کنوانسيون ســـره په مـــغايرت کې نقـــض کړي، او همدارنګه د هـر ډول هـــغه تـاوان چـې د دغـه ډول تبعيض پـه پايلـه کـې اوښـتی دی د کـافي او عادلانه جبران يا د حق د اسـترداد د غوښـتلو حـق، تضمين کړي.

"تبعـیض نـژادی" در **مـاده ۱، پـاراگراف ۱**، ایـن کنوانسیون بطور گسترده تعریف گردیده است تـا تبعیض "برمبنای نژاد، رنگ، نسب، ملیت یـا منشـا قومی و غیره را احتوا نماید".

- "منشاء قومی" به چه معنی است؟
- آیـا شـما فکـر مـی کنیـد کـه احکـام ایـن کنوانسیون، تبعیض برمبنای منشـاء قبیلـوی را در نظر گرفته است؟
- آیا این سوال در افغانستان مهم می باشد؟
- آیا در گذشته تبعیض بر مبنای منشاء قبیلـوی صورت گرفته است؟

ایــن کنوانســیون در **مــاده ۵** بیــان مــی دارد کــه کشورهای تصـویب کننـده تـلاش خواهنـد کـرد، تبعیض نژادی را در تمام اشکال آن محو نمایند و حق تمام اشخاص را برای مساوات در برابر قـانون و برخورداری از پوشش کامل شمولیت از حقوق بشری و مدنی، تضمین نمایند.

ماده ٦ بیان می دارد که:

کشـورهای عضـو (کشـورهای تصـویب کننـده) اطمینــان خواهنــد داد کــه در حــوزه حاکمیــت خویش برای هر شخص محافظت و جبران خساره موثر را از طریق محاکم باصلاحیت ملـی و دیگـر نهادهای دولتی، دربرابر هـر اقـدام تبعـیض نـژادی که حقـوق بشـری و آزادیهـای اساسـی وی را در مغـایرت بـا ایـن کنوانسـیون نقـض مـی نمایـد، و همچنین حق درخواسـت جبـران خسـاره کـافی و عادلانه و یا اسـترداد حـق را بـه خـاطر هـر گونـه خسارتی که در نتیجه چنین تبعیضی متحمـل شـده است، تضمین خواهند کرد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- آیـا پـه افغانسـتان کـې ملـي محکمـې او نـور دولتـــي ارګانونـــه شـــته چـــې (د شـــخص خونديتوب او هغه ته د تاوان مناسب جبـران) تر سره کړي؟

- دوي کوم دي؟

- آيا د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون کولاي شي د تاوان مناسب جبران چمتو کړي؟

د اقتصـادي، ټـولنيزو او فرهنګـي حقوقـو نړيـوال ميثاق:

د اقتصـادي، ټـولنيزو او فرهنګـي حقوقـو نړيـوال ميثاق د ۱۹۷٦ د جنوري په ۳ نافذ شو.

۳ مـاده بيـانوي چـې د کنوانسـيون تصـويبوونکي هېوادونه ژمنه کوي چې د نارينه وو او ښـځو لپـاره مســاوي حقــوق؛ د ټولــو اقتصــادي، ټــولنيزو او کلتـوري حقوقـو څخـه بـرخمن کېـدل چـې پـه کنوانسيون کې بيان شويدي د نورو حقوقو، د کـار او د مساوي کار د درلودلو په حـال کـې د مسـاوي معاش درلودلو حق، د سوداګريزو اتحاديو جوړول او د قانوني اعتصاباتو مشري، ټولنيز خونـديتوب او بيمـه، د کـورني سـاتنه او ملاتـړ د ژونـد د مناسبو معياري حقوقو سره سم د خوړو، جامې او مناسـب استوګنځي په ګډون؛ د روحـي او جسـمي روغتيـا حق د تر ټولو لوړ ستنډرډ سره سم، د پـوهنې حـق او په کلتوري ژوند کې د ګـډون حـق او د علمـي پرمختګونو څخه ګټه اخيستنه تضمينوي.

د مدني او سياسي حقوقو نړيـوال ميثاق:

د مدني او سياسي حقوقو نړيــوال ميثـاق د ۱۹۷٦ د مارچ په ۲۳ نېټه نافذ شو.

په داسې حـال کـې چـې پـه دغـه ميثـاق کـې ډېـر زيات شمېر مدني او سياسي حقـوق چـې پـه نـورو

- آیـا محــاکم ملــی و نهادهــای دولتــی در افـــغانســـتان وجـــود دارند کـه (محافظـت و جــــبران خــــساره مـؤثر بـه شـخص) را انجام دهند؟

- آنها کدام اند؟

- آيا کميسيون مسـتقل حقـوق بشـر مـی توانـد يک جبران خساره موثر را فراهم نمايد؟

ميثاق بـين المللـی حقـوق اقتصـادی، اجتمـاعی و فرهنگی

ميثـاق بـين المللـی حقـوق اقتصـادی، اجتمـاعی و فرهنگی در ۳ جنوری ۱۹۷٦ نافذ گرديد.

ماده ۳ بيان ميدارد که کشورهای تصـويب کننـده کنوانسيون متعهد ميشوند که بـرای مـردان و زنـان حقوق مساوی مسـتفيد گرديـدن از تمـام حقـوق اقتصادی، اجتماعی و کلتوری کـه در کنوانسـيون بيان گرديـده بشـمول ديگـر حقـوق، حق کـار و داشتن مزد مساوی در حالت کـار مسـاوی، ايجـاد اتحاديـه تجـارتی و رهبـری اعتصـابات قـانونی، مصـؤنيت اجتمـاعی و بيمـه، محافظـت و معاونـت خـانواده در مطابقـت بـا حقـوق اسـتاندرد مناسـب زندگی بشمول غـذا، لبـاس و خانـه مناسـب؛ حـق صحت روحی و جسمی در مطابقـت بـا بلنـدترين اسـتاندرد، حـق تعلـيم و حـق سـهيم گرديـدن در زندگی کلتوری و استفاده از پيشرفت های علمـی را تضمين نمايند.

ميثاق بين المللی حقوق مدنی و سياسی

ميثاق بـين المللـی حقـوق مـدنی و سياسـی در ۲۳ مارچ ۱۹۷٦ نافذ گرديد.

درحالی که ايـن ميثـاق شـامل بسـياری از حقـوق مـــدنی و سياســـی کـــه در ديگـــر ميثاقهـــا و

(c) ketabton.com: The Digital Library

میثاقونو او کنوانسیونونو کې هم څېړل شوي دي، راغلي دي، دغه میثاق همدارنګه نور هغه شمېر اضافي حقوق تضمینوي چې د یادولو وړ دي مګر په اساسي قانون کې د دوي یادونه نده شوې.

٦ ماده:

د ژوند حق او د اعدام جزاء څېړي او په خپله یوه برخه کې بیانوي چې:

- د اعدام حکم کېداي شي یوازې د لویو جرمونو او د باصلاحیته محکمې د وروستنۍ پرېکړې څخه وروسته پلې شي.
- په اعدام محکموم هر شخص باید د دغه حکم په اړه د بښنې یا د تخفیف د غوښتلو د حق څخه برخمن وي او دغه حق په ټولو قضایاوو کې تضمین شوی دی.
- د اعدام حکم باید د هغه جرمونو په اړه چې د ۱۸ کلونو څخه د کمو اشخاصو او امېدوارې ښځې لخوا کېږي، تطبیق نشي.

۹ ماده،

د نیولو او توقیف پر مسئله غور کوي او په خپله یوه برخه کې بیانوي:

- هر هغه څوک چې نیول کېږي باید د نیولو په وخت کې د نیول کېدو له دلایلو خبر شي او باید سمدلاسه د هر ډول منسوب تور څخه خبر کړل شي.
- هر څوک چې د جنایي تور له کبله نیول او توقیف شوی دی باید فوراً د یوه قاضي په وړاندې راوړل شي او باید په یوه موجه زماني محدوده کې محاکمه یا خوشې

کنوانسیونهای نیز مورد بازبینی قرار گرفته، میباشد، این میثاق همچنان حقوق اضافی دیگری را تضمین مینماید که قابل یاداوری بوده ولی در قانون اساسی از آنها تذکر بعمل نیامده است.

ماده ٦:

حق زندگی و مجازات اعدام را بررسی مینماید و در بخشی از خود بیان می دارد که:

- حکم اعدام می تواند صرف به خاطر جنایات وخیم و پس از حکم نهایی صادره از سوی یک محکمه باصلاحیت تطبیق گردد.
- هر شخص محکوم به اعدام، باید از حق درخواست عفو یا تخفیف مجازات در مورد این حکم مستفید باشد و این حق قابل تطبیق در تمام قضایا تضمین میباشد.
- حکم اعدام نباید در مورد جرایمی که از سوی اشخاص کمتر از ۱۸ سال و حامله صورت میگیرد، تطبیق گردد.

ماده ۹،

به مسئله دستگیری و بازداشت می پردازد و در بخشی از خود، بیان می دارد:

- هر کسی که دستگیر می شود میبایست در حین دستگیری از دلایل دستیگری آگاه گردد و باید فوراً در مورد هرگونه اتهام منسوب مطلع گردد.
- هر شخصی که به خاطر اتهام جنایی دستگیر و بازداشت شده است باید فوراً در برابر یک قاضی آورده شود و میبایست در یک محدوده زمانی موجه محاکمه شده یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل شي.

- تېولیزه قاعده باید دا نه وي چې محاکمې ته منتظر دې د پولیسو په توقیف کې وي.

- هر څوک چې د نیول کېدو یا توقیف له کبله له خپلواکۍ څخه بې برخې شوی وي باید وکولای شي د محکمې په وړاندې د قضایي غور څخه برخمن کړل شي ترڅو محکمه وکولای شي د ځنډ پرته د توقیف د قانونیت په اړه پرېکړه وکړي، او په هغه صورت کې چې توقیف غیر قانوني وي، توقیف شوی شخص باید خوشی کړل شي.

- هر څوک چې د غیر قانوني نیول کېدو یا توقیف قرباني شي باید د تاوان د جبران لپاره د رعایت وړ حق ولري.

۱۰ ماده،

په خپله یوه برخه کې بیانوي چې توقیف شوي تورن اشخاص باید د محکومو کسانو څخه جلا کړل شي، او توقیف شوي نوي ځوانان باید د بالغو اشخاصو څخه جلا وساتل شي او ژر تر ژره د محاکمې لپاره حاضر کړل شي.

۱٤ ماده،

د جنایت په ارتکاب د تورنو اشخاصو پر حقوقو غور کوي، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې تورن شخص باید د لاندې حقوقو څخه برخمن وي.

- د منصفانه او علني دعوي استماع (د هغه مواردو پرته چې غیر علني محاکمه د قانون او تر ځانګړو شرایطو لاندې مجاز وي) د یوې ځانګړې، باصلاحیته، خپلواکې او بې پرې محکمې لخوا چې د قانون له مخې جوړه

رها گردد.

- قاعده کلی نباید این باشد که اشخاصی که منتظر محاکمه هستند در توقیف پولیس قرار گیرند.

- هر شخصی که بواسطه دستگیری یا بازداشت از آزادی محروم شده باشد باید بتواند در برابر یک محکمه از رسیدگی قضایی مستفید گردد تا محکمه بدون تأخیر در مورد قانونیت بازداشت تصمیم بگیرد، و در صورتی که بازداشت غیرقانونی باشد، وی را رها سازد.

- هر شخصی که قربانی دستگیری یا بازداشت غیرقانونی بوده است باید حق قابل رعایت برای جبران خساره داشته باشد.

ماده ۱۰ ،

در بخشی از خود بیان می دارد که اشخاص متهم بازداشت شده باید از اشخاص محکوم علیحده گردند، و نوجوانان بازداشت شده باید از اشخاص بالغ جدا نگاه داشته شده و هر چه زودتر جهت محاکمه حاضر گردد.

ماده ١٤،

به حقوق اشخاص متهم به ارتکاب جنایت می پردازد، در بخشی از خود، بیان می دارد که شخص متهم باید از حقوق ذیل مستفید باشد.

- استماع دعوی منصفانه و علنی (به استثنائی مواردی که محاکمه غیرعلنی توسط قانون و تحت شرایط خاص اجازه داده میشود) توسط یک محکمه اختصاصی باصلاحیت، مستقل، و بی طرف که از سوی قانون ایجاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې وي.

شده باشد.

- بېګناه ګڼل کېدل تر هغه وخته چې د قـانون سره سم مجرم ثبوت شوی نه وي.
- بیگناه پنداشته شدن تا زمانی که بر طبق قانون مجرم اثبات گردد.
- د وارده اتهام د ماهيـت او علـت څخـه ژر تـر ژره د متهم خبرول په جزئياتو او پـه هغـه ژبـه چې نوموړی پرې وپوهېږي.
- آگاه ساختن بلافاصله متهم از ماهیت و علت اتهام وارده با جزئیات و به زبانی کـه وی آن را بفهمد.
- د دفاعيې د چمتو کولو او د هغه مدافع وکيـل سره چې د تورن په ټاکنه وي، د اړيکو لپاره د کافي وخت او امکاناتو درلودل .
- داشـتن زمـان و امکانـات کـافی بـرای آمـاده سازی دفاعیه و ارتباط با وکیل مدافع کـه بـه انتخاب شخص متهم باشد.
- د غير موجه وقفې پرته محاکمه کېدل.
- محاکمه شدن بدون وقفه غیر موجه.
- حاضـرېدل او خپلـه د مـتهم لخـوا دفـاع يـا د منتخب مدافع وکيل له لارې، د دغه حقوقو په اړه خبرتيـا تـر لاسـه کـول او د بېـوزلې پـه صورت کې پـه وړيـا توګـه د لګښـت پرتـه د مدافع وکيل موندل.
- حاضـــر شـــدن و دفـــاع از سـوی خـود مـتهم یـا از طـــریق وکیـل مـدافع منتخـب، آگـاهی یـافتن در مـورد ایـن حقـوق، و در صـــورت تنگـــدستی دریـــافت وکیـل بدون هزینه.
- د مقابـل لـوري د شـهودو اسـتنطاق، د شـهود احضـار، او محکمـې تـه د مغـايرو شـهودو راغوښتل.
- استـــنطاق شـــهود طـرف مقابـل، احضـار شـــهود، و فـــراخـــوانـــدن شـهود مغـایر در محکمه
- د اړتيا په وخت کې د يـوه ژبـاړونکي د وړيـا مرستې څخه برخمنتيا
- در صـــورت نیـاز، برخـورداری رایگـان از معاونت یک ترجمان
- پر ځان د شهادت يا پـر ګنـاه اقـرار تـه نـه اړ ايستل کېدل.
- مجبور نشدن به شهادت علیه خود یا اقرار بـه گناه.
- د يوې لوړې محکمې لخوا د قانون سره سم د محکوميت بيا کتنه.
- بازبینی محکومیت توسط یک محکمه فوقانی بر طبق قانون.
- د هغـه محکوميـت لـه کبلـه د اوښـتي تـاوان جبران ، چې د قضايي تېروتنو له کبله وي.
- جبران خساره به خاطر محکومیتی کـه ناشـی از اشتباهات قضایی باشد.
- د عين جرم لپاره د نوې محاکمې منع
- منع محاکمه مجدد برای عین جرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

V. د اساسي حقوقو اجراء

ښوونيزې موخې- ۱۱ او ۱۲ درسي ساعتونه

- د دولـت د اجرائيـه او مقننـه څـواک لخـوا د قدرت څخه د ناوړه ګټې اخيستنې د کنټرول د وسيلې په توګه د قضائيه څواک د خپلواکۍ د ارزښت بيان
- د اجرائيـوي شـعبې د اقـداماتو څخـه قضـايي بياکتنې د مفهوم تشريح
- د موضوعه قوانينو د قضايي بيـاکتنې د مفهـوم تشريح
- د قضايي بياکتنې د اصولو شرح

(الف). سريزه

مونږ اوس څو درسي ساعتونه د افغانستان په اساسي قانون کې د معيين شويو اساسي بشـري حقوقـو، او څـو هغـه ميثـاقونو او نړيوالوکنوانسـيونو څيړلـو تـه ځـانګړي کـړي چـې د افغانسـتان لخـوا تيويـب شويدي.

مونږ همدارنګه پـه افغـان دولـت کـې د جمهـوري سيستم په اړه چې د دريو جلا مګـر مسـاوي برخـو څخه جوړ شوی، پر پراخه بحث لاس پورې کړ او د کنټرول او توازن پر اصولو مو بحث وکړ.

مونږ د ۱۱٦ مادې څخه پوهيږو چې قضائيه څواک د دولت يو خپلواک ارګان دی چې مشـري يـې د سـترې محکمـې لخـوا کيـږي. مګـر د قضـايي خپلواکۍ معني څه ده، او د هغه اساسي حقوقـو پـه دفاع کې چې د افغانسـتان د خلکـو لپـاره تضـمين شويدي، د هغه رول څه دی؟

V. اجرای حقوق اساسی

اهداف آموزشی – ساعات درسی ۱۱ و ۱۲

- بيـــــان اهميـت اســـتقلال قـــوه قضـائيه بعنـوان وســـيله کنـــترول علـــيه سـوء اســـتفاده از قـــدرت توسـط قـوا اجرائيـه و مقننه دولت
- تشريح مفهوم بازبينی قضائی از اقدامات شعبه اجرائيوی
- تـــشريح مفهـوم بـازبينی قضـائی قـوانين موضوعه
- شرح اصول بازبينی قضائی

(الف). مقدمه

مـا اکنـون چنـدين سـاعات درسـی را بـه بررسـی حقوق اساسی بشری معيين شده در قـانون اساسـی افغانسـتان و چنـدين ميثاقهـا و کنوانسـيونهای بـين المللی که از سوی افغانستان مـورد تصـويب قـرار گرفته اند پرداخته ايم.

ما همچنين در مورد سيسـتم جمهـوری در دولـت افغانسـتان، کـه متشـکل از سـه شـعبه مجـزا ولـی مساوی می باشـد، بـه بحـث گسـترده پـرداختيم و اصول کنترول و تعادل را مورد بحث قرار داديم.

ما از ماده ۱۱٦ مـی فهمـيم کـه قـوه قضـائيه يـک ارگـان مسـتقل از دولـت اسـت کـه توسـط سـتره محکمـه رهبـری مـی گـردد. امـا معنـای اسـتقلال قضـائی چيسـت، و نقـش آن در دفـاع از حقـوق اساسی بشری کـه بـرای مـردم افغانسـتان ضـمانت شده است چيست؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هغه پوښتنې دي چې د دغه کورس په اوږدو کې زمونږ پاملرنه ځانته جلبوي.

اینها سوالاتی هستند که توجه ما را در طول این کورس به خود جلب خواهند کرد.

(ب) . قضايي خپلواکي

مونږ وکتل چې د ۱۱٦ مادې سره سم قضائيه ځواک په افغانستان کې د دولت يو خپلواک ارګان دی، چې د دولت د نورو رکنونو څخه ګوښه مګر د اجرائيه او مقننه ځواکونو سره مساوي دی.

(ب). استقلال قضائی

ما مشاهده کردیم که برطبق ماده ۱۱٦، قوه قضائیه در افغانستان یک ارگان مستقل از دولت است، که مجزا ولی مساوی با شعبات اجرائیوی و مقننه دولت می باشد.

ستره محکمه يو وزارت، يو رياست، يا يو دفتر ندی.

ستره محکمه یک وزارتخانه، یک ریاست، یا یک دفتر نیست.

ستره محکمه د هغه څه چې ((عدلي او قضايي سکتور)) نوميږي، يوه برخه نده.

ستره محکمه بخشی از آنچه که بعنوان "سکتور عدلی و قضائی" نامیده میشود، نمی باشد.

داسې يو ليد د خپلواکه قضائيه ځواک ماهيت له ګواښ سره مخ کوي.

چنین دید، ماهیت یک قوه قضائیه مستقل را مورد تهدید قرار می دهد.

مونږ داسې وليدل چې د قضائيه ځواک د خپلواکی ارزښت په نړيواله کچه پېژندل شوی دی.

ما همچنین مشاهده کردیم که اهمیت استقلال قوه قضائیه در سطح بین المللی مورد شناسایی قرار گرفته است.

دا ارزښت پدې اصل ولاړ دی چې قضائيه ځواک بايد د دولت د مقننه او اجرائيه ځواک پر اقداماتو خپلواک او آزاد کنترول ولري.

این اهمیت بر مبنای این اصل اساسی که قوه قضائیه باید کنترول مستقل و آزاد را بالای اقدامات شعبات مقننه و اجرائیه دولت داشته باشد، استوار است.

(ج). قضايي مرور

د يوه خپلواک قضائيه ځواک اصل د يوه نوي او مخ پر ودې جمهوريت لپاره چې د لسيزو جنګ ځګړو وروسته جوړ شوی، مهم دی.

(ج). مرور قضائی

اصل یک قوه قضائیه مستقل خصوصاً برای یک جمهوری جوان و درحال انکشاف که پس از دهه ها آشفتگی ایجاد شده است، مهم می باشد.

د يوه جمهوريت په بڼه د افغانستان بقاء په اساسي قانون کې د اساسي حقوقو د دفاع لپاره د دولت د دری ګونو ځواکونو له وړتيا سره تړلې ده.

بقای افغانستان بعنوان یک جمهوری به توانایی هر سه شعبه دولت جهت دفاع از حقوق اساسی مطرح شده در قانون اساسی بستگی خواهد داشت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پارلمان قوانين تصويبوي. ولسمشر د كورنيو چارو وزارت، نورو وزارتونو، لوي څارنوالۍ له لارې قوانين تطبيقوي.

پارلمان قوانین را تصویب می کند. رئیس جمهور، از طریق وزارت داخله، دیگر وزارتخانه ها، و دفتر لوی سارنوال، قوانین را تطبیق می کند.

د دغه اساسي حقوقو په اړه د قضائيه ځواك ونډه څه ده؟

نقش شعبه قضائی در ارتباط با این حقوق اساسی چیست؟

په بله وينا د دغه حقوقو د خونديتوب د تضمين وروستني مسئوليت د چا په غاړه دی؟

به عبارت دیگر، وظیفه و مسئولیت نهایی برای تضمین حفاظت از این حقوق بر دوش چه کسی است؟

د بحث لپاره فرضي سناريو

راځئ چې دوه فرضي قضيې تر بررسی لاندې ونيسو.

سناریوهای فرضی برای بحث

بیایید دو سناریوی فرضی را مورد بررسی قرار دهیم:

لمړۍ سناريو:

- راځئ فرض كړو چې پارلمان يو قانون تصويبوي او ولسمشر هغه توشيح كوي چې د هغه په بنسټ د پارلمان يا د ولسمشرۍ د ماڼۍ مخې ته د پنځوسو تنو څخه د زياتو كسانو راغونډېدل د دولت د يوه عمل په وړاندې د اعتراض لپاره، غير قانوني اعتراض ګڼل كېږي او جرم ګڼل كېږي.
  - o آيا ددې قانون په باره كې كومه ستونزه شته؟ (۳٦ ماده)
  - o آيا يو علاقمند ښاري كولاي شي له دغه قانون سره په يوه اعتراض كې د ګډون نه مخكې چلينج وكړي؟
  - o كه ستره محكمه دغه قضيه وڅېړي او پرېكړه وكړي چې دغه قانون د اساسي قانون سره په ټكر كې دی ځكه د سوله ايزو غونډو او اعتراضونو حق چې د ۳٦

سناریوی اول:

- بیایید فرض کنیم که پارلمان یک قانونی را تصویب مینماید و رئیس جمهور آنرا توشیح میدارد که به اساس آن، گردهمایی بیش از ۵۰ نفر در عین زمان در مقابل پارلمان یا قصر ریاست جمهوری جهت اعتراض به یک عمل انجام شدهٔ دولت، اعتراض غیرقانونی پنداشته شده و جرم محسوب میگردد.
  - o آیا کدام مشکلی در مورد چنین قانونی وجود دارد؟ (ماده ۳٦)
  - o آیا یک شهروند علاقه مند می تواند این قانون را قبل از شرکت در یک اعتراض مورد چالش قرار دهد؟
  - o اگر ستره محکمه در نهایت، این قضیه را مورد بازبینی قرار دهد و تصمیم بگیرد که این قانون مغایر با قانون اساسی است زیرا حق اجتماعات مسالمت آمیز و اعتراض، که برطبق ماده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـادې پـه بنســـټ یـو اساسـي حـق دی، نقض کېږي.

۳۶ است یک حق اساسی اسـت ، نقـض میگردد.

o سـتره محکمـه پـدې اړه کـوم صـلاحیت لري؟

o سـتره محکمـه در ایـن مـورد از چـه صلاحیت برخوردار است؟

o آیا ستره محکمه کولای شي دغـه قـانون باطل یـا غیـر قابـل الاجـراء اعـلان کـړي (کنټرول او توازن) که یوازې مسئله د ۵۱ مـادې سـره سـم ښـاري تـه د تـاوان پـه ورکړې حل او فصل کوي؟

o آیا ستره محکمه می تواند ایـن قـانون را باطل و غیرقابل اجرا اعلان کند (کنترول و تعـادل) یـا صـرف مسـئله را بـا دادن جبران خسـاره بـه یـک شـهروند برطبـق ماده ۵۱ حل و فصل نماید؟

- آیـا پارلمـان یـا ولسمشـر د سـترې محکمـې پرېکړه مني؟
- آیا پارلمـان و رئـیس جمهـور تصـمیم سـتره محکمه را خواهند پذیرفت؟
- پــارلـــمان او ولســـــمشر تـه کـومې لارې شته؟
- پارلمان و رئیس جمهـور چـه انتخـاب هـایی خواهند داشت؟
- آیــــا اوضــاع بــه متفاوتــه نــه وي چــې د ولسمــــشرۍ د مــــانۍ څخـه بهـر د ۵۰ تنـو څخــه د زیــاتو خلکــو د یــوې مظــاهرې جوړوونکي ونیول شي، او د تیت کېدو د امـر د نه منلو له کبله د پولیسو لخوا په جـرم مـتهم کړل شي؟
- آیا اوضـاع متفـاوت نخواهـد بـود اگـر یـک سـازمان دهنـده مظـاهره درخـارج از قصـر ریاسـت جمهـوری دسـتگیر شـود و در یـک گردهمایی بیش از ۵۰ نفر، به خاطر سرکشی ازامـر **پراگنـده شـدن** ازسـوی پـولیس مـتهم بجرم گردد؟

مباحثه:

دغه پوښتنې ستونزمنې دي، ځکه اساسي قـانون پـه صراحت سره ندي بیان کړي چې آیا ستره محکمه صلاحیت لري چې هغه قانون چې پـه سـمه توګـه تصویب شویدي، پدې بنسټ چې د اساسـي قـانون سره په ټکر کې دیي، باطل کړي.

مباحثه:

این سـوالات مشـکل انـد، زیـرا قـانون اساسـی بـه صراحت بیان نکرده است کـه آیـا سـتره محکمـه صلاحیت دارد تا قـانونی را کـه بـه طـور درسـت تصـویب شـده اسـت، برمبنـای ایـن کـه مغـایر بـا احکام قانون اساسی است باطل کند.

لکه څرنګه چې پوهېږو تر ټولـو نـږدې حکـم ۱۲۱ ماده ده چې بیانوي ((د قوانینو، تقنیني فرمانونو، بین الدول معاهداتو او نړیوالو میثاقونو د سمون څېړنه د اساسـي قـانون سـره او د حکومـت یـا محکمـو پـه غوښتنه د هغوي تفسیر د احکام د قوانینو سـره سـم

طوریکه می دانیم نزدیک ترین حکـم، مـاده ۱۲۱ است، که ، بیان می کند ″ بررسی مطابقت قوانین، فرامین تقنینی، معاهدات بین الـدول و میثـاق هـای بین المللی با قانون اساسی و تفسـیر آنهـا براسـاس تقاضای حکومت و یا محـاکم، مطـابق بـه احکـام

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ستړې محکمې صلاحيت دی)).

د ((د محکمو په غوښتنه)) څه معني لري؟

آيا په هغه فرضي سناريو کې چې پرې بحث وشو، د اساسي قانون سره د تصويب شوي قانون مغايرت کېداي شي د ۱۲۱ مادې په اساس د محکمو لخوا ستړې محکمې ته د غوښتنې موضوع شي؟

که ټول موافق شو چې په فرضي سناريو کې د نظر وړ قانون، په څرګنده د اساسي قانون ۳۶ ماده نقضوي، پدې حالت کې که ستره محکمه ونشي کولاي د خپل حکم په صادرولو سره د دغه شان قانون د تطبيق مخه ونيسي، آيا ستره محکمه کولاي شي د اساسي قانون سره د مغايرو قوانينو د مخنيوي په اړه پر مقننه څواک اغېزناک کنټرول ولري؟

په بله وينا، آيا محکمه کولاي شي مخکينو عطف وړ دوه ډوله زيانونو د کموالي حکم وکړي- (د مخکينيو زيانونو جبران) او په راتلونکي پورې اړوند (په راتلونکي کې د حق د عملي کولو صلاحيت) ؟

پدې سناريو کې آيا هغه شخص چې يوه مظاهره يې جوړه کړېده کولاي شي محکمې ته لاړ شي او د راتلونکي لپاره د حکم غوښتنه وکړه، تر څو اجازه ورکړل شي چې د بحث شوي قانون د شتون سره سره مظاهره وشي، يا داچې مظاهره کوونکي خلک ونيول شي او د بحث وړ قانون د جنايي قضاياوو د يوې برخې په توګه له ننګونې سره مخ کړي؟

راځئ دغه پوښتنه په څو برخو ووېشو:

- آيا يو څوک کولاي شي د دولت په وړاندې

قانون از صلاحيت ستره محکمه ميباشد ".

عبارت "به تقاضای محاکم" به چه معنی است؟

آيا در سناريو فرضی که روی آن بحث صورت گرفت، مغايرت قانون تصويب شده با قانون اساسی، ميتواند موضوع درخواست به ستره محکمه از طرف محاکم، براساس ماده ۱۲۱ قرار گيرد؟

اگر همه ما موافقت داشته باشيم که قانون مورد نظر در سناريوفرضی، واضحاً ماده ۳۶ قانون اساسی را نقض می کند، دراين حالت اگر ستره محکمه نتواند با اصدار حکم خويش مانع تطبيق اين قانون گردد، آيا ستره محکمه می تواند ازداشتن کنترول مؤثر در مورد ممانعت قوه مقننه از اتخاذ قوانين مغاير باقانون اساسی مستفيد باشد؟

به عبارت ديگر، آيا محکمه می تواند به دو نوع کاهش ضررقابل عطف به ماسبق حکم نمايد – (جبران خساره بسبب خسارات قبلی) و مرتبط به آينده (صلاحيت اعمال حق در آينده)؟

در اين سناريو، آيا شخصی که سازماندهنده يک مظاهره است می تواند به محکمه رفته و خواستار حکمی برای آينده گردد، تا اجازه داده شود که مظاهره ای علی رغم موجوديت قانون بحث شده، انجام گيرد، يا اينکه مردم مظاهره کننده، دستگير شوند، و قانون مورد بحث را بعنوان بخشی از قضايای جنايی خود به چالش کشند؟

بياييد اين سوال را به چند بخش تقسيم کنيم:

- آيا يک شخص می تواند يک دعوی را عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوي پيل کړي؟

- ۱۲۰ ماده په خپله يوه برخه کې بيانوي چې ستره محکمه بايد د هغه دعواګانو په اړه چې دولت پکې مدعي عليه دی، غور وکړي.
- آيا ۱۲۰ ماده د يوه شخص لپاره پر دولت د دعوي د اقامې لپاره کافي ده؟
- پدې سناريو کې هغه شخص چې د مظاهرې مشري کوي، د چا په وړاندې به دعوي وکړي؟
- که ستره محکمه هغه قانون د اساسي قانون سره مغاير او غير قابل الاجراء اعلان کړي، آيا دولت د هغه متابعت ته اړ دی.
- ۷۵ ماده ۱ پره ګراف بيانوي چې دولت مکلف دی چې د اساسي قانون، نورو قوانينو حکمونه او د محکمو وروستنۍ پرېکړې پلې کړي.
- آيا دغه ماده مطرح شوې پوښتنې ته ځواب ورکوي؟

آيا نتيجه به توپير ولري که چېرې د يوه موضوعه قانون په ځاي د مظاهرې ممانعت ، د کورنيو چارو وزارت لخوا د رامنځته شوې يوې مقررې څخه سرچينه اخيستې وي؟

- د ۷٦ مادې په بنسټ دولت کولاي شي د کړنلارې د اساسي کرښو د پلي کولو لپاره مقررې پدې شرط تصويب کړي چې د هېڅ يوه تصويب شوي قانون له متن يا روحيې سره مغاير نه وي.
- آيا دا پدې معني نده چې همدارنګه دغه شان

دولت آغاز نمايد؟

- ماده ۱۲۰ در بخشی از خود بیان می دارد که ستره محکمه باید به دعاوی که دولت در آنها مدعی علیه است، رسیدگی نماید.
- آیا ماده ۱۲۰ جهت اعطای حق اقامه دعوی علیه حکومت به یک شخص کافی است؟
- در این سناریو، شخصی که مظاهره را سازماندهی کرده است علیه چه کسی اقامه دعوی خواهد کرد؟
- اگر ستره محکمه آن قانون را مغایر با قانون اساسی و غیرقابل تطبیق اعلان نماید، آیا دولت مجبور به متابعت از آن خواهد بود؟
- ماده ۷۵، پاراگراف ۱، بیان می دارد که دولت مکلف است که احکام قانون اساسی، دیگر قوانین، و تصمیم نهایی محاکم را تعمیل نماید.
- آیا این ماده به سوال مطرح شده پاسخ می دهد؟

آیا نتیجه متفاوت خواهد بود اگر به جای یک قانون موضوعه، ممانعت علیه مظاهره از یک مقرره ایجاد شده از سوی وزارت داخله منشاء گرفته باشد ؟

- برطبق ماده ۷٦، دولت می تواند مقرره هایی را بمنظور اجرای خطوط اساسی خط مشی، بشرطی تصویب نماید که مغایر با متن یا روحیه هیچ یک از قوانین تصویب شده نباشد.
- آیا این بدان معنی نیست که همچنان چنین

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقررې نشي کېداي چې د اساسي قانون مغايرې وي؟

- د مظاهرې جوړوونکی د چا په وړاندې دعوي کوي؟
- آيا ستره محکمه د ۱۲۱ مادې سره سم صلاحيت لري چې اعلان کړي چې دغه مقرره د اساسي قانون سره مغايره ده، سره لدې چې ۱۲۱ مادې مقررو ته اشاره نده کړې.

مختلف کنوانسيونونه او ميثاقونه چې مو لنډه کتنه پرې وکړه، دغه اساسي اصل تاييدوي چې يو حق د هغه د نقض له کبله د زيان د جبران څخه پرته غير واقعي حق دی يا داسې يو حق دی چې کم ارزښت لري.

آيا يو څوک تصور کولاي شي چې د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون ته شکايت کېداي شي د زيان د يوه مناسب جبران باعث شي؟

<u>دوهمه سناريو:</u>

راځئ فرض کړو چې د دولتي سرچينو د کمښت له کبله د بېوزله متهمينو لپاره دولت نشي کولاي چې په محکمه کې د هغوی د استازيتوب لپاره مدافع وکيل چمتو کړي، او دوي د محکمې لخوا محکومېږي او محبس ته لېږل کېږي.

- o ستونزه څه ده (۳۱ ماده)؟
- o محکوم شخص څه کولاي شي (د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون ته شکايت؛ د استيناف غوښتنه)؟
- o راځئ فرض کړو چې ياده شوې قضيه بلآخره د سترې محکمې په فيصله پاي ته رسېږي او ستره محکمه پرېکړه کوي چې

مقرره ها نميتوانند مغاير با قانون اساسی باشند؟

- سازماندهنده مظاهره برعليه چه کسی اقامه دعوی خواهد کرد؟
- آيا ستره محکمه بر طبق ماده ۱۲۱ صلاحيت دارد اعلان نمايد که اين مقرره مغاير با قانون اساسی است علی رغم اينکه ماده ۱۲۱ به مقرره ها اشاره نکرده است؟

کنوانسيونها و ميثاقهايی متعددی که ما به آنها نظرانداختيم، اين اصل اساسی را تأييد ميدارند که يك حق بدون جبران خساره به خاطر نقض آن، حق غيرواقعی بوده و يا حقيست که دارای ارزش کم ميباشد.

آيا کسی ميتواند تصور کند که شکايت به کميسيون مستقل حقوق بشر، می تواند باعث يك جبران خساره مناسب گردد؟

<u>سناريوی دوم:</u>

بياييد تصور کنيم به خاطر کمبود منابع دولتی، برای متهمين بی بضاعت، دولت نميتواند وکيل مدافع جهت نمايندگی از ايشان در محکمه فراهم نمايد، و آنها توسط محکمه محکوم گرديده و به محبس فرستاده می شوند.

- o مشکل در اينجا چيست (ماده ۳۱)؟
- o شخص محکوم چه ميتواند بکند (شکايت به کميسيون مستقل حقوق بشر؛ درخواست استيناف)؟
- o بياييد تصور کنيم که قضيه مذکور سرانجام به فيصله ستره محکمه خاتمه می يابد و ستره محکمه تصميم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم باید لغو شي، ځکه متهم د مدافع وکیل د درلودلو په برخه کې د مدافع وکیل د درلودلو له اساسي حق څخه محروم کړل شویدی.

میگیرد که حکم باید لغو گردد، زیرا متهم از حق اساسی خود جهت برخورداری از وکیل، محروم گردیده است.

- آیا د ستري محکمې پرېکړه د محبس دننه اشخاصو په اړه هم پلې کیږي یا یوازې د هغه متهم په اړه تطبیقیږي چې تمیز طلب وي؟

- آیا تصمیم ستره محکمه در مورد دیگر اشخاص داخل محبس نیز تطبیق میگردد یا صرف در مورد متهمی تطبیق میگردد که تمیز طلب گردیده است؟

- آیا دلته د قضایي سلوک تیوري شته؟

- آیا در اینجا تیوری رویه قضایی وجود دارد؟

- آیا دغه محکمه کولای شي عدلیه وزارت ته امر وکړي چې په راتلونکي کې د متهمینو لپاره مدافع وکیل پیدا کړي.

- آیا این محکمه می تواند به وزارت عدلیه دستور دهد که در آینده برای متهمین وکیل مدافع فراهم نماید؟

- ولې؟ ولې نه؟

- چرا؟ چرا نه؟

مباحثه:

آیا ستره محکمه کولای شي اجرائیه څواک ته امر وکړي چې یو محبوس آزاد کړي، ځکه د هغه محکومیت غیر قانوني دی؟

که نه، آیا ستره محکمه کولای شي محکومیت لغو کړي او قضیه د یوې نوې محاکمې لپاره ابتدائیه محکمې ته ورلندې کړي؟

او پدې حالت کې آیا ابتدائیه محکمه کولای شي د محاکمې څخه مخکې د توقیف د پوښتنې په اړه څیړنه وکړي؟

او په بل مورد کې هغه محبوسین چې د یوه محکوم شخص په موقف کې استیناف غوښتونکي شویدي، حالت به یې څرنګه وي؟

آیا ستره محکمه کولای شي داسې پرېکړه وکړي

مباحثه:

آیا ستره محکمه می تواند به قوه اجرائیه دستور دهد که یک محبوس را آزاد کند، زیرا محکومیت وی غیرقانونی بوده است؟

اگر نه، آیا ستره محکمه می تواند محکومیت را لغو نموده و قضیه را به محکمه ابتدائیه برای یک محاکمه جدید محول نماید؟

و در این حالت، آیا محکمه ابتدائیه می تواند سوال توقیف قبل از محاکمه را مورد بررسی قرار دهد؟

در مورد دیگر محبوسینی که دقیقاً در موقف شخص محکوم استیناف طلب قرار دارند، حالت چه گونه خواهد بود؟

آیا ستره محکمه می تواند تصمیمی را اتخاذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د ټولو هغه محبوسينو په اړه د تطبيق وړ وي چې په ورته شرايطو کې دي، يا داچې هر محبوس شخص بايد په جلا توګه دعوي اقامه کړي؟

کومه لاره منطقي ده؟

د دغه نوې سناريو په اړه کوم نوي مسائل مطرح شويدي، چې په لومړۍ سناريو کې ندي وړاندې شوي؟

آيا ستره محکمه کولاي شي عدليې وزارت ته امر وکړي چې د مدافع وکيلانو لپاره پيسې ورکړي؟

که نه، ستره محکمه د اساسي قانون د پيروۍ او د بېوزلو متهمينو لپاره د مدافع وکيلانو د موندلو لپاره دولت او عدليې وزارت د اړ ايستلو په برخه کې کوم کار کولاي شي؟

د دغه سناريو موخه ددې ټکي القا ده چې په اساسي قانون کې د مطرح شويو اساسي حقوقو د احقاق وروستنی مسئوليت د قضائيه څواك په غاړه دی.

نماید که قابل تطبیق در مورد تمام محبوسینی که در شرایط مشابه قرار دارنـد، گـردد یـا اینکـه هـر شخص محبوس باید جداگانه اقامه دعوی کند؟

کدام یک از آن شیوه ها منطقی تر میباشد؟

کدام مسائل جدید دیگری در این سناریو مطرح شده اند، کـه در سـناریوی اول ارائـه نـه گردیـده بودند؟

آیا ستره محکمه می تواند به وزارت عدلیه دستور دهد که برای وکلای مدافع پول پرداخت نماید؟

اگر نه، ستره محکمه چه کار موثری را می توانـد جهت مجبور ساختن وزارت عدلیه و دولت بـرای پیـروی از قـانون اساسـی و فـراهم آوری وکـلای مدافع برای متهمین فقیرانجام دهد؟

هدف این سناریوها القای این امر است که وظیفـه و مسـئولیت نهـایی بـرای تضـمین احقـاق حقـوق اساسی مطرح شده در قانون اساسی بـر دوش قـوه قضائیه می باشد.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library